

MILAN BEKO U RALJAMA POLITIKE | INTERVJU: ISIDORA ŽEBELJAN

BIH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01164

9 770353 802002

VREME

broj 1191
31. oktobar 2013.

**NEISPRIČANA PRIČA IZ
DRUGOG SVETSKOG RATA**

Hitlerova osveta Mladoj Bosni

LIMUN SADRŽI VITAMIN C, BAŠ KAO I PLAZMA!

Samo u originalnoj Plazma formuli možete pronaći jedinstvenu kombinaciju hranljivih sastojaka: gvožđa, folne kiseline i vitamina B... i mnogo toga još.

PLAZMA. SVE ŠTO TI TREBA.

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Ćirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,

Aleksandar Andić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić (međuvreme), Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.),

Vesna Srbinić, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka,

Stanica Milošević,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović,

daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje

www.vreme.com

Marija Vidić (urednica)

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

SAVET
ZA ŠTAMPU

Brzo, besplatno, pravilno.

ISSN 0353-8028

COBISS.SR-ID 16907266

04 Nedelja

06 Zoom: S neba na prugu

08 Srđa Popović:

Odlazak pravnika, stoika i advokata

12 Aleksandar Tijanić:

Novinar umire na nogama

16 Portret savremenika: Aleksandar Vulin

20 Milan Beko u raljama politike:

Teške reči i ublažena poniznost

23 Obrazovanje za XXI vek:

Burna godina za prosvetu

32 Genetski modifikovana hrana:

Plašenje i hrabrenje naroda

36 TV serija „Ravna gora“:

Dve reči koje su pobedile

37 Nuspojave: Lice Antić ili greška Oliver

38 Ljudi i vreme

41 Lisica i ždral: Sva moja bankrotstva

KULTURA

42 Priča o jednoj fotografiji:

Srećan rođendan, gospodine Hitler

50 Lektira: Njegošev grob – Miloš Crnjanski

52 Intervju: Isidora Žebeljan

58 In memoriam: Lu Rid

61 Sajam knjiga: Što kolijevka odnuna...

63 TV manijak: Lutka i leptirica

SVET

64 Italija:

Franko Fratini, savetnik Vlade Srbije

67 Turska: Balkanska igra

68 Makedonija: Zbogom, demokratijo

69 Velika Britanija:

Prvi srpski investicioni forum

70 Vreme uživanja

Srđino nervozno i osetljivo krležijansko moraliziranje umelo je da ga dovede u sukobe sa ljudima inače njemu bliskima, ali je njegovo moralno čulo bilo previše izoštrano za naše uobičajene pragmatične nijanse

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Povodom iznenadne smrti generalnog direktora RTS-a, nekadašnjeg glavnog urednika i kreatora nekoliko televizija, ministra informisanja, savetnika predsednika države, novinara

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Franko Fratini kandidovao se za mesto generalnog sekretara NATO-a naredne godine. Šanse su mu dobre: kompletna vlada u Rimu stala je iza njega, podržao je ratove u Avganistanu i Iraku i tako stekao naklonost američke administracije... U međuvremenu će pro bono da savetuje Vladu Srbije

PIŠE: ENZO MANGINI

Na naslovnoj strani: Adolf Hitler pored spomen-ploče Gavrilu Principu
foto: Heinrich Hoffmann, 20. april 1941.

Dan Orijen, izraelski diplomata i pisac dečje literature, čija je knjige "Kad tata poraste" promovisana na Beogradskom sajmu knjiga, izvodi svoj tradicionalni skok "neću nikad da odrastem" ispred kule Nebojša na donjem Kalemegdanu. foto: A. Andić

PROGNOZA VREMENA ZA PERIOD 31. 10. 2013 — 6. 11. 2013.

30/10/13 www.meteos.rs

min°C max°C	ČETVRTAK	PETAK	SUBOTA	NEDELJA	PONEDELJAK	UTORAK	SREDA
Beograd	12 ☂ 17	11 ☂ 19	10 ☀ 20	12 ☂ 22	11 ☂ 16	10 ☂ 18	11 ☂ 19
Vojvodina	9 ☂ 16	9 ☂ 18	8 ☀ 19	10 ☂ 21	10 ☂ 15	8 ☂ 17	8 ☂ 18
centralna i južna Srbija	9 ☂ 19	8 ☂ 20	8 ☀ 22	9 ☀ 24	11 ☂ 18	8 ☂ 19	8 ☀ 21

Veći deo perioda povoljna biometeorološka situacija usloviće izostanak tegoba kod većine meteoropata. Nepovoljno sa mogućim tegobama biće u nedelju.

Beko i Savle

Nije za telefon, to je rečenica koju čujem najmanje jednom dnevno. Ponekad se radi o stvarima koje je bolje raspraviti oči u oči, ali češće mi sagovornik time sugerira da se "sve sluša", a telefoni naročito. Do prošle nedelje bio sam sklon verovanju da se radi o tradicionalnoj (srpskoj) paranoji, ali nakon objavljivanja vesti da su američke službe slušale mobilne telefone 35 svetskih lidera, među njima i nemačku kancelarku, uz još desetina miliona drugih razgovora, malo sam se prestrojio.

Biće da je paranoja na drugoj strani.

Prvo pitanje onih koji se bave elektronskim komunikacijama bilo je kakve to telefone koriste tako značajni državnici kada neka strana služba može tako lako da im pristupi? Hm, recimo da oni vole sve što vole mladi, a oni najhip telefoni su obično najnežniji.

Razni su pristupi za prisluškivanje, od presretanja poziva pa do softvera koji se aktivira na fensi smart telefonu uz neku igricu. Zbog toga postoje kvalitetniji servisi za šifrovanje razgovora, koji sprečavaju bilo kakvo kopiranje (digitalni razgovori su fajlovi koji putuju mrežom do sagovornika, tačnije razmenjujete ih u obliku paketića podataka koje je moguće neprimetno iskopirati i poslati na neku adresu).

To sada u život vraća blekberi telefone, sa kojima smo se gotovo oprostili u ovoj rubrici pre nekoliko nedelja. Njihov poslednji model Z10, izuzetan ali sa nepopularnim operativnim sistemom za koji retko ko danas pravi aplikacije, pokazao se najotpornijim na prisluškivanje. Nemačka kancelarka smesta je prešla na taj model, dodatno "armiran" nemačkim softverom za zaštitu. Očekuje se da je sledi većina svetskih lidera, a ako se telefon pokaže baš uspešnim, u zemljama poput Srbije gde svi vole da veruju da ih neko sluša, prodaće ih na milione.

Međutim, nekima je "stavljane na mere" sasvim nepotrebno jer sami preglasno pričaju mobilnim kada su na javnom mestu. Od svih ljudi na svetu to je uradio baš bivši šef CIA-e i NSA Majkl Hajden koji je nedavno vodio "poverljivi" razgovor sa nekim novinarima, telefonom, u vozu između Vašingtona i Njujorka. Bio je toliko glasan i nedvosmislen ("samo napiši da si ovo čuo od anonimnog izvora") da je jedan od putnika počeo o tome da tvituje. Nekoliko minuta kasnije neko iz CIA je pozvao bivšeg šefa, po sistemu jednom služba uvek služba, da ga upozori da je postao *trend* na tviteru. Obaveštajac je iskusno prekinuo razgovor i čak potražio tviteraša (Žtommatzzie) koji je sedeo par redova ispred njega, kako bi napravili zajedničku fotografiju. Još mu je ponudio i intervju. To se zove iskusno vađenje štete.

A da snaga društvenih mreža nije nepoznata ni srpskim političarima pokazuje i najnoviji primer rasprave sps-a i Milana Beka. Nakon Bekovog televizijskog intervjua koji ih je očito pogodio, sps mu je odgovorila anonimnim blogom na svom sajtu, dok je Bekova replika usledila na sajtu Luke Beograd. U viteška vremena obe strane bi morale da pronađu "prijateljsku" redakciju koja bi im objavila prepisku. Danas otvorena pisma objavljuju u sopstvenoj digitalnoj avliji, samo je potrebno da preko tvitera ili fejsbuka malo izreklamiraju da je neko tu sneo novi blog. I svi čitamo.

To malo umanjuje značaj medija, ali kada su ovakve stvari u pitanju, to i ne mora da bude tako rđavo. Tekstove u novinama mora neko da potpiše, makar i M. Šarenac, dok blogovi na partijskim sajtovima očito mogu da ostanu i nepotpisani. Šteta što taj internet nije postojao pre 25 godina, neki bi mediji sačuvali svoj ugled. I od *blogera* i od komentatora, dakako anonimnih.

ZORAN STANOJEVIĆ

Spojlovanje

"Drugari, nema spojlovanja... Prozivke, uvrede, sve može, ali izbegavajmo spojlovanje."

"Š'a ti je to spojlovanje?"

"Odavanje preokreta u zapletu filma."

I, eto, sad znate: spojlovali smo rešenje priče o novogovorskom spojlovanju pre nego što je čitalac počeo da se za to interesuje.

Pa, pitanje: da li ljudi koji pročitaju, na istom već citiranom internet mestu, da je "film spektakularno tragičan, što je ključno za celokupan utisak: Leon gine na kraju, ali ne pre nego što raznese Gerija Oldmana u ulozi života i najvećeg šupka u istoriji korumpiranih snaga reda" ne idu u bioskop? Ne, obrnuto, krenu da ga vide.

Uvreženo je mišljenje da stvari čitamo i/ili gledamo ne želeći da unapred znamo njihov kraj. Kao, baš pričam vic i neka budala – u ovom slučaju spojler – odmah saopšti poentu ("A za beganje baterije imaš!"). Ili oni koji na trećini filma odustaju od gledanja ako procene da radnja vodi hepiendu ili tragičnom raspletu, očekivanom i poznatom kraju, pa izađu iz priče. Međutim, ima i druga strana: oni koji u knjizi prvo pročitaju poslednju stranicu, pa tek onda počinju da čitaju, sa uživanjem.

Dakle, spojleri ne spojluju priče, već pojačavaju uživanje u njima. Bar tako kaže jedno novo psihološko istraživanje Kalifornijskog univerziteta. Ispitanicima je na čitanje ponuđeno 12 kratkih priča koje su potpisali i likovi klase jednog Džona Apdajka, Antona Pavloviča Čehova, Agate Kristi ili Rejmonda Karvera – sa ili bez uvodnog pasusa sa informacijom o zapletu i raspletu.

Pokazalo se da čitaoci više vole priče čiji im je kraj unapred saopšten.

Samo je Čehovljeva "Opklada" izdržala probu: više su uživali ne znajući njen kraj. Kao ni vi i ja, uostalom.

Istraživanje se nije bavilo razlozima zbog kojih ljudi više vole da znaju kako će se nešto završiti, ali su istraživači skloni neobaveznom zaključku da je u umetničkom stvaranju zaplet pitanje zanata, a stvarna vrednost priče u pripovedačkoj moći autora.

Kolateralna potvrda ovog otkrića je činjenica da se poznate priče čitaju i pročitavaju s nesmanjenim zadovoljstvom, kao što se omiljeni film može ponovo gledati s istim tim, nesmanjenim zadovoljstvom.

Apokalipsa sad, na primer. Ko će da mi unapred ispriča kraj filma?

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

S neba na prugu: Od Abu Dabija do Priboja kraći je put nego što mnogi misle. Da li je socijalizam umro otkad su naprednjaci na vlasti?

Aleksandar Vučić nije kriv što o njemu pišu, izveštavaju i prikazuju ga kao Velikog i Nepobedivog. Kriv je što mu to ne smeta i što pothranjuje takvu vrstu udvorištva

ŠAH-MAT:

VOUČIĆ NA NEBU I ZEMLJI

Prvi potpredsednik Vlade Srbije Aleksandar Vučić, na promotivnom letu za Abu Dabi, na visini od deset hiljada metara, pobedio je novinare sa tri prema nula u šahu. Kad je to čuo Aleksandar Tijanić je rešio da napusti ovaj svet.

Pojma nemam ko je nastupao za novinarski tim, niti me, pravo da vam kažem, zanima. Moj kolega Miloš Vasić inače ima tezu da redakcije u kojima se po tabli pomeraju drvca propadaju same od sebe.

Ali, eto nama velemajestora koji ne zna za poraz. Da je igrao i protiv Mlade Dinikića, takođe putnika na ovom promotivnom letu, bilo bi pet prema nula za Vučića, jer bi prvopomenuti pristao da izgubi jednu partiju s dva poena razlike.

Vučić je, kako javljaju komercijalne televizije, na promotivnom letu o državnom trošku, pokazao da je nepobediv. Da je, ne daj Bože, pilotu pozlilo, on bi, u pauzi između "sicilijanke" i "kraljevske indijske odbrane" spustio avion i smireno i elegantno rekao: "Ko je pitao ima li pilota u avionu?"

Ja mislim da Vučić nije kriv što o njemu pišu, izveštavaju i prikazuju ga kao Velikog i Nepobedivog. Kriv je što mu to ne smeta i što pothranjuje takvu vrstu udvorištva.

Dok je bio u tim nebeskim visinama, pobeđujući novinare u šahu, ovde, na zemlji, u Srbiji, odigravala se i još se odigrava brutalna "topovska završnica". Radnici pribojskog FAP-a, srodne kompanije i građani, nesretno raspoređeni na šahovskoj tabli u slepom crevu Srbije, blokirali su prugu Beograd-Bar i traže nekakve pare.

Ljudi su uplašeni posle najave da će preduzeća u tako-

zvanom restrukturiranju biti dekonstruisana zauvek. S udobnog višeseda šeika, brata, iz Abu Dabija, Vučić je poslao poruku da će doći u Priboj ukoliko se ti nevoljnici srpske tranzicije sklone s pruge, ali ovi nemaju ništa drugo nego tu vrstu očaja i, kako stvari stoje, u trenutku nastajanja ovog teksta, neće da povuku "potez u iznudici" i veruju da je njihov očaj jači od Vučićeve ucene.

Štrajkački odbor doneo je, javljaju mediji u utorak, odluku da će prvog potpredsednika vlade Aleksandra Vučića ipak sačekati na pruzi gde je započeo štrajk. To je izjavio Tanjugu predsednik štrajkačkog odbora Milorad Dragaš.

On je dodao da je većina donela takvu odluku i da će se ponašati u skladu sa njom.

Vučić je poručio radnicima da će, ukoliko obustave štrajk i odblokiraju prugu, u četvrtak doći u Priboj.

O tome su radnike obavestili Dragaš i predsednik pribojske opštine Lazar Rvović, koji je rekao štrajkačima da ga je iz Abu Dabija zvao Aleksandar Vučić i saopštio mu da će on doći u Priboj u četvrtak da odgovori na zahteve radnika FAP-a, ali samo pod uslovom da odmah prestane blokada pruge.

Rvović je radnicima rekao i da će podneti ostavku ako prvi potpredsednik vlade ne dođe u četvrtak u Priboj. Nije, u trenutku nastajanja ovog teksta, moguće predvideti ishod ovog šahovskog meča. Pribojska pobuna u ovom trenutku liči na ono narodno opažanje o čobaninu koji se naljutio na selo pa odsekao sebi onu stvar, ali bes, očaj, beda i neverica vode ka iznuđenim potezima i vlast će se opet naći u banalnoj dilemi – daj im neku crkvicu da ne crknu ili nek crknu dajući im neku crkvicu.

ULOGA SAVETNIKA:

CRKAVICA I SOCIJALNI MIR

Tu ni od kakve pomoći nije savetnik ministra privrede Dušan Pavlović, koji je poručio radnicima FAP-a da izvrše pritisak na upravu da dostavi realnu ličnu kartu preduzeća Ministarstvu privrede.

“Oni su dostavili ličnu kartu, ali je to nedovoljno i ne odgovara stvarnom stanju. Tamo piše da FAP u zalihama ima šest milijardi dinara, što ne odgovara istini”, ukazao je Pavlović. Dodao je da će konačnu odluku doneti Vlada Srbije jer, kako je ocenio, “FAP je problem cele vlade, a ne samo Ministarstva”.

Pavlović je dodao i da Ministarstvo privrede i dalje ostaje čvrsto pri odluci da neće isplaćivati subvencije, jer “taj novac se ne drži u sanducima, to je novac poreskih obveznika”.

Upitan kako će odgovoriti na zahteve radnika da im država obezbedi posao, isplati zaostale zarade i overi zdravstvene knjižice, on je, gostujući na RTS-u, rekao da je prošlo vreme u kome je država obezbeđivala poslove za fabrike, i da je to bilo moguće, socijalizam nikada ne bi propao.

Najmanje što bi dušebrižni savetnik mogao da uradi jeste da podnese ostavku kad shvati da ovo nije pitanje socijalizma ili kapitalizma, odnosno da je u pitanju politika i da će pare poreskih obveznika otići u Priboj. Uostalom, ko njega pita i ko pita i njegovog šefa. Vlast kojoj je tako dobro kre-

nulo neće hteti da slomi zube na Priboju. Toj sirotinji bilo je dovoljno 20 miliona dinara mesečno da ne blokira prugu, a to je mala cena za pobednika u svakoj društvenoj igri, tim pre što pare nisu njegove.

Savetnici, inače, služe da govore, kad ih puste to da rade, ono što niko iz sveta praktične politike ne bi nika-da rekao.

ROĐENDAN:

NAŠE “VREME” TEK DOLAZI

U danu kada je objavljeno da je umro Srđa Popović, ugledni pravnik i borac za ljudska prava, čovek s velikom reputacijom u domaćim i međunarodnim krugovima, jedan od osnivača i nekadašnji većinski vlasnik nedeljnika “Vreme”, tiho i skromno proslavljen je dvadeset treći rođendan “Vremena”.

Život i smrt ponekad se grubo poigraju, nameste nam zamku jeftine simbolike lakih paralela i, što je ovde uobičajeno, kratkoročnih prognoza o trajanju nečijeg ugleda i dela. Institucije, na sreću, ako vrede, preživljavaju tvorce i pokretače, pa i izvršioce s “prvoboračkim stažom.” Ovi mladi kažu da nam nikad nije bilo teže, ali, verujte mi, oni pojma nemaju.

Nama je uvek bilo teško, ali smo iz povremenih gubitaka izlazili uvek jači.

Odlazak pravnika, stoika i gospodina advokata

Srđino nervozno i osetljivo krležijansko moraliziranje umelo je da ga dovede u sukobe sa ljudima inače njemu bliskima, ali je njegovo moralno čulo bilo previše izoštreno za naše uobičajene pragmatične nijanse

A dvokat, moralista u najboljem krležijanskom smislu – nervozan, osetljiv, beskompromisan, intransigentan, nesklon bilo kakvom kompromisu kada su pitanja poštenja i elementarnog morala u igri, do kraja odbijajući izbor između dva zla, jer su oba zla zlo – stoički filozof, dakle, bio je pritom i gospodin od glave do pete, briljantan pravnik (osim što je bio i advokat, što nije isto), logičar od čije su se pameti tresli sudovi i tužilaštva do pre nekih mesec dana, do kraja posvećen pravdi i vladavini prava, Srđa Popović ostavio je od 1967. do danas trag komete na našem mračnom pravosudnom, ali neizbežno i političkom nebu. Godinama su mlađi advokati pred ogledalom uvežbavali Srđinu koreografiju: ustaje u sudnici sa lukavim osmehom i usput zakopčava sako od tvida; sledi cirkus.

Upoznao sam ga 1968. u jesen kada nam je, klicima "šesetosmašima", objavio da postoji *Amnesty International* i zašto je to važno. Taj mladi, zgodni i nasadave šarmantni advokat ubrzo je opevan: "Židovi, židovi, zaključana vrata, zovite mi zovite, Srđu advokata". Njegova trotomna zbirka političkih odbrana i slučajeva *Poslednja instanca* (Helsinški odbor Srbije, Beograd 2003) pokriva period od 1968. pa do 1989. i prava je enciklopedija političkih progona, udbaških intriga i pravosudnih izmotancija i prenemaganja, ponekad tragikomičnih. Braneći sve moguće optuženike, ali i novinske redakcije pod pretnjom zabrane, Srđa Popović uvek je ostajao advokat: Vlada Mijanović, Voja Šešelji, Franjo Tuđman, Andrija Artuković, Mihajlo Marković, Vlado Šeks, Brigite Monhaupt (nemačka Frakcija Crvene armije, RAF) – svejedno. Srđa Popović nastupao je s tačke gledišta advokata u datom pravnom sistemu, iznutra – na užas

Foto: Dragan Kujundžić

pravosuđa. Njegova je kritika, dakle, iminentna, iznutra, s tačke gledišta proklamovanog i uspostavljenog pravnog sistema, što je bolelo jako: on je njih suočavao sa njihovim zakonima i pitao zašto ih ne sprovode kako su napisani.

Sedeo sam na nekoliko suđenja gde je Srđa bio branilac. Bio je to spektakl. Za razliku od kojekakvih čaršijskih advokatskih zvezda, tu nije bilo latinskih citata, izmotavanja i cirkusa. Ne: Srđa Popović govorio je smireno, logično, tiho i – razorno. Naravno da nije odoleo izazovu

da brani Andriju Artukovića 1986, kada je ministar unutrašnjih poslova NDH konačno izručen Jugoslaviji. Do kraja su mu to zamerali, ali je tokom suđenja celo hrvatsko (i ne samo hrvatsko) pravosuđe sedelo kao dačići u klupama i hvatalo beleške. Kad je neko advokat, onda je advokat; to mu je posao, pa bila reč o Artukoviću, o Šešelju, o Paragi, o Dogu ili o Šeksu. Ono što je važno, to je da li se poštuje pravo.

Srđa Popović sin je Miodraga Popovića, čuvenog beogradskog advokata koji je 1933. otvorio kancelariju i koji je takođe

branio sve moguće političke optuženike, uključujući i komuniste. Posle oslobođenja našao se iz nekog razloga na mestu predsednika Društva jugoslovensko-sovjetskog prijateljstva, pa je 1948. dopao kratkotrajnog pritvora, ali je neko bio dovoljno pametan da ga pusti; nastavio je advokatsku karijeru. Srđa diplomira pravo 1961. polaže pravosudni ispit i pridružuje se porodičnoj kancelariji kao mlađi partner. Uskoro se posvetio krivičarskoj karijeri, jer je kancelarija donosila dovoljne prihode na planu privrednog prava, zaštite patenata i robnih marki, zastupajući pritom i izvestan broj ambasada velikih sila.

Mogao je Srđa Popović veoma udobno i bez štrapaciranja da živi od pomenutih lukrativnih poslova, ali je bio drugačiji čovek. Rekao sam: stoički filozof, duboko uznemiravan do kraja života nepravdom, nepoštenjem, nemoralom. Ako sam već advokat, rezonovao je, onda ću to biti do kraja. I posle se neki čude i zameraju mu da se petlja u politiku. Pa naravno da se petljao u politiku jer su iz politike sva ta nepravda, nemoral, nepoštenje i kriminal izvirali prirodno, uzročno-posledično i logično.

U predgovoru Srđinoj monumentalnoj zbirci članaka i ostalih spisa *One gorke suze posle* (Peščanik, 2010; peščanik.net), Dubravka Stojanović postavila je inteligentnu paralelu između poziva istoričarskog i poziva krivičarskog: Srđa, kaže ona, ide kriminalistički unazad, od posledica ka uzrocima i tako do kraja, do prauzroka od kojega je sve počelo i dalje se logično i neizbežno razvijalo sve do – eto, da kažemo – sloma, atentata na Đinđića i stanja sadašnjeg. Istoričari bi trebalo da rade isto, veli Dubravka; itd., razumete poruku. U toj istoj knjizi Srđa će reći i sledeće, krajem januara 2008, devet meseci pre formiranja Srpske napredne stranke: pod podnaslovom "Ako Toma dođe na vlast...", on piše da "ako se u Srbiji već vodi radikalna politika, zar nije bolje da oni za nju postanu i saodgovorni? Kratkoročno, to bi svakako bilo vrlo neprijatno, ali dugoročno bi moglo biti vrlo korisno da se Toma Nikolić istera iz dubokog opozicionog zaklona".

Nepogrešivim krivičarskim čulom Srđa je Popović odmah nanjušio da nešto oko Đinđićevog ubistva smrdi – i

Podsetnik za nove poslanike

Danas ili sutra sešće u skupštinske klupe novi poslanici, novi zakonodavci. Mnogi od njih tokom svojih predizbornih kampanja obećavali su nam vladavinu prava. Nismo sigurni da su njihovi birači, a ponekad i oni sami, znali šta time obećavaju. Mislimo da nije zgoreg da i jedne i druge na to podsetimo.

Pre svega, obećali su nam, jer vladavina prava baš to znači, da će svoju vlast, a naročito svoju *zakonodavnu vlast* ograničiti poštovanjem skupa načela, koja zajedno sačinjavaju ideal vladavine prava. Navodimo, gotovo bez komentara, listu tih načela, sadržinu datih nam obećanja:

Pre svega, nova vlast nam se obavezala da će poštovati *načelo zakonitosti*; prinuda se može narediti samo na osnovu zakona;

Zakoni koje će donositi biće formulisani kao *opšta*, apstraktna pravila koja se stvarno odnose na neizvesnu klasu *budućih* slučajeva (ne mogu biti retroaktivna);

Zakoni će biti *poznati i izvesni*, neće više biti "tajnog objavljivanja" i "posebnih glasila", a zakoni će biti jasni i određeni, tako da svako može pretpostaviti sve odluke sudova;

Zakoni će se odnositi na sve *jednako*, što znači da se u samim zakonima neće praviti razlike koje nisu bitne za postizanje svrhe zakona. (Nećemo, recimo, imati, kao sada, tri različita režima u zaštiti fizičkog i moralnog integriteta srpske žene, u zavisnosti od toga da li je siluje muž, sunarodnik ili pripadnik drugog naroda);

Imaćemo, kažu *nezavisno sudstvo* koje ne haje za promene vlada, a poslanici neće *prenositi svoja zakonodavna ovlašćenja na izvršnu vlast*;

Zakonima će se postaviti jasna pravna *ograničenja diskrecionih ovlašćenja* uprave u celini, pa se neće više nikad dogoditi da, recimo, o našem pravu na putnu ispravu odlučuje neka buduća policija po svojoj slobodnoj oceni toga "koliko smo opasni za bezbednost" i, uopšte, uprava neće imati nikakvih diskrecionih ovlašćenja kada zadire u oblast ličnih sloboda, a nad time će bdeti sudovi koji neće samo (kao do sada) ispitivati formalnu stranu odluka uprave, već će biti ovlašćeni da ispituju i njihovu sadržinu;

Novi zakonodavci rukovodiće se načelom da prinuda (ni snagom zakona) ne može biti upotrebljena za postizanje određenih *ciljeva tekuće politike*, jer su ti ciljevi promenljivi;

Obećano nam je, takođe, da će postojati u zakonima prezumpcija lične slobode, odnosno, da će biti dozvoljeno pojedincu sve što nije izričito zabranjeno, jer se potpuna lista ljudskih sloboda ne može sačiniti; postojaće, dakle, u pravnom sistemu pretpostavka generalne klauzule protiv uplitanja države u privatnu sferu;

Obećali su nam, obećavajući vladavinu prava, da se *vanredna stanja* mogu proglašavati samo (a) izuzetno, (b) u jasno, zakonom i ustavom definisanim slučajevima koji ne podležu arbitrarnim ocenama, (c) s tim što ocena o postojanju uslova za proglašenje vanrednog stanja podleže automatskom sudskom preispitivanju i što (d) u tome sudskom postupku vlada zakonska opšta pretpostavka da uslovi nisu postojali, a (e) sud je ovlašćen da u slučaju neopravdanog proglašavanja vanrednog stanja svima oštećenima dosudi *najvišu kompenzaciju* (nema ekspropriacije bez pune kompenzacije);

Konačno, obećali su nam da će nam u postupku *primene* ovakvih zakona biti date najpunije *proceduralne garancije*, obećali su nam, dakle poštovanje *pravnih normi* koje obezbeđuju da se odluke donose prema pravilima, a ne prema relativnoj poželjnosti određenih svrha i vrednosti.

Mnogo su nam obećali. Skoro da ničeg od toga nikada nismo imali. Da nam to prostor dozvoljava, mogli bismo, poređenjem ovih načela sa našim zakonodavstvom, mnogo ubedljivije pokazati ovu tvrdnju. I to bi vredelo učiniti, jer se puni smisao ovih načela tek tako može potpuno i razumeti.

Mnogo su nam obećali, možda i više nego što su znali, možda i više nego što su hteli, a možda i više nego što mogu. To je, ipak, dobro, jer ćemo uz vlast dobiti i opoziciju, a njena dužnost je da nove poslanike drži za reč.

¶

SRĐA POPOVIĆ

("Vreme" broj 7, 10. decembar 1990)

DRUGI SLEVA: Početak "Vremena", 29. oktobar 1990.

Foto: Goranka Matić

odakle. Kao zastupnik oštećenih, porodice Đinđić, to jest, on će od samog početka procesa u Ustaničkoj uporno, tvrdoglavo, pakosno i povremeno veoma duhovito insistirati na nerazjašnjenim detaljima i na onome što se zove "politička pozadina". Postao je noćna mora sudijama i tužiocima, sve tražeći da se proveri ovo i ono, da se saslušaju ovi i oni koji bi se, po prirodi predmeta, morali saslušati. Sve je to lepo sabrano u knjizi *Nedovršeni proces* iz 2007, kao i u pomenutom zborniku *One gorke suze....* Srđa je na sudu lepo pitao, tražio, zahtevao da se neke stvari provere, ali njima je to bilo neprijatno iz raznih razloga u koje sada nećemo ulaziti, inače bi se ta nesrećna politička pozadina mogla opet pojaviti kao bolna i delikatna priča koju je, konsenzualno, najbolje zaboraviti. Nata Mesarović zabranjivala mu je serije pitanja; valjda zato što su bila politički neprijatna. Uspeo je čak da čuvenog "legalistu" Koštunicu dovede dotle da unapred odbije svako pojavljivanje na sudu u svojstvu svedoka i

da u tome dobije plebiscitarnu podršku svoje "legalističke" stranke i čitave jedne galerije "nacionalno odgovornih" likova sa nacionalističke desnice i iz beogradske slavsko-reakcionarne čaršije.

Srđino nervozno i osetljivo krležijansko moraliziranje umelo je da ga dovede u sukobe sa ljudima inače njemu bliskima, ali je njegovo moralno čulo bilo previše izoštreno za naše uobičajene pragmatične nijanse. Polemisao je, teške ruke kao i inače, sa svojim bliskim prijateljem Miroslavom Isakovićem, čovekom smirenim i pametnim, oko "manjeg zla" (izaći na izbore ili ne); polemisaio je s nama iz "Vremena" oko raznih stvari, poslednji put odbijajući da prihvati moju ličnu procenu da u politici ne treba rasterivati svoje prirodne saveznike. Mi, kao ljudi-taktičari, bili smo skloniji kompromisu; on nije, ni po koju cenu i nikako; do dana današnjeg ne znam ko je tu bio u pravu.

E, sad: negde u februaru 1990. mene je u "NIN-u" već bila marginalizavala ekipa Miloševićevih janičara i svela me na platu

čistačice, ne dajući mi da radim. Odem kod Srđe, mog venčanog kuma između ostalog, sa idejom da "Politiku" tužimo, barem zabave radi; ionako su gubili sve radne procese stalno. Srđa me sasluša i kaže mi sledeću rečenicu: "Ma pusti 'Politiku', imam ja bolju ideju: da mi napravimo naše novine." Opa, kažem ja, na šta misliš? Onda mi Srđa objasni da je već u razgovorima sa Stojanom Cerovićem, Zoranom Jelićem i Lazom Stojanovićem; da bi oni pokrenuli jedan tako nedeljnik. Ja pristanem glavačke, kao i još neki drugi ljudi vrlo uskoro, pa smo tako na zalet i oduševljenje skrpili do septembra 1990. nedeljnik koji će tajnim glasanjem biti nazvan "Vreme". Prvi broj izašao je 29. oktobra 1990. – tačno 23 godine pre Srđine smrti, u dan. Ostalo znate.

Ovaj tekst nastao je, dakle, 23 godine posle prvog broja "Vremena", ispisan u tuzi i očaju. Takvog gospodina, advokata i moralistu, plašim se, nećemo više imati. Ili hoćemo?

¶

MILOŠ VASIĆ

THE SPARKLING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets. Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments. The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica. Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to
the Brand New Park

Poslednja žurnalistička lekcija: novinar umire na nogama

Povodom iznenadne smrti generalnog direktora RTS-a, nekadašnjeg glavnog urednika i kreatora nekoliko televizija, ministra informisanja, savetnika predsednika države, novinara

Ponedeljak 28. oktobar bio je poslednji radni dan generalnog direktora RTS-a Aleksandra Tijanića. S posla je otišao kući, kažu, u relativno dobrom stanju s obzirom na bolest koju je vukao poslednjih meseci i na stresnu atmosferu koja prati raspravu o novim medijskim zakonima i o statusu javnog medijskog servisa u koju se bio uključio sa sebi svojstvenim žarom i rečitošću.

Ispred ulaza u zgradu u kojoj je stano-
vao, u Bulevaru Mihaila Pupina na Novom Beogradu, pozlilo mu je. Komšije su pritekly u pomoć. Hitna pomoć je primila N.N. poziv nešto posle 17 časova, i u 17.10 ispred ulaza u zgradu u Bulevaru Mihaila Pupina zatekla Aleksandara Tijanića u besvesnom stanju, pokušala reanimaciju, ali bez uspeha. Smrt je konstatovana u 17.48.

Aleksandar Tijanić je rođen 13. decembra 1949. godine u Đakovici. Živeo je u Podujevu, Prištini i Beogradu. Malo se zna o tome da je u mladosti, s kosom do preko ramena, organizovao rok koncerte pa i prvo gostovanje Bijelog dugmeta u Beogradu. Kao mladić igrao je košarku, koje se nije odrekao i kad je zahvaljujući i svom temperamentu prekinuo sportsku karijeru.

Studirao je žurnalistiku na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, odakle ga je osnivač žurnalističke katedre profesor Sergije Lukač, kao talentovanog studenta, pozvao u nedeljnik "NIN" u vreme kada je tadašnji glavni urednik "NIN-a" Dragan Marković okupio za to vreme uspešnu novinarsku generaciju.

BILO JEDNOM

Sa Sašom Tijanićem radio sam u toj redakciji 15 godina i bio svedok kako se

razvijaju njegov talenat i njegova kreativnost. Njegov uspon u novinarstvu je klasičan, počinje odozdo sa najniže stepenice. Pošto se u trenutku njegovog dolaska ukazalo jedino slobodno mesto u dokumentaciji posle odlaska jednog markantnog starog dokumentariste, predratnog pukovnika Miloševića, prihvatio se tog posla i naravno odmah počeo da piše.

Kad je za glavnog urednika "NIN-a" došao pokojni Kira Simić, ugledni i široko obrazovani novinar, po psihologiji pomalo cinik, nazvao ga je "gorostasom srpskog novinarstva" – zbog Sašine košarkaške visine i korpulencije. Neki su taj nadimak prihvatili sa sarkazmom, a on, čini mi se, sa mešavinom samouverenosti i autoironije.

Kao mlad novinar pisao je lukačevski lepršavo, maštovito i nekonvencionalno, najpre tekstove iz oblasti koje se novinarskim žargonom svrstavaju u rubriku društvo – u širokom opsegu interesovanja, od sporta, preko rok muzike i duha generacije u "postšesetosmaškoj" seksualnoj revoluciji, do socijalnih tema. Očito uživajući dok piše, koristio je metafore ponekad koloritnije i neobuzdanije od vlastitog temperamenta. Jednom se naljutio zbog toga što je jedan urednik njegov izraz "škripa koju proizvode konjska dlaka i uvijeno mačje crevo" zamenio izrazom "zvuk violine". Kasnije je postao politički kolumnista i nezgodan polemičar. Izgleda da je iza te ratoborne polemičke poze stajalo meko srce. Pred kraj života je konstatovao da je svaki put kada je dizao pero na nekoga, zapravo dizao ruku na sebe.

U zaboravljenim bitkama koje smo u to vreme vodili za profesionalne standarde i za samostalnost redakcije "NIN-a", držao

se čvrsto i pokazivao je svoj urođeni žar i žestinu.

Godine 1991. mesecima pošto je grupa nas otišla iz te redakcije, "NIN" je tokom štrajka u "Politici" proglasio da je oslobođen. Tijanić je tada kao član Foruma novinara "NIN-a" za "Vreme" ("Događanje novinara", "Vreme" 1. april 1991) govorio o šikaniranju "otpisanih novinara" koje je išlo daleko da su im portiri zabranjivali da ulaze u redakciju posle radnog vremena, kao da redakcije mogu imati radno vreme – i o tome kako su "umesto 'crvenih' dovedena 'bela' krvna zrnca, beznačajni tipovi koji su položili samo jedan test: odanost jednoj jedinoj formi vlasti i spremnost na saradnju sa autoritetima bilo koje vrste...".

EX YU

Ako je u paškvilama i potrebnim i nepotrebnim polemikama prelazio crvenu liniju, nikada nije zagazio u nacionalističku jeres. Neki ga smatraju poslednjim bardom jugoslovenskog novinarstva, jer je stekao popularnost širom nekadašnje Jugoslavije.

Objavljivao je političke kolumne u splitskoj "Slobodnoj Dalmaciji", zagrebačkom "Danasu", "Startu", ljubljanskoj "Mladini", sarajevskom "Oslobođenju".

Godine 1991. bio je koautor emisije "Umijeće življenja" zajedno sa Mirjanom Bobić Mojsilović i Draganom Babićem, a uživo je emitovana iz sarajevskog Teatra Obala. U emisiji su gostovali tadašnji viđeniji politički akteri, kao i disidenti poput Milovana Đilasa. U maju 1991. emisija je prekinuta kada je masa ekstremista napala njene autore zato što je u njoj intervjuisan Vojislav Šešelj. Iz gužve su se izvukli i zahvaljujući jednom policajcu muslimanu, a kad se s njim nakon ratnih

Foto: Goranka Matić

godina sreo u Beogradu, Tijanića su ovde bezmalo medijski linčovali.

U "Politikonoj" kući Tijanić je bio glavni urednik revije "Autosvet", zatim dvonedeljnika "Intervju" i dnevnika "Sportski žurnal". Kad je Tijanić bio glavni urednik tv "Politike" na svim programima vrte se poruka "Pošteno" tada opozicione Demokratske stranke. "Struja" Antić, u to vreme direktor "Politike", kasnije, kada je bio na vlasti, u jednom intervjuu počeo je da priča kako mu je Tijanić pravio probleme. "Kakve probleme?", pitao je voditelj, očito tragajući za još nekim kompromitujućim detaljem. "Struja" je objasnio da su se Sloba Milošević i Mira Marković ljutili zbog toga što Tijanić na tv "Politici" podržava opozicionu Demokratsku stranku.

O tome, kao i o činjenici da su "drugosrbijanci" snažno aplaudirali njegovim govorima 1999–2000. u bioskopu "Reks", nije se mnogo govorilo u vreme kada je on ušao u klinč s delom pripadnika tzv. Druge Srbije nakon kritičkih opservacija na račun Đinđićevih naslednika. Sudio se s jednom od organizacija iz tog kruga koja je izdala pamflet knjigu *Slučaj službenika Tijanića*. Dobio je odštetu na sudu.

NOVINAR I VLAST

Od 28. maja do 17. decembra 1996. Tijanić je bio ministar informisanja u rekonstruisanoj srpskoj vladi Mirka

Marjanovića. Podneo je ostavku pet meseci nakon što je izabran, praktično kad su počeli protesti zbog izborne krađe 1996. Posle njega na to mesto došla je Radmila Milentijević, a posle nje Aleksandar Vučić.

Godine 1997. pokrenuo je dnevni list "Građanin", koji je kratko izlazio. Od 1998. do 1999. godine pisao je u Čuruvijinom "Dnevnom telegrafu" i u nedeljniku "Evropljanin". Pričalo se da je bio koautor Čuruvijinog otvorenog pisma Slobodanu Miloševiću 1998. u kome su nabrajane mane tadašnjeg režima. Posle su mu više pamtili što je bio na promociji knjige Mirjane Marković.

Posle oktobarskih promena (2001–2004) bio je i savetnik za informisanje predsednika SRJ Vojislava Koštunice. Na kraju je napisao tekst u kome je konstatovao da je Koštunica imao snagu Đerdapa, ali da ju je sveo na snagu čikljava petrolejke. Kažu da je Koštunica, još na mestu predsednika SRJ, čitajući taj tekst žmirkao na način koji otkriva njegovo neraspoloženje, ali za generalnog direktora RTS-a Aleksandar Tijanić je izabran 2004. godine, za vreme prve Koštunićine vlade.

Drugi mandat na čelu RTS-a, koji nije završio, obeležile su njegove polemike s dva predsednika, s Borisom Tadićem (po njegovom silasku s vlasti) i s aktuelnim predsednikom Tomislavom Nikolićem, koji je pre izbora obećavao da će

ga smeniti, a posle osvajanja vlasti, prilikom gostovanja na RTS-u, rekao da je lakše smenio svog prethodnika Tadića nego Tijanića.

Za njegovog prvog mandata obnovljen je tv toranj na Avali. Isti je kao što je bio pre nego što je srušen bombama NATO-a 1999. Dok su trajali radovi voleo je da, ne bez njemu svojstvenog narcizma, priča da će insistirati da bude viši za jedan milimetar, koji je nazivao "milimetar Aleksandra Tijanića".

"MILIMETAR A.T."

Školovan kao novinar štampanih medija u "NIN-u" sedamdesetih, on je odnekuda pokupio znanje o televiziji i u svakoj u kojoj je radio ostavio je jak autorski pečat. Bio je jedan od osnivača Televizije "Politika" i njen prvi direktor, a od 1994. godine i direktor Karićeve BK televizije kojoj je definisao profil. Učestvovao je i u ustanovljavanju Trećeg programa Crnogorske televizije.

U RTS-u, kući od 8000 ljudi koja je u trenutku njegovog stupanja na dužnost još ličila na onu ruševinu bombardovane zgrade u Aberdarevoj koja i danas stoji, podigao je novinarski standard ozbiljno urušen devedesetih, bez velikih potresa raščističavao nagomilane socijalno-profesionalne probleme i dobijao bitku gledanosti s komercijalnim televizijama, "farmama" i "velikom braćom".

Iz ličnog ugla: Šta sam rekao studentima

Prva lekcija novinarstva

Tabloidna politika neminovno rađa tabloidnu ekonomiju, potom tabloidnu umetnost, onda tabloidno novinarstvo i, konačno, tabloidni život sa deset sati dnevnog omamljivanja televizijskim programom

Pisao: **Aleksandar Tijanić**

Ko ste, bre, vi ljudi? Šta je vaša generacija? Koja je vaša pesma? Slogan? Šta piše na vašem bedžu? Kome verujete? Čemu kličete? Protiv čega ste, za šta jeste? Šta menjate? Koje su knjige vaše? Čemu se radujete? Ko su vaši budući klasici? Koji je razlog vašeg postojanja? Zašto ste na ovom svetu? Zar se mirite sa sudbinom generacije proizvedene u trominutnom aritmičnom susretu nesrećnog spermatozoida i uplakane jajne ćelije? Kome i šta otplaćujete ovakvom sudbinom? Zašto su vaši dugovi kad ih niste napravili? Zar je u vašoj generaciji Če ubio Fidela? Hoćete li da generacijski budete prokleti, beznačajni, kursor istorije? Da ličite na nas?

Zar je pogled na celulit Kim Kardašijan vaš krajnji horizont? Vaši hiperpalčevi razvijeni esemesom, vaš Veliki brat, Pahomije i Preljubnici, medijski natureni idealno-tipski idoli sa istim brojem pačjih usana i identičnim vimenima, pazarenim sa monotone Ikea police; zar je to sve što generacijski možete? Što smete? Ovi posleratni, pre vas, videli su Bitlse, Kenedija, Vijetnam, Muhameda Alija, Šezdesetosmu, Vudstok, decu cveća, crnu braću, Branda, pozu 69, Selindžera, našu Zlatnu palmu, nobelovca Andrića, sletanje na Mesec, Olimpijadu na Jahorini, tranzistor, Bila Gejtsa, tv u boji, Merilin Monro, računare komodor, Dilana, kraj sssr-a, Zorana Radmilovića, more, Maratonce, Šona Konerija, Zvezdu kao prvaka sveta, smrt Tita, daljinski upravljač, kraj aparthejda, našu zlatnu u košarci, Džajica, Konkord, Pikasa, prvi deo Kuma, ce-de, pad Berlinskog zida, Arsena Dedića, otvaranje Kineskog zida, Bugarsku u Evropskoj uniji, pokriveni Hram Svetog Save, građanski rat i raspad Jugoslavije. Vidite li razliku? Zašto na nju pristajete? Zašto ste, neopisivo mlitavo, pristali da posle prethodne, silicijumske generacije budete mutavi silikonski naraštaj?

Utešno. Za sada. Niste krivci što ste takvi. Ničija genetika nije toliko loša. Vas su preparirali. Vi ste eksponati. Zamorčići. Najpre, komunizam i dugotrajna tranzicija unište generacijski i pojedinačni integritet. Bez integriteta nema ličnosti. Bez ličnosti, nema građanske hrabrosti i odgovornosti. Bez građanske hrabrosti i odgovornosti, nema demokratije. Finalno, manjak integriteta i manjak pismenosti daju ovakvo srpsko novinarstvo. Srpsko novinarstvo se onda entuzijastično uključuje u dresuru srpskog javnog mnjenja doprinoseći atmosferi u kojoj je sve moguće. Ljudi, usled radikalnog gubitka svesti, čak i o ličnom interesu, većinski pristaju i da Srbija, povremeno, zaključava kapije iznutra. Pristaju da svoju decu daju drugima

da ih troše kao da im nisu rođaci. Pristaju da se od Srbije otima kao da je već mrtva.

Pristaju ili mučki čute kad se pomoću krupnih društvenih distorzija i lomova, svakih desetak godina, obavlja prinudna socijalna promocija neukih, neupitanih a poslušnih. Šta je tu nejasno?

Tabloidna politika neminovno rađa tabloidnu ekonomiju, potom tabloidnu umetnost, onda tabloidno novinarstvo i, konačno, tabloidni život sa deset sati dnevnog omamljivanja televizijskim programom. Kakav god da je, da Srbiji nema RTS-a, sve ćerke bile bi kao Stoja a svi sinovi kao zaštićeni svedoci. Nije slučajnost. To je nečiji politički projekat da se sve u Srbiji svede na večne neproduktivne sukobe i iskonski rat našeg Šojica i njihovog sultana Sulejmana. Kismet, valjda.

Možete se spasiti samo pojedinačno. Talentom ili rmbačenjem, svejedno. Budite bolji od drugih. Bolji od nas. Iskoristite ovaj kaos. Proniknite u suštinu društvenog dirigovanja, opsenarstva, ukidanja svake spontanosti ili slučajnosti. O tome vam glasno čute. Paradoksalno, nikad lakše nije bilo napraviti karijeru u medijima. Odvojte sebe od mase pismenošću i integritetom. Sve pod uslovom da niste mrzovoljni. I da ste pismeni. I da ne dirate suštinu sistema. Nije lako. Izabrali ste poslednju robovlasničku profesiju na svetu. Uvek zavisite od nekog urednika koji na vama leči sve komplekse svog, takođe, jadnog života. Naravno, ima i drugačijih u ovom poslu. Neki su mrtvi. Ubijeni, jer su bili drugačiji. Drugi se tvrdoglavo drže svoje sujete; zbog sebičnosti, bolesne želje da se izdvoje, da budu uočeni, pamtljivi, uticajni – nemilice ugrožavaju mir, fizičku sigurnost i finansijsku stabilnost svojih porodica.

Da biste razumeli kako funkcionišu stvari o kojima ćete pisati, poželjno je bar da ih jasno vidite. Na Balkanu, svako bogatstvo je, uglavnom, plod snalaženja, nevaljalstva, korupcije, Alchajmerove bolesti ("ne sećam se odakle mi pare") ili državne milosti. U središtu obrnute društvene piramide, koju na glavi drže gubitnici tranzicije i pokojna srednja klasa, funkcioniše novac. Veliki. Desno od novca su stranke i država. U tom delu, gotovo svaka grupacija, tokom mandata, uradi za sebe više nego za Srbiju. Levo od novca su škola, crkva i mediji. Desni održavaju postojeći poredak i strah. Levi proizvode inerciju, društveni konsenzus te iluziju kretanja ka boljem. Koje tek što nije. Korupcija, ispod koje viri mafija, povezuje – poput otrovnog bršljana – sve spratove piramide. Ova šema važi za

sva vremena, sva društva i sve sisteme. Samo je pitanje gustine otrovnog bršljana i sposobnosti sistema da sebe odbrani potkresujući, jako povremeno, to ukrasno bilje. Eto, sad znate zašto svima ide tačno kako nam jeste. Sad znate da vam roditelji nisu krivci. U najgorem slučaju samo su saučesnici. Ili bar svedoci. Ili, slutim, žrtve.

Nemojte snobovski odbacivati važnost printanih tabloida ili teletabloida za mentalno zdravlje Srbije. Oni skupljaju dubre po Srbiji i stavljaju ga na ekran ili ga uvijaju u papir. Za razliku od mnogih, voleo bih da svaki bogataš ima sopstveni tabloid. Naime, urednici tabloida su poštjeni ljudi. Oni napadaju samo osobe koje su "uplaćene", "tipovane" i naručene od gazda. Tek tada, u sveopštem medijskom ratu moćnih, gde svako svog protivnika cinkari javnosti i policiji, saznaćemo sve o svima. Dajte nam još tabloida, ako mislite dobro Srbiji. U njima je, dakle, istina. Delić po delić, pa sami slažite lego-kocke otkrovenja.

A sad kliše: novinari nisu umetnici, još manje istoričari. Šta bi neki budući analitičar našeg vremena mogao da sazna o današnjoj Srbiji i nama proučavajući ovdašnje novine? Šta bi zaključio o našoj kulturi, ekonomiji, pismenosti? Verovao da smo sekta, pleme koje je radilo sebi o glavi, sve dok nam to nije pošlo za rukom? Mi smo čate, pisari sadašnjosti. Zato, uz retke izuzetke, živimo u svom vremenu i iščeznemo sa njim. Nepovratno, jer tako treba. Neka digne ruku svako od prisutnih koji je čuo – ne čitao, čuo – za Veselka Tenžeru. Niko? Dobro. Bio je najbolji novinar svog vremena, sedamdesetih, u velikoj Jugoslaviji. Da vas pitam ko je čitao Tirketa, javiće se vas desetak. Ima li smisla da vas pitam za Vinavera? Nema? Ne usuđujem se da kažem – ima li ikoga, da je prisutan, a da je pročitao neki moj tekstić? Siguran sam da nema, jer bismo se prepoznali po obostranom neadekvatnom izgledu, ponašanju i dizajnu. Zato sam, tokom tri decenije, svođen na izložbeni uzorak jako lošeg primera. Zato sam danas ovde. Da vi ne budete ovakvi. Moram da priznam, finalni udarac zadat mi je nedavno. Naime, neopozivo je odbijena moja molba da postanem član Fejsbuka.

Kolege, možda sam vam ovim razgovorom ubrzao sazrevanje. Možda sam vas zaplašio. Ali, nisam vas lagao. Nisam povlađivao. Iskreno, voleo bih da me generacijski demantujete u svakoj tvrdnji. Neki među vama znam da hoće. Talenat je nesavladiva prirodna sila. Uprkos urednicima, bršljanu, obrnutoj piramidi i tranziciji. Ili ćete uspeti, ili vas neće biti. Nemojte da budete upadljiva generacija, jer stojite na planini nepročitanih knjiga.

Hvala vama, hvala Nedi, što ste me pozvali da govorim u školi čiji sam student i danas.

(Tekst pripremljen, potom improvizovan i delimično pročitao studentima druge godine FPN-a.

Autor je novinar)

Foto: Goranka Matić

Poslednji put se pojavio u javnosti 23. oktobra na raspravi o javnim medijskim servisima, nakon što je razmenio nekoliko otvorenih pisama s aktuelnim ministrom informisanja Ivanom Tasovcem. Ta polemika se nije ticala Tijanićevog drugog mandata, čija je druga polovina poslednje četvrtine isticala u maju 2014, već dalekosežnijeg pitanja statusa javnog informativnog servisa i medijske krvne slike u Srbiji. Godinu dana pre toga, na Fakultetu političkih nauka ("Čiji sam student i danas") održao je provokativan govor o tabloidnom duhu vremena koji mnogi nisu hteli da razumeju: "Tabloidna politika neminovno rađa tabloidnu ekonomiju, potom tabloidnu umetnost, onda tabloidno novinarstvo i, konačno, tabloidni život sa deset sati dnevnog omamljivanja televizijskim programom" ("Prva lekcija novinarstva", "Vreme", br. 1140, 8. novembar 2012, vidi ovde).

Iza sebe je ostavio suprugu, ćerku Zaru, sina Stefana i dvoje unučadi, što je sigurno važnije od efemernog novinarstva.

Kontroverze kroz koje je prolazio pokazuju da je verovao da je novinarstvo ipak važna profesija i da je veoma povezano s duhom vremena i pravcem kojim se jedno društvo kreće. Nije verovao i da hoće da samelje i ljude jake fizičke konstitucije.

U ideološkoj političkoj konfuziji u poslednjih dvadeset godina nalazio se na raznim stranama, ali je na svemu što je radio ostavio lični pečat. Stekao je mnogo protivnika, ali, kako je neko rekao, i uvažavanje onih koja ga nisu voleli, a kojih nije bilo malo.

Bio je čovek koloritne individualnosti i novinar upečatljivog stila. Njegovim preranim odlaskom srpsko novinarstvo izgubilo je značajnog, autentičnog autora. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Politika po principu “sve je dozvoljeno”

Okružni sud u Kosovskoj Mitrovici izdao je nalog za privođenje Aleksandra Vulina, ministra bez portfelja zaduženog za Kosovo i Metohiju, zbog ranijeg “ilegalnog ulaska na Kosovo”. Da li će Vulin na Kosovo ipak doći sa potpredsednikom Vlade Aleksandrom Vučićem, kome je poseta odobrena, znaće se u četvrtak 31. oktobra, kada ovaj broj “Vremena” već bude u prodaji, ali je put kojim je Vulin stigao do mesta na kome je danas – prilično zanimljiv

Na početku karijere Aleksandra Vulina malo ko je mogao da pretpostavi da će on biti prvi srpski političar koji je dobio sudsku zabranu ulaska na Kosovo, iako je rano ušao na političku pozornicu. Rođen 1972. u Novom Sadu, gde je završio Pravni fakultet, još kao osamnaestogodišnjak je 1990. godine sa generalom Stevanom Mirkovićem bio jedan od osnivača Saveza komunista – Pokreta za Jugoslaviju (SK-PJ). Dugom kosom i hipi stilom izdvajao se u “generalskoj partiji”, čije proklamovane levičarske ideje je malo ko tada ozbiljno shvatao. Borac za prava radnika i opstanak Jugoslavije delovanje je nastavio u partijama koje su učinile da svaki pošten rad na ovim prostorima izgleda besmislen, a svojim trudom svojski doprinele rasturanju zemlje. Učestvovao je 1994. godine u osnivanju Jugoslovenske udružene levice (JUL), koju je predvodila Mirjana Marković, supruga Slobodana Miloševića. U toj partiji, omraženoj čak i među Miloševićevim socijalistima, Vulin je portparol, predsednik Jugoslovenske revolucionarne omladine, šta god to bilo, da bi dogurao do zamenika predsednice stranke. Vatreno je branio sve poteze vlasti, od ratova do sukoba sa demonstrantima na ulicama srpskih gradova, uz objašnjenja o pravednoj borbi, što klasnoj, što nacionalnoj. Promocija levičarskih ideja nije išla uz kartelsku prirodu JUL-a, u kome su se skupili novobogataši koji su shvatili gde je prava moć, no to Vulinu nije smetalo.

Uz političke aktivnosti, pisao je kolumnu u tabloidu “Svet”, delu medijske imperije Roberta Čobana. Kolumnu “Levo od raja” obično je počinjao citatima pesama Džonija Štulića. Čoban je kasnije u intervjuu “Plejboju” rekao da je činjenica da

je Vulin, sa kojim je i danas prijatelj, u JUL-u bio na visokoj funkciji “tada predstavljala izvestan kišobran, neku zaštitu... od svih sitnijih, potencijalnih neprijatelja”.

Mada se govorilo da je čovek od poverenja Mirjane Marković, Vulin je 1998. podneo ostavku na sve funkcije u JUL-u i napustio stranku. U to vreme “Naša borba” prenela je glasine da je to učinio zbog protivljenja koaliciji sa Srpskim pokretom obnove, ali i ljutnje što je posle republičkih izbora morao da prepusti mesto u parlamentu profesoru Vladimiru Štambuku, iako je na listi bio bolje plasiran od njega. Od kada se prošle godine vratio na veliku političku scenu, više puta je izjavio da je JUL napustio “zato što je ta stranka izneverila svoj program i postala maska za bogataše koji su sedeli u njoj”, dodajući da se “razišao sa strankom i napustio vlast iz principijelnih razloga, što i nije baš uobičajeno u domaćoj politici”. S obzirom na to da su Miloševići, SPS, JUL i prateći saradnici pali sa vlasti 5. oktobra 2000. godine, biće da je Vulin imao dobar politički instinkt, jer prilikom tog pada nije bio u prvim redovima.

Na političku scenu vratio se 2000, “iz potrebe da se suprotstavim onome što je usledilo nakon toga što je Srbija postala plen”. Tada je osnovao Partiju demokratske levice (PDL), no ta partija se zajedno sa Demokratskom socijalističkom partijom, još jednog kontroverznog levičara, Milorada Vučelića, kolektivno utopila 2002. godine u Socijalističku partiju Srbije (SPS).

Uz politiku, bavio se i drugim poslovima. Bio je pomoćnik direktora marketinga u firmi “Super pres” od 2000. do 2002, direktor marketinga u firmi “Color press” od 2003. do 2007, zamenik generalnog

direktora “Color media internacional” od 2007. do 2012, a u izdanju “Alan Ford” “Color media pressa” potpisivan je kao recenzent. Sve ove firme pripadaju medijskoj imperiji Roberta Čobana. Aktivan je bio i u novinarskom svetu. Uz Milorada Vučelića bio je odgovorni urednik i perjanica nedeljnika “Pečat”, kolumnista “Pravde”, koja se po čaršiji vezivala za radikale, naročito Aleksandra Vučića. Na Vulinoj slici uz kolumnu u “Pravdi” u pozadini se video poster Če Gevare. Objavio je i romane *Opadanje*, *Mrak* i *Lepota*, kao i političke studije “Polit art”, ali kao pisac nije postao preterano zapažen.

Što se tiče politike, u krilu sps-a Vulin je proveo četiri godine, od 2002. do 2006. Bio je među onima koji su 2003. pokušali da spreče hapšenje Veselina Šljivančanina i sukobili se sa policijom, zbog čega je bio i u pritvoru. “Kada je meni policija prilikom hapšenja Šljivančanina rekla da se pomerim, ja to nisam učinio. Jesu li pucali gumenim mecima? Jesu. Jesu li me polivali vodom iz šmrkova? Jesu. Jesu li me tukli? Jesu. Jesam li se žalio zbog toga? Nisam. Ne ide se u revoluciju a da ne dobijete nijedan šamar. Ja sam tokom protesta devedesetih jasno pozvao građane da ne napadaju policiju, a policiju da ne reaguje na način na koji je to činila, i osudio svako nasilje”, izjavio je prošle godine Vulin.

Sa sps-om se razišao 2006. godine posle afere “Kofer”. Danas kaže da je to učinio jer je bio protiv koalicije sa Demokratskom strankom, koja se “osećala u vazduhu”, iako je imao najviše glasova za potpredsednika stranke. Novu partiju nazvanu Pokret socijalista (PS) osnovao je 2008. sa profesorom Mihajlom Markovićem i još nekim nezadovoljnim

socijalistima iz drugog partijskog ešalona, i postao njen predsednik. Kao ideologija PS-a navedeni su "socijalizam, nacionalizam, evropeizam", kao politička pozicija – levica, a slogan je "Odaberi borbu". Ta borba podrazumevala je i borbu protiv ulaska Srbije u Evropsku uniju.

Protivnici su mu bili i bivši politički saborci, poput Ivice Dačića. Posle izbora 2008. izjavio je: "SPS ima nesreću da su se nakon 18 godina postojanja u njemu skupili nikad manji ljudi, nikad udaljeniji od partijskih ideja. Za njih je socijalna pravda podela plena. To su ljudi koji smatraju da je potpuno opravdano lagati."

S obzirom na proklamovana ubeđenja, na prvi pogled je mogla iznenađujuće zazvučati vest iz novembra 2010. godine da je Pokret socijalista napravio koaliciju sa Srpskom naprednom strankom, Novom Srbijom i Pokretom "Snaga Srbije". Em su u SNS-u bili oni koji su se tek otcepili od Šešeljeve stranke, desničari i deklarirani četnici, po definiciji neprijatelji levičara, em je Vulin 2004. dok je još bio u jatru socijalista, grmeo protiv Bogoljuba Karića, osnivača Pokreta "Snaga Srbije", tvrdeći da je "Karić još jedna velika greška SPS-a za koju nas svi mogu slobodno kritikovati. Kao i Miroslav Mišković, kao i Miodrag Kostić, koji je zaradio prve pare u naše vreme. Nije greh biti bogat, jeste obogatiti se na račun države i naroda."

Kad se razgrnu priče o principima, saradnja je logična. Isti šinjel iznedrio je profesionalne patriote, i levičarske i desničarske, kojima su godine lagodno prolazile na državnim jaslama, dok su druge prosipanjem krupnih fraza nagovarali da se bore i ginu. Jeste da su se povremeno i sukobljavali, ali neka prijateljstva su ostala. Pominjući svoje prijateljstvo sa Vučićem, Vulin kaže da je ono počelo 1993. kada su posle TV duela na Studiju B otišli na piće. "On je tad bio u SRS-u, a ja u Savezu komunista. I tu se nekako ljudski prepoznamo. Različite ideologije, različita shvatanja sveta, ali neke životne stvari potpuno iste. I počnemo da se družimo. I od tada ni Vučić ni ja nismo hteli da izađemo na TV duel. Zato što ne bismo mogli sa strašću koju dugujemo svojim partijama da branimo stavove. I nikad, bez obzira na uspone ili padove, to prijateljstvo nismo prekinuli."

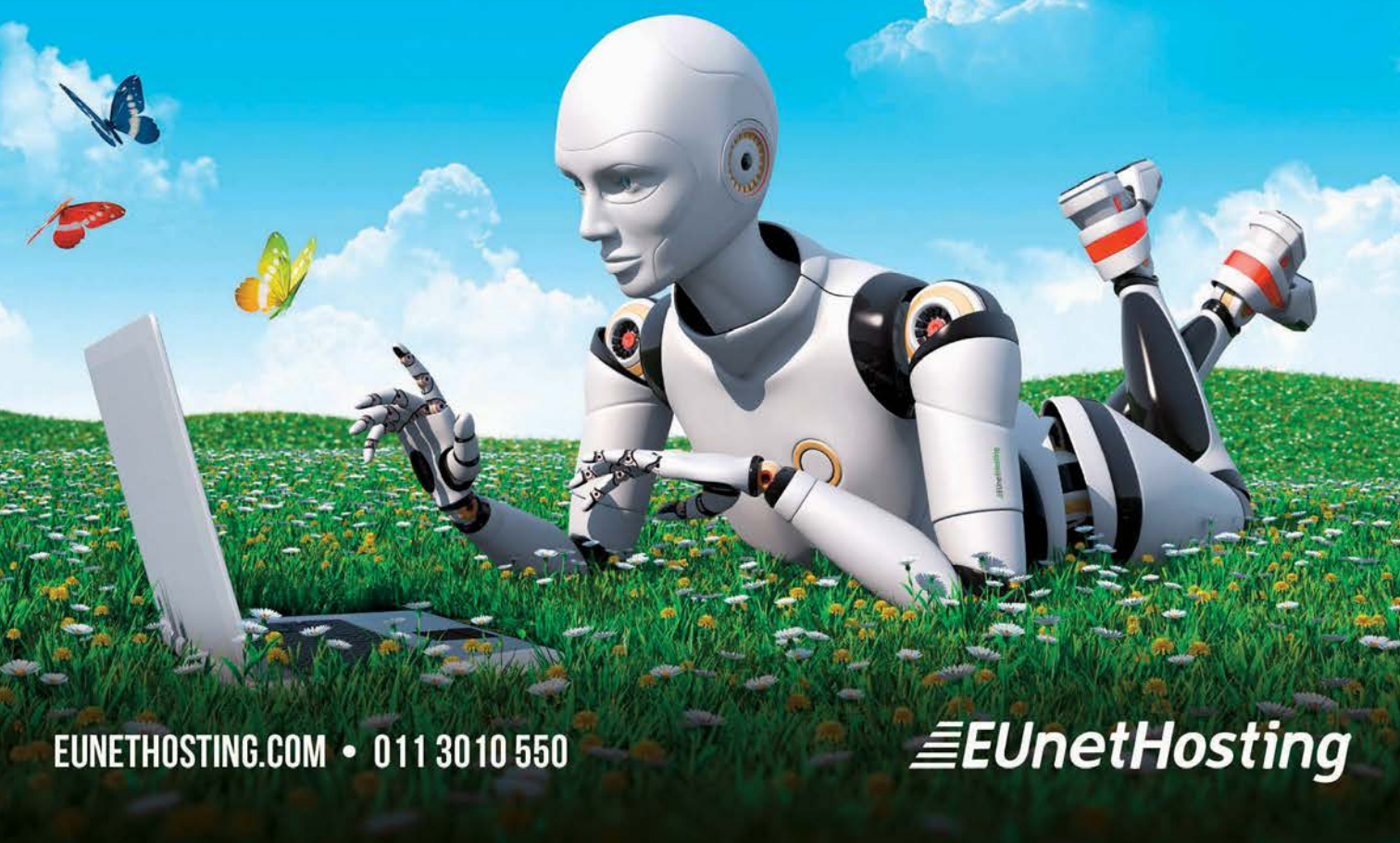
Prijateljstvo je lako preraslo u saradnju.

EUNET HOSTING PRIRODAN IZBOR

PROFESIONALNE HOSTING USLUGE OD 1996. GODINE

WINDOWS I LINUX NAMENSKI SERVERI
CLOUD SERVERI • PRIVATE CLOUD
MICROSOFT SHAREPOINT, EXCHANGE I
DYNAMICS CRM HOSTING
SHARED HOSTING • DOMENI

EUNETHOSTING.COM • 011 3010 550

 EUnetHosting

■ **Vulin je izmenjao brojne političke očeve, od generala Mirkovića, preko Mirjane Marković i Ivice Dačića, ali čini se da nijednom nije bio toliko posvećen kao sadašnjem političkom patronu, Aleksandru Vučiću**

Mada pominje da je JUL napustio i zbog toga što je smatrao da je koalicija sa radikalima neprincipijelna, da je uvek imao problem sa Šešeljem čiju politiku nikad nije mogao da razume ili prihvati, Vulin kaže da je, kad su Nikolić i Vučić napravili SNS, već sutradan otišao kod njih i rekao da u njemu imaju saveznika.

Prelazak u naprednjačko jato se isplatio. Posle majskih izbora 2012, sa liste Srpska napredna stranka Tomislav Nikolić "Pokrenimo Srbiju" Vulin je izabran za odbornika u opštini Rakovica i u Skupštini grada Beograda, kao i za narodnog poslanika u Skupštini Srbije. Doduše, morao je da pogazi svoje principe da "izbori ne bi smeli da budu stvar matematike, niti da je u politici sve dozvoljeno". U vladi je sa Ivicom Dačićem i socijalistima koje je prozivao za raznorazna nedela čak i kada su rezultati izbora objavljeni, ali to je opet zbog dobra države. "Ovo nije vlada ljubavi. Nije ni vlada partija koje imaju istovetne programe. Nije čak ni vlada nacionalnog jedinstva. Ovo je vlada nacionalnog spasa", kaže Vulin. Saradnja sa naprednjacima cveta, pa često deluje da je Vulinova partija u stvari integralni deo SNS-a. Na kongresu Pokreta socijalista u Sava centru 24. marta ove godine jedan od gostiju bio je i Aleksandar Vučić, koji je između ostalog poručio da će SNS uz pomoć stranke na čijem je Vulin čelu "vratiti ponos i dostojanstvo narodu Srbije".

Rešavanje sudbinskih pitanja zemlje Vulin je nastavio na mestu direktora vladine Kancelarije za Kosovo i Metohiju, na koje je izabran u avgustu 2012, sa novim imidžom, stalno u crnom odelu nalik na uniformu, uz večito zabrinut i namrgođen izraz lica, primeren teškoj situaciji. Aprila 2013, nakon što je Srbija u Briselu parafirala sporazum sa Prištinom, Vulin je najavio ostavku. No, mesec dana kasnije, saopšteno je da Vulin ostaje na čelu Kancelarije "na zahtev Srba sa severa Kosmeta". Nakon rekonstrukcije Vlade postao je ministar bez portfelja zadužen za Kosovo i Metohiju, a uprkos protivljenju briselskom sporazumu postao je predsednik novoformiranog Odbora za njegovu implementaciju. "Da se Srbi sa Kosova nisu organizovali i potpisali peticiju (za njegov ostanak u Vladi, prim. nov.), koja me je iskreno dirnula, i da Vučić nije tražio od mene da prihvatim i glas

tih Srba i vlade, ne bih nastavio to da radim", obrazložio je novo stanje Vulin.

Priča oko Vulinove ostavke podseća na 1999. godinu. Tada su radikali, u čijim su redovima bili i Vučić i Nikolić, rekli da će napustiti funkcije u Vladi ukoliko se potpiše Kumanovski sporazum kojim je prekinuto NATO bombardovanje. Rečeno-učinjeno, ostavke su podnete, no vlada ih nije prihvatila, pa su radikali, zbog dobra Srbije, ostali na položajima. Zlobni glasovi su tvrdili da su ostanku kumovali i službeni stanovi čelnika radikala čiji otкуп još nije bio završen.

Vulin je od početka političkog delovanja izmenjao brojne političke očeve, od generala Mirkovića, preko Mirjane Marković i Ivice Dačića, ali čini se da nijednom nije bio toliko posvećen kao sadašnjem političkom patronu, Aleksandru Vučiću. Posvećenost kojom brani njegovu misiju vođenja Srbije u bolju budućnost nije zabeležena na ovim prostorima još od uspona Slobodana Miloševića. Doduše, u tome se ne razlikuje od velikog broja obožavalaca Vučićevog lika i dela. U sadašnju vlast se lako uklopio još jednom osobinom. Deluje kao da se u svaki posao unosi sa strašću, mada ta strast uglavnom izgleda kao gluma u školskoj predstavi, kao kada objašnjava da dodeljivanje pozivnog telefonskog broja Kosovu nije priznavanje elementa državnosti, već je taj broj "alociran". Dok ubeđuje Srbe na Kosovu da izađu na lokalne izbore na Kosovu 3. novembra i glasaju za "državnu" listu, u Vulinovim rečima sve pršti od istorijskih dana i odluka. "Ovo su istorijska vremena. Ovo jeste početak ili kraj Srbije na Kosovu... Bojkot je izdaja, bojkot jedino odgovara Hašimu Tačiju"; "Država je potpisala Briselski sporazum koji mora biti sproveden. E, od toga kako će biti sproveden zavisice budućnost i Srba i Srbije na KiM."

Mada tvrdi da neće nikoga da ubeđuje, Vulin sve oštrije verbalno šiba po onima koji ne bi na kosovske izbore i onima koji misle da "Građanske inicijative srpske" nije jedino rešenje. "Problem su Srbi

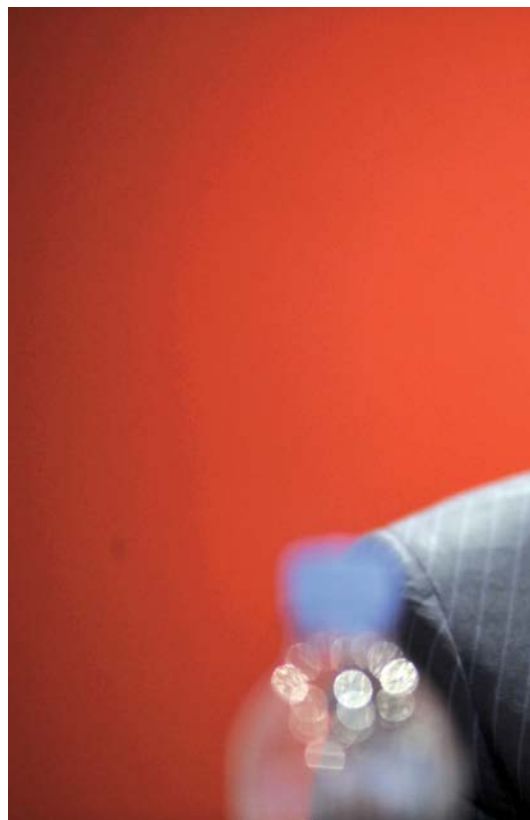
koji neće Beograd, koji smatraju da ni Beograd ne treba ništa da se pita na Kosovu. Oni su protiv izbora. Oni neće da slušaju Srbiju. Ali su im usta puna Srbije... A te iste ljude niko ne sme da pita odakle im tolika imovina... To su ljudi koji misle da oni bolje znaju šta je dobro za Srbiju nego Vlada Srbije"; "Ako od države hoćeš da dobiješ posao i kad nema posla, hajde onda, poslušaj svoju državu... Državu Srbiju mora da volite, ali i da slušate." Na Kosovu se čuju glasovi da Vulin kosovske Srbe deli na lojalne i nelojalne, da vodi kampanju samo u ime "Građanske inicijative srpske", da otvoreno preti da od načina na koji će glasati zavisi da li će Srbija nastaviti da izdvaja sredstva za Srbe na Kosovu. Šta će sve to doneti u kosovskom provizorijumu od života, videće se posle 3. novembra.

Na pitanje novinara "Politike" oseća li balast pošto je njegovo ime u delu javnosti ostalo jedan od simbola devedesetih, Vulin kaže: "Ma kakav balast? Šta sam ja to loše uradio devedesetih? Imao bih balast da sam bio u nekim kriminalnim aktivnostima. Petog oktobra, da sam imao zrno peska na švajcarskom računu, ja bih robijao do dana današnjeg. Jedina robija koju sam doživeo jeste kad me je hapsio DOS zbog učešća u demonstracijama. Ne da nema balasta, već naprotiv. Taj balast bi trebalo pre da osećaju 'petooktobarci', a ne mi koji smo branili zemlju tih teških devedesetih."

Ma koliko reči o odbrani zemlje iritirale one koji ne misle kao Vulin, iz njegove perspektive i njegovih ondašnjih saboraca rezultati prethodnih decenija možda i nisu tako katastrofalni. U svetu neodređene ideologije u kojoj je pomešano sve, od Če Gevare do vojvode Đujića, većito prisustvo na političkoj sceni, uvek za dobro države i naroda, bezbedno ratovanje po Skupštini uz ljude sa misijom koji imaju moći i para, mnogi su cv napunili funkcijama i članstvom u partijama, lagodno preživeli olovne devedesete i tako žive teške dvehiljadite.

¶

MOMIR TURUDIĆ

Milan Beko u raljama politike

Sporedan, ali komičan detalj u ovoj Vučićevoj reakciji prema Dačiću, povodom Beka, jeste u tome što je ona lansirana preko izjave predsednika Narodne skupštine Srbije Nebojše Stefanovića, koji očigledno ima malo osnovnog posla, pa služi kao portparol stranke gde god to zatreba

Zašto je Milan Beko, najveći finansijski mešetar Srbije i velemaistor “uvek pravilne političke orijentacije” u protekle dve decenije, u poslednje vreme prinuđen da izađe iz duboke senke, u kojoj je obavljao sve svoje ključne poslove, i očajnički se, javno, bori za opstanak, na televiziji i putem “otvorenih pisma javnosti”, i zašto je najnoviji, prošlonedeljni “dvorski zaplet” oko jednog njegovog TV intervjua bacio u zasenak sve ostale društvene događaje i izazvao ogroman medijski publicitet?

Oni koji smatraju da je odgovor na ova pitanja jednostavan – to jest, da je Beko pre “pravog trenutka” i sa viškom stilskih figura, “posvađao” vodeće lidere vodećih političkih stranaka vladajuće koalicije, nisu potpuno u pravu. Jer,

ti lideri su već bili dobrobrano “posvađani” i pre Bekovih “teških reči” u emisiji TV Pinka, “Teška reč” (u nedelju, 20. oktobra), pa je teško pretpostaviti da je on u tom razgovoru sa nominalnim urednikom tabloida *Informator* (gle slučaja), rekao bilo šta što se nije očekivalo da će tu reći i zbog čega je, uostalom, i pozvan na Pink televiziju.

Poenta ove priče i nije u nekoliko “udvoričkih metafora” koje je Beko uputio prema novom nacionalnom i “reformskom junaku” Srbije Aleksandru Vučiću (takve izjave su već davali i bolji od njega), pa čak ni u njegovom dosta grubo formulisanom pozivu upućenom premijeru Ivici Dačiću – da se vrati “na svoje prirodno mesto” (valjda u neki drugi treći red), “gde bi i njemu laknulo”, to jest

da volan izvršne vlasti prepusti “srpskom Šumaheru”, to jest Vučiću, nego je poenta u tome što je Beko, taj navodno hladnokrvni “mešetarski tehnokrat”, već posle prve Dačićeve hazarderske reakcije na ove njegove TV priče, preko navodno “anonimnog bloga na sajtu sps-a”, u kome je Beko nazvan “oličenjem nesreće”, uvukao rogove i uputio mu, objektivno rečeno, takvo objašnjavajuće pismo koje se ne može shvatiti drugačije nego kao izraz tek “ublažene poniznosti” (za svaki slučaj), prema sps-u kao stranci “poznato tolerantne i umerene retorike”.

NEUSPEŠNO VAĐENJE

U stvari, posle tog “otvorenog pisma” Dačiću, sa naivnim objašnjenjima (da se nije žalio na njega kao premijera i

NEOČEKIVANO IZMEĐU DVE VATRE: Milan Bako i drugovi

Fotografije: Fonet, A. Andić, Fonet

ministra policije, nego na neke usamljene druge grupice u MUP-u, koje ga proganjaju), a koji je u međuvremenu pred televizijskim kamerama izjavio da ga je baš briga šta misli Bako; da je dobro što sada sav svet posle dvadeset godina vidi da taj tajkun nije (više) njihov; te da mu je dosta (Vučićevog) stalnog "prozivanja", pa ako je vreme za raskid koalicije, "onda je kraj" – dolazimo, možda, i do dalekosežnije "poente", koja je, moguće, i glavni razlog širokih medijskih odjeka cele ove "salonske melodrame".

Naime, čak i najgori mediji uvek dobro osete kada je neka krupna figura "potrošena" i uvek su spremni da se pridruže slavlju u čast sloma neke javne ličnosti, koja je ranije izgledala suviše moćna i ohola, suviše bogata i umišljena, mada je u suštini bila ista kao i najveći deo tog lelemudskog pohlepnog udruženja, koje se naziva "politička i ekonomska elita Srbije". Kad je Bako u spomenutom pismu zavapio da Dačić javno potvrdi da on od njega nikad nije tražio zaštitu, svi su to razumeli, obrnuto, kao konačan vapaj za zaštitom, povodom nekih ranijih "zasluga" (valjda učinjenih Miloševićevom spsu) i istovremeno kao samoopravlđavanje

što prelazi na novu stranu (uvek prema najjačem). A kada neko javno povlači reč u Srbiji, jasno je da je već gotov. Ovde nema hepienda.

Taj utisak da je Milan Bako napokon "stao na trulu dasku", mada su ga oni, koji su većito bili van glavne igre i većito sa nekim slabo skrivenim kompleksom prema uvek ozbiljnom i stalno zamišljenom mešetaru, doživljavali kao prepametnog i čudotvornog majstora tajanstvenih međunarodnih finansijskih operacija – pojačala je i ekspresna Vučićeva reakcija, ne na Bekov intervju, nego na Dačićevo saopštenje, ne u korist Bekovih pohvala, nego protiv Dačićevog "bezobrazluka" – valjda što se usudio da pripreti Vučiću političkim rastankom i tučom na izborima, kad se već nema kud na neku drugu stranu.

Tako Bako nije uzet ni u deklarativnu zaštitu ni sa Vučićeve strane, pošto se, valjda, pošlo od pretpostavke da se oni koji su se konkludentno deklarirali kao raspoloživa sledbenička snaga, ni ne moraju braniti kao autonomne ličnosti. Sporedan, ali komičan detalj u ovoj Vučićevoj reakciji prema Dačiću, povodom Beka, jeste u tome što je onaansirana preko izjave samog predsednika

Narodne skupštine Srbije Nebojše Stefanovića, koji očigledno ima malo osnovnog posla, pa služi kao portparol stranke gde god to zatreba (od Beograda do Beka).

KO JE ČIJI I VLADIMIR PUTIN

Bekovu nevolju u ovom slučaju verovatno uvećava i okolnost da je on do sada više "radio" sa današnjim predsednikom Srbije Tomislavom Nikolićem, ne očekujući (kao i većina drugih) da će "mali Vučić" postati ovde ključni gospodar. No, Nikolić (koga je Bako brižno obilazio još uoči prošlogodišnjih izbora, tokom "štrajka glada") sve manje mu je, tako se čini, od koristi. Ne toliko zato što je Nikolić možda izolovan (a još nije) od uticaja među naprednjacima, nego verovatno više zbog toga što je ruski sud, još decembra 2012. godine, zatražio od našeg pravosuđa da stavi zabranu na raspolaganje i otuđenje imovine firmi koje je Bako na neki način ovde vodio – mlekar "Imlek", Subotičke mlekarne, fabrike mineralne vode "Knjaz Miloš", kompanije "Bambi Banat" i još tri firme iz takozvane "Dunav hrana grupe", čiji je nominalni vlasnik Salford fond – zbog toga što sumnja da su sve te firme u stvari u

Najčuveniji evropski prevrtljivac

Iako mnogi naivni ljudi u Srbiji smatraju da je "menjanje tima i kapitena" u politici neka vrsta nacionalne izdaje, osim u slučaju ako se ne prelazi kod najjačeg kapitena, što je, kako kažu, uvek u interesu majke Srbije, valja ih sve podsetiti da je političkih vrdalama i probitačnih udvorica vlasti, i u politici, i u privredi Evrope, tokom istorije, bilo veoma mnogo, a mnogi među njima bili su i neuporedivo veći majstori od Milana Beka.

Evo, samo u najkraćem, jednog od najčuvenijih primera – Benžamina Konstana, oca francuskog, a i kontinentalnog liberalizma. Ovaj veliki francuski intelektualac prvo je bio za Napoleona, a zatim mu je bio opozicija – i kad je bio na vlasti, i kad je oteran u progonstvo. Do te mere da je, na glas da se Napoleon izvukao iz progonstva na Elbi, napisao čuveni članak u *Journal des Debats*, sa poznatom rečenicom: "Ja neću, kukavni begunče, da se vučem od jedne vlasti drugoj vlasti." Ipak je Konstan uskoro napustio monarhiste i pomogao Bonaparti da nakratko obnovi vlast, a svoju prevrtljivost je lakonski objasnio: "Dvadesetog marta (na dan bekstva Luja XVIII iz Pariza), ja sam podigao oči i opazio da je presto iščezao, a da je Francuska ostala." Mada Konstan posle Vaterloa više nije menjao političku stranu, on se od podsmeha za prevrtljivost branio tako što je objašnjavao da je Bonaparti pomagao "da ga ne bismo primorali da ostane diktator i da se ponovo vrati u despotizam iz 1812". Kad je napokon pristao da mu novi kralj Luj Filip plati kockarske dugove, on je ipak ostao u opoziciji tom kralju, pa se govorilo: "On se prodao, ali se nije predao."

Ponavljamo, bilo bi neumesno upoređivati Milana Beka sa Benžaminom Konstanom, jer su iza ovog liberala ostali neki i danas čuveni slogani: "Demokratija je samo jedna reč, ako ne znači suverenost individue"; "Ima jedan deo ljudske ličnosti koji neophodno ostaje ličan i nezavisan. Kad pređe preko te linije, društvo postaje nasilnik, a većina odmetnik", itd.

Iza Konstana su ostali rukopisi, ali i iza Beka, čak i ako loše prođe sa velikim poslovima, ostaće mnogo toga i njemu i njegovoj porodici, ali je teško poverovati da će ponovo biti primljen za sto gde se igraju najskuplje igre.

vlasništvu čuvenog ruskog odmetnutog, a sada već mrtvog tajkuna Borisa Berezovskog. Kako se Nikolić pokazao kao šef Srbije koji se plaši da dira u "ozbiljne stvari" kad su Rusi u pitanju, teško je verovati da u ovom slučaju može pomoći Milanu Beku kao navodnom "agentu" zaostavštine Berezovskog u Srbiji.

Iako je, jula ove godine, Viši sud u Beogradu prihvatio spomenuti ruski zahtev i doneo rešenje o "zamrzavanju" navedene imovine, to rešenje je, navodno, brzo poništeno na Apelacionom sudu – jer vlasništvo "zatvorenog fonda", kakav je Salford, nikada nije javno nominovano i on je "zaseban" poslovni subjekt, koji sa bilo kim može da zasnuje odnos agencije, pa i da kupuje samo "pravo upravljanja", dok vlasništvo fonda pluta svojim skrivenim putem. A Bekova uloga i u ovom slučaju je ostala mutna, neki smatraju da je u Salfordu imao samo relativno skroman udeo, dok drugi tvrde da je

bio samo njegov menadžer u Srbiji. Jedino što se zna u našim poslovnim krugovima je da je Beko poslednjih meseci na sve strane tražio kupca, bar za "Knjaza Miloša" (a najradije bi prodao sve) – ali nije majka rodila junaka koji bi u ovakvoj "pravnoj državi" Srbiji sada imao petlje da kupi ono što "Putin traži od Nikolića".

Drugi veliki problem Milana Beka danas je nekada "uspešna" akvizicija beogradskih "Večernjih novosti", koju je, po sumnjivoj priči, izveo, uglavnom, sa parama Stanka Subotića Caneta (pa i nemačkog vac-a, kako su oni pokušali da ustvrde, ali nisu uspeli da dokažu na sudu), a koja je izvedena sa nekim pravnim felerima, koji se uvek mogu aktuelizovati kada se za to ukaže trenutak. Pritom, i ova kompanija izgleda da više nije toliko profitabilna kao što je bila, što verovatno izaziva razočaranje kod čitavog "crnogorskog finansijskog lobija" povezanog sa najvišom tamošnjom vlašću, koji

je celu spomenutu operaciju navodno "posmatrao sa simpatijama", a verovatno i pomagao nečim čvršćim. Na stranu, što je Beko, izgleda bez dioptrije za političke finese, posle odlaska Manje Vukotića, na čelo lista doveo prilično pohabane "antivatikanske patriote" iz vremena raspada SFRJ, što je danas prilično demodirano, u svetlu trenutne Vučićeve proevropske politike.

KRAJ SARADNJE PO POZIVU

Ipak, svi ti problemi bi možda bili savladivi da je Beko, u kompaniji sa Miškovićem, uspeo na vreme da aktivira poslovno stambeni projekat "Grad na vodi", to jest da je uspeo u potpunoj legalizaciji kupovine Luke Beograd. Međutim, tu se zaglibio sa značajnim "mrtvim kapitalom" i u međuvremenu se "razišao" sa Miškovićem, kako je navodno sam izjavio prilikom ovogodišnjeg "informativnog" saslušanja u MUP-u. Narod bi rekao, Luka je u poziciji "ni sebi, ni svome" – što je u ekonomiji najskuplje.

Još jednostavnije rečeno, Milan Beko se našao u neprihvatljivoj poziciji za jednog mešetara, to jest veleposrednika – ušao je sa znatnim tuđim parama u velike poslove, a iz njih ne može da izađe, tobože "iz državnih i međunarodnih razloga", da bi vratio šta je dužan i sa "velikom pikslom" krenuo u neku novu svetliju budućnost. Možda su njegovi papiri čisti, kako tvrdi kao diplomac Saobraćajnog fakulteta koji je bio prinuđen da se "uz rad" obuči i za veštog pravnika – ali ovde pravni argumenti malo vrede ako ne steknu najvišu političku overu. To je Beku ranije uvek uspevalo da isposluje, pa verovatno ne shvata zašto sada ne uspeva. Kao da ne razume da je on za Vučićeve pristalice "klasni protivnik", čije pare bi trebalo upotrebiti za obnovu srpske slave i veličine.

Zapravo, sve do Vučića uspevao je da njegova saradnja sa vodećim političarima – Đinđićem, Miloševićem, Mirom Marković, Koštunicom, Labusom, Dinkićem i Nikolićem – dobije oblik diskretne "saradnje po pozivu", što mu se zaista mora priznati kao čarobna virtuoznost. Kada se sticajem "istorijskog materijalizma" našao u poziciji da on sam mora da nudi savezništvo i traži pomoć, u ime pravne države, čarolija je nestala.

DIMITRIJE BOAROV

Foto: Draško Gagović

Burna godina za prosvetu

Po svemu do sada najavljenom, iako je tek počela, školska 2013/14. biće, najblaže rečeno – posebna. Kada je u Srbiji započeta reforma polaganja završnih ispita za osnovne i srednje škole, najavljeno je da će u ovoj školskoj godini mala matura dobiti svoj konačni oblik. To se, međutim, neće dogoditi, a kako će se stvari dalje odvijati, gotovo da nije moguće predvideti.

Takođe, školska 2013/14. poslednji je rok za “večite studente” ukoliko žele da okončaju studije po programima po kojima su ih upisali. Mogućnost da taj rok bude produžen postoji, ali

zahteva zakonske promene.

Ima i dobrih vesti. U okviru Tempus programa, Evropska komisija će ove godine finansirati 18 projekata u kojima učestvuju obrazovne institucije iz Srbije. Beogradska kancelarija Tempus programa je objavila da je za ovogodišnje projekte odvojeno preko deset miliona evra. Od odobrenih projekata, čak 13 vode univerziteti i visoke škole iz Srbije po čemu je naša zemlja među prve četiri po broju projekata kojima koordiniraju domaće institucije. Ispred Srbije su Nemačka, Španija i Italija.

Foto: Draško Gagović

Mala matura

Lagano i neopterećujuće

Otkad je reforma mature započeta, sadašnji osmaci su pripremani na to da će je polagati na ovaj način. Prvi probni kombinovani test oni su polagali kada su bili šesti razred, a drugi put prošle godine, kao sedmci. Međutim, test očigledno neće izgledati tako

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Tomislav Jovanović razrešio je u utorak, 29. oktobra, sve dileme koje su do tada postojale u vezi sa načinom na koji će učenici osmog razreda na kraju ove školske godine polagati malu maturu. Na sednici skupštinskog odbora za obrazovanje rekao je da bi na završnom ispitu za osnovce sledeće godine osmaci trebalo da polažu test iz srpskog ili maternjeg jezika, matematike i testa opšteg obrazovanja, odnosno orijentacije. Jovanović je na sednici skupštinskog odbora za obrazovanje kazao da bi treći test trebalo da liči na PISA test. Treći test je suštinski prilika onim đacima koji nisu dobri u matematici i maternjem jeziku da sakupe dodatni broj bodova za upis u željenu srednju školu.

Treći test, koji je izazvao brojna negodovanja u javnosti, kako kaže Jovanović, po obimu će biti manji od onih iz matematike i maternjeg jezika: "Nastojaćemo da taj test ne bude zbunjujući, opterećujući i prilagodićemo ga uzrastu učenika",

rekao je Jovanović i dodao da će se ubuduće testovi za završni ispit štampati u osnovnim školama, kako bi se smanjila mogućnost zloupotrebe. Na sednici skupštinskog odbora za obrazovanje članovi odbora upoznali su se sa detaljima o tome kako i koliko predmeta će se polagati na maloj maturi.

Nacionalni prosvetni savet je početkom septembra usvojio predlog programa završnog ispita, čiji je tekst pripremio Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja i uputio ga ministru prosvete koji daje poslednju reč.

U očekivanju odluke ministra, koji je prošle sedmice održao sastanak s direktorima škola o predstojećoj maloj maturi, u predlogu NPS-a stoji da će na završnom ispitu biti tri testa: iz srpskog (maternjeg) jezika, matematike i kombinovanog testa (pitanja iz pet predmeta – biologije, geografije, istorije, fizike i hemije).

Testovi su sastavljeni od neobjavljenih (nepoznatih) pitanja i sadrže od 20 do 40 zadataka različite težine i tipa, navodi se

u predlogu. U međuvremenu, u javnosti je nastala dilema, jer se umesto kombinovanog pominje test opšte kulture. Ovu zabunu razrešio je ministar Jovanović na sednici Odbora za obrazovanje: "Učiniću sve da pitanja budu maksimalno lagana, neopterećujuća, opšteg tipa, pitanja koja će pokazati snalaženje učenika, inventivnost, a ne nešto što predstavlja zbir podataka koje će da nauče samo tada i više im nisu potrebni", rekao je Tanjugu ministar.

Pre toga je na sastanku interresorne radne grupe zadužene za organizaciju završnog ispita dogovoreno da će testovi biti distribuirani elektronskim putem do škola gde će se i štampati neposredno pre polaganja ispita.

Otkad je uvedena mala matura (od školske 2010/11. godine), obavezna je za sve osmake, bez obzira na to da li žele da nastave školovanje. Nije određen prag znanja koji se mora postići da bi se ispit položio, dovoljno je izaći na test i biti miran, jer jedini način da učenik padne završnu proveru znanja jeste da zbog

ODUSTAJANJE OD REFORME: Osnovci (levo) i ministar prosvete Tomislav Jovanović

Foto: V. Anđić

prepisivanja ili neprimerenog vladanja bude udaljen sa testiranja. Do sada je mala matura bila u prelaznim oblicima, iz godine u godinu smanjivao se broj poznatih zadataka, a uvećavao broj nepoznatih.

Prvi put kada je uveden, 2011. godine, završni ispit nije se razlikovao od onog prethodnih godina. Druga generacija učenika koja je polagala završni ispit na kraju školske 2011/12. polagala je ispit iz maternjeg jezika i matematike, ali uz određene izmene. Testovi su sadržali 25 odsto potpuno poznatih zadataka, 25 odsto delimično poznatih i 50 odsto zadataka čiji su sadržaji i rešenja potpuno nepoznati. Treća generacija ili generacija 2012/13. trebalo je da polaže dva testa, iz srpskog i matematike, ali sa sledećim modifikacijama: testovi završnog ispita predviđeni su sa 25 odsto delimično poznatih zadataka i 75 odsto potpuno nepoznatih zadataka. Poznatih zadataka nije trebalo da bude. No, kao što je javnosti već dobro poznato, zadaci sa ovog testa "provaljeni" su, te je on poništen. Pred početak školske godine, test je ponovljen (uz veoma slab odziv učenika), ali nije bodovan prilikom upisa u srednje škole.

Finalni model male mature trebalo je da bude polagan školske 2013/14. godine. Ideja je bila da završni ispit ima sledeću strukturu i sadržaj: na ispitu će se polagati test iz predmeta srpski jezik, odnosno maternji jezik, i matematika, i jedan kombinovani test iz nastavnih predmeta:

istorija, geografija, biologija, fizika i hemija. Zastupljenost pojedinačnih predmeta u kombinovanom testu (broj ili procenat zadataka) trebalo je da bude strukturirana prema procentu zastupljenosti u nastavnom planu od petog do osmog razreda. Testovi završnog ispita trebalo je da se sastoje samo od nepoznatih zadataka.

Otkad je reforma mature započeta, sadašnji osmaci su pripremani na to da će je polagati na ovaj način. Prvi probni kombinovani test oni su polagali kada su bili šesti razred, a drugi put prošle godine, kao sedmaci. Međutim, test očigledno neće izgledati tako.

Zakon nalaže da program završnog ispita u osnovnom obrazovanju donosi ministar, na predlog Nacionalnog prosvetnog saveta, koji je, doduše, iz drugog pokušaja, dao zeleno svetlo da se ovogodišnja matura za osmake realizuje po utvrđenom planu: da đaci polažu maternji jezik, matematiku i kombinovani test iz pet predmeta.

S obzirom na to da ministar prosvete najavljuje kako će novi, treći test biti sličan PISA testu, valja podsetiti da Srbija, po svemu sudeći, neće učestvovati u PISA testiranju 2015. godine. To je potvrdila i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), koja sprovodi ovo istraživanje i koja uveliko s državama učesnicama radi na pripremi narednog ciklusa testiranja.

Iako se na dosadašnjim PISA testovima

Pod okriljem EU

Projekat "Podrška osiguranju kvaliteta sistema završnih ispita na nacionalnom nivou u osnovnom i srednjem obrazovanju" finansira Evropska unija, a realizuje konzorcijum koji sačinjavaju belgijski IBF International Consulting, slovenački Nacionalni zavod za školstvo i Državni ispitni centar i lokalni partner, kompanija Halifax Consulting. Projekat je počeo u septembru 2010. godine i trajaće dve godine. Cilj ovog projekta je podrška razvoju savremenog obrazovnog sistema u Srbiji, koji će efikasnije doprinesti ekonomskom razvoju u skladu sa politikom Evropske unije iznetoj u Lisabonskoj strategiji. Konkretno aktivnosti su usmerene na uspostavljanje i sprovođenje sistema za osiguranje kvaliteta opšteg i stručnog obrazovanja. Osnovni prioritet je razvoj sistema završnih ispita na nacionalnom nivou i jačanje kapaciteta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i drugih institucija relevantnih za sprovođenje ovog sistema. Sve projektne aktivnosti grupisane su u četiri komponente: osnovno obrazovanje, srednje opšte obrazovanje, srednje stručno obrazovanje i nacionalni okvir kvalifikacija.

Srbija ne može pohvaliti značajnijim rezultatima, u grupi od 74 zemlje nalazimo se na 47. mestu, neučešće u PISA 2015 za rezultat će imati nedostatak informacija o efektima i rezultatima kakve postiče domaći obrazovni sistem, ali i podacima kakvo je uopšte znanje srednjoškola iz Srbije.

Srbija je za PISA 2015 trebalo da se prijavljuje krajem 2012. godine, ali to nije učinjeno, a Ministarstvo prosvete je prethodnih dana OECD-u poslalo zahtev, uz molbu da se našoj zemlji izađe u susret i omogućiti učestvovanje u testiranju. Dodatni problem stvorili su i neizmireni dugovi prema OECD-u za 2012. godinu. Oni su, u međuvremenu, izmireni, ali nije obezbeđen novac za 2015, a ostao je i dug za neisplaćene honorare iz 2012. zaposlenima Instituta za psihologiju, koji su u Srbiji sprovodili istraživanje.

J. G.

Večiti studenti

Poslednji rok

Oko 8000 studenata koji su fakultete upisali pre 2006. 1. oktobra je započelo školsku godinu u kojoj studiranje moraju da okončaju. Nešto duži rok imaju samo studenti medicine. Za to vreme i EU muči muku sa velikim brojem večitih studenata i onih koji od studija odustaju

Ako ne diplomiraju do 30. septembra sledeće godine, stari akademci izgubiće pravo na školovanje na budžetu. Moraće da se upišu na nove, bolonjske programe, polažu razliku i plate svaki ispit. Za oko 8000 studenata koji su fakultete upisali pre 2006. 1. oktobra je počela školska godina u kojoj studiranje moraju da okončaju. Nešto duži rok imaju samo studenti medicine, koji diplomu mogu da steknu do septembra 2015. Za odluku o eventualnom novom prolongiranju tog roka, biće potrebni čvrsti argumenti.

Mogućnost da se rok za diplomiranje starih generacija studenata ponovo prolongira – postoji, ali su za to potrebne odgovarajuće izmene Zakona o visokom obrazovanju, ali i ubedljivi argumenti studenata.

“Za studente kojima je ostao jedan, dva, tri ispita do kraja, mislim da tu neće biti problema i da će država taj rok hteti da produži. U krajnjem slučaju, mi ćemo se založiti kao studentska organizacija za njih. Dok za većite studente koji su još na prvoj ili drugoj godini mislimo da nema svrhe više produžavati taj rok”, rekao je za Radio-televiziju Srbije Bojan Vojinović, predsednik Studentske unije Srbije. Dodatnih ispitnih rokova nema. U tom pogledu, fakulteti su zakonski limitirani. Ipak postoje načini da se studentima kojima rok za diplomiranje ističe, na neki način olakša. Smanjenje obima gradiva, mogućnost da se promeni ispitivač, dopunski časovi ili polaganje putem testa, olakšice su koje bi pomogle onima koji su na korak od diplome.

“Nadam se da će dekani na svojim fakultetima sprovesti određene mere da se pomogne studentima kojima ako je ostao samo jedan ili dva ispita da u toku sledeće školske godine i diplomiraju”, rekao je Vladimir Bumbaširević, rektor

MOĐDA NIJE KRAJ:
Ekonomski fakultet u Beogradu

Foto: Vreme

Univerziteta u Beogradu.

Ukoliko do zakonskih promena ne dođe, studenti koji do septembra 2014. ne okončaju studije moći će da nastave školovanje po Bolonji, ali bi u tom slučaju imali mnogo više ispitnih obaveza. Mogli bi da upišu fakultet koji nije srodan onom koji su studirali ili isti fakultet na drugom univerzitetu. Postoji i mogućnost da studije nastave na nekom od privatnih fakulteta. I svakako, studiranje bi morali da nastave o svom trošku.

Kada je reč o proseku trajanja studija u Evropskoj uniji, Evropska komisija nedavno je objavila statistiku prema kojoj previše studenata u EU napušta studije pre završetka visokoškolskog obrazovanja. To je problem širom Unije, budući da je uspeh u visokom školstvu neophodan za radna mesta, socijalnu pravdu i ekonomski rast.

Najuspešnije zemlje EU prema stopi završetka visokoškolskog obrazovanja

su Danska, Velika Britanija i Nemačka. U Danskoj, kao najuspešnijoj, studije završi 80 odsto studenata. Najneuspešnije zemlje su Italija, Mađarska i Poljska, gde najmanji broj studenata završi studije. U Italiji je to samo 46 odsto studenata.

Studenti koji dolaze iz porodica nižeg socioekonomskog statusa najčešće odustaju od studija. Takođe, to su studenti koji nekoga izdržavaju, među njima posebno žene, i koji pokušavaju da usklade obaveze sa studijama.

Ipak, u ukupnom zbiru, muškarci češće odustaju od studija nego žene. Oni često studiraju prirodne ili tehničke fakultete gde je stopa odustajanja najveća. Najpodložniji odustajanju su muškarci iz radničkih porodica i muškarci iz siromašnih geografskih područja.

Uspešne politike za smanjenje broja studenata koji odustaju od studija, po preporuci Evropske komisije, obuhvataju sledeće činioce: priznavanje da su faktori koji dovode do odustajanja od studija prisutni odranije u životu i treba ih rano rešavati, finansijsku pomoć studentima, ciljane dopunske programe, bolji nadzor i praćenje odustajanja od studija i završavanja studija, priznavanje životnih veština koje su studenti već usvojili i dodatnu akademsku podršku studentima u nepovoljnom položaju.

Evropska komisija ipak napominje da u EU nema doslednih podataka o upisima ili o završetku studija i odustajanju. Zemlje u različitoj meri prikupljaju te podatke, pa su takođe potrebni pouzdaniji i uporediviji kvalitativni i kvantitativni podaci o tome koliko je među studentima koji ne dovedu fakultet do kraja onih koji su odustali i zbog čega. Takođe, smatra EK, Uniji su potrebne zajedničke definicije o tome šta tačno znači odustajanje od studija, kako bi poređenje podataka među zemljama bilo efikasnije.

Tempus program

Srbija među prve četiri

Od zemalja Zapadnog Balkana, partnerskog regiona Tempus programa, Srbiji je namenjeno najviše novca, oko sedam miliona godišnje, a izuzetak je 2013. godina za koju je planirano 10 miliona evra. Srbija je ove godine među prve četiri zemlje po broju projekata koje koordinišu domaće institucije. Ispred Srbije su Nemačka, Španija i Italija

U okviru Tempus programa, Evropska komisija će ove godine finansirati 18 projekata u kojima učestvuju obrazovne institucije iz Srbije. Beogradska kancelarija Tempus programa objavila je da je za ovogodišnje projekte izdvojeno preko deset miliona evra.

Od odobrenih projekata, čak 13 vode univerziteti i visoke škole iz Srbije, što našu zemlju svrstava među prve četiri zemlje po broju projekata koje koordinišu domaće institucije. Ispred Srbije su Nemačka, Španija i Italija.

Za četvrtak 31. oktobar, u Svečanoj sali Rektorata Univerziteta u Beogradu, zakazan je Info dan u okviru komponente Tempus projekata – HUTON (pun naziv: *Assisting humans with special needs: Curriculum for Human-Tool interaction Network*). HUTON ima za cilj razvoj interdisciplinarnog i multidisciplinarnog programa i mreže za obrazovanje koja će omogućiti optimalno korišćenje tehnologija radi unapređenja kvaliteta života osoba sa posebnim potrebama.

Poseban naglasak u projektu je na razvoju novog interdisciplinarnog i multidisciplinarnog programa koji će biti akreditovan na tri univerziteta u Srbiji, a koji vodi ka zvanju master iz oblasti tehnologija za ljude sa posebnim potrebama, formiranju mreže za trening u Republici Srbiji u domenu mehatronike u rehabilitaciji i neurorehabilitaciji koja će obezbediti dugotrajnost i kvalitet obrazovanja prema programu koji razvije HUTON. Takođe, biće organizovan i trening koji će omogućiti bolji radni efekat i stvoriti nove mogućnosti zapošljavanja u oblasti fizikalne medicine, rehabilitacije i nege ljudi sa posebnim potrebama.

Tempus (akronim od *Trans-European mobility scheme for university studies*)

Tempus

je program Evropske unije koji pomaže reformu i modernizaciju visokog obrazovanja u partnerskim zemljama i jedan je od najstarijih i najuspešnijih programa saradnje EU. Cilj je da obrazovni sistemi partnerskih zemalja ostvare nenametnuto prihvatanje trendova razvoja visokog obrazovanja EU koji proističu iz Lisabonske agende i Bolonjskog procesa.

Program finansira projekte u kojima učestvuju institucije visokog obrazovanja iz EU28 i 26 partnerskih zemalja. Partnerske zemlje u Tempus programu su države Zapadnog Balkana, Istočne Evrope, Kavkaskog regiona, Centralne Azije, Severne Afrike i Srednjeg istoka.

“Od zemalja Zapadnog Balkana, partnerskog regiona Tempus programa, Srbija je zemlja kojoj je namenjeno najviše novca, oko sedam miliona godišnje, a izuzetak je ova 2013. godina za koju je planirano 10 miliona evra”, rekla je direktorka Tempus kancelarije u Srbiji Marija Filipović-Ožegović.

“Ove godine je bilo više od 100 prijava, što je 50 odsto više nego u prethodnim konkursnim rokovima kad ih je bilo 50 ili 60”, navela je ona i dodala da su visokoškolske ustanove iz Srbije među najuspešnijima, zbog čega je Srbija uglavnom treća ili četvrta zemlja po broju odobrenih projekata koje vode visokoškolske ustanove, a među 54 zemlje koje konkurišu.

Realizacija projekata trebalo bi da

počne 1. decembra 2013. godine, a teme koje će se obrađivati tiču se, između ostalog, unapređenja sistema doktorskih studija u Srbiji, modernizacije studijskih programa u oblasti turizma, jačanja studentskog preduzetništva i menadžmenta inovacija, kao i jačanja kapaciteta u oblasti veterine, poljoprivrede i socijalnih usluga.

Znatna sredstva će biti uložena i u internacionalizaciju visokog obrazovanja, s ciljem da se izgrade kapaciteti za prijem većeg broja stranih studenata.

U sledećem budžetskom periodu Evropske unije, 2014–2020, program Tempus će biti deo programa Erasmus+ što je novi program EU za saradnju u oblasti obrazovanja, mladih i sporta. Novi program će naslediti tri programa za obrazovanje u kojima je Srbija do sada učestvovala – Tempus, Erasmus Mundus i Program za celoživotno učenje, kao i program Mladi u akciji.

Inače, prva faza Tempus programa trajala je od 1990. do 1994. Program je ojačan i obnovljen za periode 1994–1998. i 1998–2000. a onda ponovo za period 2000–2006. Uobičajeno je da se ovi periodi programa nazivaju “Tempus I”, “Tempus II”, “Tempus II bis” i “Tempus III”. Trenutno se odvija “Tempus IV” – faza programa čija je implementacija planirana za period 2007–2013.

M. RUDIĆ

Strategije

Region za nauku

Ministri sedam zemalja regiona saglasili su se da će Regionalna istraživačko-razvojna strategija za inovacije doprineti poboljšanju istraživačke osnove i uslova za istraživačku izuzetnost, pospešivanju saradnje nauke i industrije i transfera tehnologije, omogućavanju poslovnih ulaganja u istraživanje i inovacije, kao i osnivanju *start-up* preduzeća, i jačanju upravljačke uloge nacionalnih istraživačkih i inovacionih politika

U petak 25. oktobra u Zagrebu, na sastanku ministara Zapadnog Balkana, usvojena je Regionalna istraživačko-razvojna strategija za inovacije. Uvodnu reč na ministarskom sastanku, održanom u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, dao je akademik Zvonko Kusić, predsednik HAZU, dok je sastanak svečano otvorio Željko Jovanović, ministar nauke, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

Organizatori ovog susreta bili su Vlada Republike Hrvatske, Svetska banka, Evropska komisija i Regionalni savet za saradnju. Sastanku su osim ministara regiona prisustvovali i visoki zvaničnici ministarstava zaduženih za istraživanje i razvoj zemalja Zapadnog Balkana, visoki predstavnici Evropske komisije, Svetske banke i Saveta za regionalnu saradnju.

Deklaracija koja je usvojena na sastanku ministara predviđa da države nastave sa jačanjem kapaciteta, kako bi ispunile obaveze prema Evropskoj uniji u oblasti istraživanja i inovacija i na najbolji način iskoristile mogućnosti koje ona pruža. To uključuje: ispunjavanje uslova Poglavlja 25 EU, poboljšanje apsorpcije sredstava iz programa "Horizont 2020" i postepeno ostvarivanje ciljeva u oblasti istraživanja i inovacija postavljenih u Strategiji 2020 Jugoistočne Evrope.

Ministri regiona saglasili su se da će Strategija na regionalnom nivou doprineti: poboljšanju istraživačke osnove i uslova za istraživačku izuzetnost, pospešivanju saradnje nauke i industrije i transfera tehnologije, omogućavanju poslovnih ulaganja u istraživanje i inovacije, kao i osnivanju *start-up* preduzeća i jačanju upravljačke uloge nacionalnih istraživačkih i inovacionih politika.

ZA INOVACIJE: Ministri nauke iz regiona

Foto: Min. nauke CG

Posebna pažnja biće usmerena na saradnju sa naučnom dijasporom i na podršku mladim naučnicima i istraživačima, na razvoj mreža izuzetnosti, podršku transfera tehnologije i razvoj *start-up* preduzeća zasnovanih na znanju.

Hrvatski ministar prosvete Željko Jovanović potpisivanje Deklaracije i usvajanje Strategije ocenio je kao najznačajniji trenutak za oblast nauke u novijoj istoriji ovog regiona.

Izrada Regionalne strategije inicirana je na sastanku ministara Zapadnog Balkana zaduženih za resor nauke, održanog 24. aprila 2009. godine u Sarajevu. Ministri su na tom sastanku usvojili deklaraciju kojom podržavaju regionalnu naučnu saradnju i izradu regionalne strategije u ovoj oblasti. Zajedničku izjavu potpisali su ministri Zapadnog Balkana nadležni za nauku i istraživanje, komesar EU za

nauku i istraživanje i predsedavajući Saveta EU iz Republike Češke, pod pokroviteljstvom generalnog sekretara Saveta za regionalnu saradnju.

Evropska komisija (EK) potpisala je u junu 2011. godine sporazum sa Svetskom bankom o pružanju tehničke podrške za izradu Strategije i odobrila sredstva za realizaciju iz višekorisničkih IPA fondova.

Projekat izrade Strategije realizovan je od decembra 2011. do oktobra 2013. godine, pod zajedničkom koordinacijom Regionalnog saveta za saradnju, Evropske komisije i predstavnika Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Kosova, Makedonije i Srbije. Ovom timu su se pridružili i predstavnici vodećih univerziteta, istraživačkih instituta i privrede, koji su se sastajali da bi razmatrali i razvijali Strategiju i odgovarajući akcioni plan za regionalnu saradnju.

ZA JAČANJE ISTRAŽIVAČKIH KAPACITETA: Ministarska konferencija u Zagrebu

FOTO: Min. nauke CG

Strategija ima za cilj jačanje istraživačkih kapaciteta u regionu, unapređenje regionalne saradnje, podsticanje saradnje sa privrednim sektorom, pronalaženje mogućnosti finansiranja istraživanja i razvoja iz šema finansiranja EU i drugih eksternih izvora i pomoć u integraciji regiona u Evropski istraživački prostor (ERA) i Inovativnu uniju. Regionalna strategija istraživanja i razvoja za inovacije koju je potpisalo sedam ministara nauke predviđa da se u sledećih sedam godina za istraživanje i nauku iz evropskih fondova povuče 200 miliona evra.

Domaćin skupa, hrvatski ministar nauke, obrazovanja i sporta Željko Jovanović, rekao je da su ciljevi projekta veća konkurentnost, ekonomski rast i otvaranje novih radnih mesta. On je najavio da će se u sledećih sedam godina zajedničkim nastupom prema fondovima Evropske unije udvostručiti ulaganja u znanost u državama regiona. "Mislim da će to biti način kako ćemo osigurati da znanost, obrazovanje i istraživanje osiguraju bolje uvjete života u zemljama regije", kazao je Jovanović.

Ministar nauke Bosne i Hercegovine Sredoje Nović rekao je da je dan potpisivanja Deklaracije značajan za Bosnu i Hercegovinu, koja čvrsto podržava put prema Evropskoj uniji: "Kod ove deklaracije je karakteristika da je Bosna i Hercegovina postigla puni konsenzus i što smo duboko uvjereni da će implementacija ovog dokumenta sigurno biti provedena", konstatovao je Nović.

"Jedan od načina da se borimo s izazovima jeste – da se udružujemo", poručila je posle potpisivanja crnogorska ministarka nauke Sanja Vlahović: "Zato je ovaj oblik saradnje sigurno jedan dobar instrument i put – barem kako ga Crna Gora vidi – prema prevazilaženju izazova koji nas zajednički tište."

Srpski ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Tomislav Jovanović rekao je da je potpisivanjem Deklaracije dat nemerljiv doprinos nauci u Srbiji: "Današnja deklaracija predstavlja potvrdu svima onima koji sada rade sa značajno malim sredstvima koje države ulaže u nauku – da se imalo za šta boriti", ocenio je Jovanović.

Sastanak ministara Zapadnog Balkana bio je prilika i za niz bilateralnih susreta sa ministrima zemalja regiona, sa kojima Crna Gora ima potpisane bilateralne sporazume, i to s Hrvatskom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom i Albanijom. "Obrazovanje i nauka moraju biti mostovi među susedima", zajednička je poruka iz Zagreba sa potpisivanja sedmogodišnjeg projekta regionalne strategije istraživanja i razvoja za inovacije sedam zemalja jugoistoka Evrope – od Hrvatske do Albanije.

Uz već navedene ministre, Strategiju su potpisali i ministri nauke Lindita Nikola iz Albanije, Rame Buja s Kosova i Spiro Ristovski iz Makedonije. Već je dogovoreno da će sedišta ove inicijative biti u Zagrebu, a da će predsedavati ministar nauke iz Srbije.

Hrvatski i srpski ministri nauke i obrazovanja osvrnuli su se i na temu hrvatskih udžbenika istorije, za koje je, prilikom susreta sa predsednikom Hrvatske Ivom Josipovićem, predsednik Srbije Tomislav Nikolić rekao da Srbe tretiraju kao okupatore i četnike, na šta mu je hrvatski ministar Željko Jovanović odgovorio da laže i poslao mu komplet udžbenika kako bi ga razuverio. Isti takav komplet poslao je i svom srpskom kolegi, ministru prosvete i nauke Tomislavu Jovanoviću. "Odgovora od Nikolića još nema, jer on tek treba pročitati udžbenike", rekao je hrvatski ministar Jovanović: "Vjerujem da će gospodin Nikolić, kada pročita dio udžbenika koji se tiče povijesti, vidjeti da su naši udžbenici utemeljeni na činjenicama, na istini. Jer uporno ponavljamo i kolega Tomislav Jovanović i ja – neke razlike koje imamo trebaju nas spajati, a ako želimo da u budućnosti živimo svi bolje i kvalitetnije, onda uvijek u prvom planu mora biti argument riječi, a ne argument sile", konstatovao je hrvatski ministar. Srpski ministar Jovanović je svoj komplet pročitao i – nema primedbi, a što se Nikolićeve izjave tiče, on je izjavio da je to možda bilo pitanje izvora. "Ono što sam ja uspeo da vidim – a to je poklon od kolege Jovanovića – tu nema ničeg spornog! Ja sam ubeđen da je predsednik Nikolić dobio jedne podatke, a ja imam potpuno drugačije podatke. I mislim da – kada se predsednik Nikolić uveri u to – da će izneti podatke koji su merodavni i relevantni", zaključio je Tomislav Jovanović.

Foto: BETAPHOTO

U Petnici ugroženi i programi za 2014.

Programi za 2014. godinu u Istraživačkoj stanici Petnica biće ugroženi ukoliko Ministarstvo prosvete ne odredi barem rok u kom će uplatiti novac Petnici.

U Petnici s nestrpljenjem čekaju sednicu skupštinskog Odbora za obrazovanje, zakazanu za 29. oktobar, kada bi nadležni iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja trebalo da ponude makar rok u kojem će uplatiti planiranih 28 miliona dinara neophodnih za osnovno funkcionisanje Istraživačke stanice. "Ministarstvo je na potezu jer je od Vlade Srbije dobilo novac namenjen Petnici. Ovo nije prvi put da se novac uplaćen određenom korisniku preusmeri negde drugde umesto onome kome je Vlada odredila. Ministar Tomislav Jovanović je prošle nedelje najavio da će novac biti uplaćen, a sada očekujemo da čujemo i kada će se to desiti", rekao je za "Blic" Vigor Majić, direktor Petnice. Majić napominje da je u Petnicu stigla manja grupa istraživača, ali da je većina jesenjih seminara otkazana.

"Ukoliko novac koji nam je određen ne bude uplaćen, to će ugroziti i sistem prijavljivanja talentovanih đaka za narednu godinu, jer nemamo novca za štampanje materijala neophodnih za prijave. U tom slučaju, sve prijave ćemo morati da primamo isključivo elektronskim putem, ali to će automatski isključiti talentovane učenike iz škola u unutrašnjosti, koji još nemaju mogućnosti da se onlajn prijavljuju", navodi Majić.

Mašinski ponovo u modi

Više kandidata nego slobodnih mesta bilo je, posle dužeg vremena, ove godine na Mašinskom fakultetu u Beogradu. Bez posla je trenutno oko 900 inženjera, što je manje nego prethodnih godina, prenose beogradski mediji.

Na studijama je sve više devojaka, a nastava se obavlja i na srpskom i na engleskom jeziku. Trenutno je 65 stranaca, a još stotinu bi trebalo da im se pridruži tokom novembra. Saradnik u nastavi

Mašinskog fakulteta Kristina Vljaković rekla je da se dosta vodi računa o studentima, koji su maksimalno povlašćeni na tom fakultetu. "Mislim da imaju sjajne uslove da budu sjajni inženjeri i nadam se da će generacije koje mi odškolujemo ovde moći da uspeju", kaže Vljakovićeva. Fakultet ima i dve međunarodne akreditacije – nemačke referentne agencije i Britanskog kraljevskog društva inženjera brodogradnje. Bez posla je trenutno oko

900 inženjera, što je manje nego prethodnih godina. "Što se tiče naših diplomaca, mladih generacija, to ide zaista ohrabrujućim putanjama. Drastično se smanjio odliv te dece put inostranstva i ovde dobijaju posao posle nekih dva do tri meseca traženja i čekanja. Svi hoće mlade inženjere, niko ne bi hteo inženjera mojih godina", kaže dekan Mašinskog fakulteta Milorad Milovančević.

Prorektor Univerziteta u Beogradu Milodrag Popović rekao je da je poslednjih desetak godina, s obzirom na propast mašinske industrije, i Mašinski fakultet bio u krizi, ali je u poslednjih nekoliko godina uz veliki napor kolektiva izmenio svoje studijske programe i osavremenio ih.

Studije slovenskih jezika u Prištini

Na Univerzitetu u Prištini od sledeće godine biće otvoreno odeljenje za studije slovenskih jezika. Zamenik ministra obrazovanja Kosova Nehat Mustafa kazao je za Radio Slobodna Evropa da se o ovoj inicijativi razgovaralo sa predstavnicima Hrvatske, Slovenije i Makedonije, dok se očekuje da će se sa zvaničnicima Srbije na tu temu razgovarati tokom razgovora u Briselu. "Naš je stav da uprkos tome što postoji Univerzitet u Kosovskoj Mitrovici na srpskom jeziku, i u okviru Univerziteta u Prištini Srbima sa Kosova treba ponuditi mogućnosti da studiraju", rekao je on i dodao da tek treba da bude odlučeno da li će se odeljenje zvati departman za balkanske ili za slovenske jezike. Mustafa je dodao da je "jedan broj intelektualaca iz Srbije" pokazao interesovanje za otvaranje odeljenja za studije na srpskom i da su u vezi s tim kontaktirali s kosovskim Ministarstvom obrazovanja.

Rektor Univerziteta u Prištini Ibrahim Gaši izjavio je da je sve spremno za otvaranje odseka za balkanistiku u okviru tamonjg Filološkog fakulteta, ali je takođe naveo da za to ne postoje interesovanja i spremnost predstavnika Srba sa Kosova. "Preko predstavnika srpske zajednice u institucijama, zatražio sam da mi se zakaže sastanak, ne govorim o severu, već u drugim opštinama gde živi srpska zajednica, da razgovaram sa intelektualcima i studentima na ovu temu, ali nisam dobio odgovor", rekao je Gaši.

Da pacijent ima pravo izbora

“Naši dijalizni centri su u poslednje tri godine na prvom mestu u Evropi po kvalitetu tretmana, a nemamo mogućnost da lečimo pacijente u onoj meri u kojoj bismo mogli “

Krajem septembra, u Tehnološkom parku u Vršcu, kompanija Fresenius Medical Care (FMC) počela je gradnju fabrike za proizvodnju opreme za dijalizu. Fabrika će se prostirati na 15.500 kvadratnih metara, ukupna vrednost investicije je oko 16,4 miliona evra, a kada fabrika dostigne pun kapacitet, upošljavaće 1150 novih radnika.

“Prvi razlog je tradicija”, objašnjava prof. dr Rajko Hrvačević za “Vreme” razloge zbog kojih je nemačka kompanija odlučila da baš u Srbiji gradi novu fabriku, a ne negde u okolnim zemljama regiona. “Sarađnja Srbije sa Fresenius grupom datira još iz 1979. godine, a već 1982. godine je krenula proizvodnja u Srbiji. Drugi razlog proizilazi iz prvog – na osnovu tog dugogodišnjeg iskustva pokazalo se da Srbija raspolaže vrhunskim ljudskim resursima. Treći razlog je što Srbija, po mom dubokom ubeđenju, sa svojom pozicijom inklinira prema nekome ko bi mogao biti vodeća zemlja u ekonomskom i svakom drugom smislu u ovom regionu”, kaže prof. dr Hrvačević, generalni direktor kompanije Fresenius Medical Care Srbija.

“VREME”: Koja oprema će se proizvoditi u novoj fabrici?

RAJKO HRVAČEVIĆ: Proizvodiće se što i do sada – dijalizatori, arterio-venske (AV) linije, rastvori za dijalizu – samo u većoj količini i sa novim tehnologijama, a biće i dodatnih proizvoda poput kasetnih sistema, što je nešto najsavremenije što se pojavilo na tržištu hemodijalize. Ogromni deo materijala koji će se proizvoditi biće izvozno orijentisan. Mi smo već u 2013. godini od naše ukupne proizvodnje izvozili 67 odsto, a nakon početka rada fabrike izvoz će biti udvostručen – 150.000 pacijenata u svetu biće snabdevano našim AV linijama, praktično ćemo postati vodeći proizvođač AV linija u svetu. Još jedan deo naše aktivnosti u vezi je sa pružanjem usluga dijalize. Fresenius je vodeći provajder tih usluga, u tim centrima se dijalizira 250.000 pacijenata,

a to je jedna petina od ukupne dijalizne populacije u svetu.

Da li se time bavite i u Srbiji?

Od 2008. godine, zahvaljujući podršci našeg principala i državnih institucija, odlučili smo da uđemo i u taj segment biznisa, tako da smo otvorili pet dijaliznih centara, po jedan u Novom Sadu i Nišu, i tri u Beogradu. Reč je o centrima opremljenim najsavremenijom tehnologijom, i uz isključivu upotrebu najsavremenijeg oblika hemodijalize, hemodijafiltracije, za koju su studije pokazale da ne samo da pacijentima obezbeđuje veći

uz obrazloženje da je kapacitet u KC Niš dovoljan, iako se tamo pacijenti dijaliziraju u tri smene i vikendom, što svakako negativno utiče na kvalitet dijalize i života pacijenata.

Kako sistem prijema pacijenata u vaše dijalizne centre funkcioniše?

U privatnim dijaliznim centrima, u skladu sa Odlukom i Ugovorom sa RFZO-om, leče se samo pacijenti koji nemaju mesto u državnim centrima. Mi ne možemo dobiti pacijenta ako postoji slobodno mesto u državnom centru. Pacijent po zakonu ima pravo da bira ustanovu u ko-

joj će se lečiti, ali mu je to pravo očigledno uskraćeno iz nekih nepoznatih razloga, tim pre što smo mi u razgovoru sa relevantnim državnim institucijama – Ministarstvom zdravlja i RFZO-om – nudili da cena naše, najsavremenije dijalize bude ista kao cena dijalize u državnim

foto: A. Anđić

kvalitet života nego i duže preživljavanje. Stopa smrtnosti je i do 30 odsto manja ako se pacijent leči hemodijafiltracijom. Za razliku od nas, gde se isključivo primenjuje ova metoda, u državnim centrima je samo 20 odsto pacijenata na toj savremenoj dijalizi. Nažalost, bili smo skoro prisiljeni da dva od tih pet centara zatvorimo, zbog, kako kažu, “nedostatka pacijenata”. Važno je znati da se primenom ove metode mogu ostvariti i značajne ekonomske uštede jer je broj komplikacija koje zahtevaju dodatni tretman i finansijska sredstva kod primene ove terapije značajno manji. Ono što je za nas kao kompaniju bilo najdrastičnije i najbolnije jeste zatvaranje najsavremenijeg dijaliznog centra u Evropi i prve grinfield investicije Nemačke u srpskom zdravstvu – centra u Nišu. Centar je radio sa vrlo malim brojem pacijenata i ubrzo je u potpunosti zatvoren

centrima. I nismo naišli na razumevanje – zatvorili smo centar u Nišu, zatvorili smo jedan centar u Beogradu, jer je veliki broj pacijenata upućen na lečenje u Lazarevac – to je takođe Beograd, pa pošto ima mesta u Lazarevcu, onda su upućeni tamo. Iako svi kažu da je to jedna drastična i nepotrebna odluka, ona je i dalje na snazi. Ipak, nadamo se da ćemo kroz razgovore sa institucijama i te probleme polako rešavati. Mi ne tražimo od države da nam odlukom dodeli neki broj pacijenata, mi samo tražimo da se pacijentima da pravo da oni biraju gde će se lečiti, a mi smo spremni da se za pacijenta borimo isključivo kvalitetom lečenja i prihvatljivom cenom tretmana. U takvoj situaciji, pored već uložених devet miliona evra u ovaj biznis, naša kompanija bi bila spremna za dodatna ulaganja. ¶

R. MARKOVIĆ

Genetska paranoja

Jedino Benin, Zambija i Srbija potpuno zabranjuju genetski modifikovane organizme kako za ljudsku tako i za stočnu ishranu, njihov promet, uzgajanje i proizvodnju

Novi zakon o genetski modifikovanim organizmima o kojem se, evo, već nedeljama preklapa i naklapa, u stvari i nije nov – već smo ga imali: donesen je još 2001. godine, dopunjen 2005. i identičan je ovom koji se sad najavljuje.

Jedina razlika između “onda” i “sad” je podela uloga: onda su, naime, najveći protivnici tog zakona bili oni koji ga sad predlažu, a izglasali su ga isti oni koji su sad protiv, uz priključenja u međuvremenu izniklih partijica i organizacijica kojima su *srbstvo*, fizičko i duhovno zdravlje naroda, razotkrivanje zavera protiv tog istog naroda i ukazivanje na izdajstvo “izroda” koji zemlju vode, jedini motivi za društveno-politički angažman.

Tim dopisivanjem 2005. godine, trećman genetski modifikovanih organizama (GMO) – uzgajanje i promet samo je upodobljen evropskom zakonodavstvu: ništa nije apriori zabranjeno, ali je stavljeno u “režim dozvola”, kao uostalom i sve drugo seme i hrana – za svaki slučaj ponaosob razmatralo je ovlašćeno telo, u ovom slučaju Savet za biološku sigurnost, koje je donosilo konačnu odluku, može ili ne može.

Neka ostane zabeleženo: samo jedna dozvola je izdata i to za nekoliko strukova kukuruza u zatvorenom prostoru za naučno istraživanje. Svi ostali zahtevi su odbijeni. Jedino što je imalo prolaz jeste GM sojina sačma.

Kako god, donošenje ovog zakona bio je dovoljan razlog da se digne dreka do neba: “otrov u tanjiru”, “sluge Zapada”, “plaćenici multinacionalnih kompanija”, “izdajnici”... Tadašnja ministarka poljoprivrede Ivana Dulić Marković svakodnevno je verbalno kamenovana, vučena kroz blato jer, eto, “truje našu decu”, a kad se započelo sa uništavanjem nelegalnih zasada, opet je dobila isto, jer time, kao, “uništava srpskog seljaka-domaćina”.

Ovaj zakon stavljen je van snage 2009. godine i proglašen je moratorijum na uzgoj, ali i na promet genetski

modifikovanih organizama, uz klauzulu da ako neki proizvod sadrži manje od 0,9 odsto toga nečega genetski modifikovanog, to se ne broji. Zbog ovog poslednjeg, da ako je “mala” genetska modifikacija kao da je nema, odmah po usvajanju zakona oglasio se Savet za biološku sigurnost i upozorio da se pod krinkom moratorijuma u stvari GM proizvodima vrata širom otvaraju. Bez efekta.

NAUČNO I POLITIČKO DELO

Cela priča se sad ponavlja: opet “plaćenici”, opet “trovači”, ali i “prevrtači”. Protivnici izmene zakona, mada bi upristojavanje bilo bolji izraz, zameraju aktuelnom ministru poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva dr Draganu Glamočiću da je “naprasno promenio mišljenje”: pre osam godina je u jednom autorskom tekstu “iskazao zabrinutost zbog nedovoljno ispitanih efekata genetski modifikovane hrane na zdravlje životinja i ljudi” i založio se za tada već najavljivani moratorijum, a sad je “okrenuo ploču”.

“Pitamo ministra Glamočića kako je moguće da jedan naučnik tako drastično promeni svoj stav. Kad je dokazana bezbednost GMO i kad je GM hrana prestala da predstavlja ekonomski i socijalni rizik za naše farmere?”, insistiraju Zeleni uz sasluženje Dveri.

Inače, reč je o tekstu trojice autora (Glamočić je jedan od njih) “Genetički modifikovane biljke u ishrani životinja – da ili ne?”, objavljenom u časopisu “Savremena poljoprivreda” (vol. 55 3-4, str. 81-86). U tekstu su izneti rezultati nekih istraživanja po kojima je kao neprikladan za ishranu životinja označen tzv. Bt kukuruz, koji je već tad bio na crnoj listi u mnogim zemljama sveta, a da kad je reč o GM soji, odnosno sačmi za ishranu životinja nije dokazana štetnost, kako za životinje tako i za ljude. Ipak, u zaključku se navodi da “za širu primenu genetski modifikovanih biljaka u ishrani domaćih životinja, neophodna su daleko opsežnija fundamentalna istraživanja,

koja će predstavljati garanciju i zaštitu zdravlja domaćih životinja i ljudi”, te da je dotle “neminovno zvesti moratorijum na sva istraživanja vezana za genetski inženjering i dalju primenu ovako modifikovanih biljaka i organizama u ishrani domaćih životinja”. Koga zanimaju detalji, ceo tekst može da nađe na sajtu ovog časopisa. Iskreno: ta poslednja rečenica odudara od svega prethodno napisanog. Zašto je i ona napisana, samo Glamočić može da kaže.

“S obzirom na veoma brz i dinamičan napredak savremene nauke i biotehnologije, kao i obilje novih naučnih istraživanja u ovoj oblasti, podaci kojima danas raspolazem, sa naših njiva, iz prodavnica, a istovremeno i informacije o uređenju ove materije iz EU koja pre svega vodi računa o zaštiti svojih građana, uveravaju me da moratorijum ne bi bio

STRAH: Šta jedemo u hrani

Neznanje

Činjenica je da se o posledicama korišćenja GMO u ljudskoj ishrani nedovoljno zna, a neznanje je uvek izvor straha. Ne treba, međutim, zaboraviti da, zahvaljujući biljkama koje su sa jednog podneblja zapačene na drugom – paradajz, krompir i kukuruz, na primer – mi danas nismo gladni. Neke od tih biljaka su dugo smatrane otrovnim da bi se kasnije pokazale kao vrlo korisne.

Vrlo često se, takođe, pominje mogućnost da gen veštački ugrađen u biljku može izazvati mutaciju ljudskog genoma, odnosno postavlja se pitanje da li je novi genetski materijal unesen na ovakav način stabilno integrisan u genom biljke, ili možda postoji mogućnost da on, već nekako, bude "iščupan" i počne slobodno da švrlja i da dođe do razmene tog materijala sa, recimo, mikroorganizmima.

dobro rešenje, jer je neodrživ", odgovara Glamočić. On dodaje da bi potpuni moratorijum na GMO značio i zabranu korišćenja genetski modifikovanih bakterija, koje se koriste u proizvodnji velikog broja lekova za humanu i veterinarsku medicinu i da to niko odgovoran ne može da uradi. "Najbolje što u ovom trenutku možemo da uradimo jeste da ovu oblast

regulišemo u skladu sa standardima koji važe u EU i našem okruženju."

Prva genetska modifikacija biljke napravljena je u Americi početkom osamdesetih; krajem te decenije bio je obavljen i prvi eksperiment u polju, a već sredinom devedesetih uvedene su u komercijalnu proizvodnju. Zbog "kost benefita", narodskim jezikom rečeno "jeftinije proizvodnje", više od trećine površina u svetu danas je zasejano genetski modifikovanom sojom, najviše u SAD, Argentini, Brazilu i Kini.

Uzgajanje genetski modifikovanih ratarskih kultura opravdana je tamo gde ima obradivog zemljišta napretek u odnosu na broj poljoprivrednika, gde mali broj radnika obrađuje velike površine, naravno uz pomoć adekvatne mehanizacije. Naime, genetska otpornost ovih biljaka na totalni herbicid pojednostavljuje proizvodnju – sa manje "prolaza" mehanizacije ostvaruje se "čista" njiva, time i zadovoljavajuć prinos, istina ništa bolji od prinosa u klasičnoj obradi/zaštiti useva, ali sa manje ulaganja.

SEČENJE UŠIJU ZA KRPLJENJE...

Sa druge strane, tamo gde viška zemljišta nema, gde je prosečna parcela daleko manja nego u zemljama sa obiljem poljoprivrednog zemljišta, nestaje svaaka prednost koju genetska modifikacija donosi. U našim parama gledano, uz-

koji su to seme posejali, na srednji rok gledano, nisu postigli naročit finansijski efekat: od celog projekta vajdu je video samo proizvođač semena, vlasnici patentnih prava, dve američke kompanije.

Otud i otpor, pre svega razvijenih evropskih zemalja, primeni te naizgled revolucionarne tehnologije, ne zbog toga što je modifikovani usev (eventualno) štetan, već zato što zaostaju u genetskom inženjeringu za svojim severnoatlantskim partnerom. Rezultat tog otpora je viša cena nemodifikovanog ratarskog proizvoda od modifikovanog.

Nije dakle pitanje da li su genetski modifikovane ratarske kulture štetne ili korisne, jer to ionako niko sa sigurnošću ne zna, već je pitanje kojom kulturom može da se ostvari veća dobit.

U većini evropskih zemalja, ne samo članica Unije već i onih koje to nisu, na osnovu direktive Evropske komisije 2001/18/EC, proizvodi koji sadrže ili se sastoje od GMO a koji se uvode u životnu sredinu ili iznose na tržište, obavezno moraju da prođu proces kontrole i procene eventualnih rizika, kako po zdravlje ljudi i životinja tako i po životnu sredinu.

Sistem kontrole uključuje i potrebu da se hrana koja sadrži GMO odvoji od one koja ne sadrži GMO, kao i da se jasno označi. Granica za obeležavanje je onih 0,9 odsto, ali ne i za proceduru provere i verifikacije "čega ima unutra".

"Postojeći Zakon o genetski modifikovanim organizmima nije bezbedan i neophodna je njegova izmena", tvrdi dr Aleksandar Tarasjev, predsednik Stručnog saveta za biološku sigurnost. "Neophodno je podizanje nivoa zaštite ljudi i životne sredine i ponovno uspostavljanje sistema biološke sigurnosti, za šta je neophodna promena zakona o GMO."

Predsednik Udruženja agrarnih ekonomista prof. dr Miladin Ševarlić kaže da će Vlada pogrešiti ako bude donosila odluku za ili protiv GMO samo na osnovu stavova genetičara, jer to nije pitanje samo genetike nego i prehrambene bezbednosti zemlje i njenog ekonomskog porobljavanja. "To će naneti štetu našoj poljoprivredi, jer za toliki deo naši proizvođači neće imati plasman na sopstvenom tržištu, a izgubićemo i marketinšku prepoznatljivost da je Srbija zemlja bez GMO."

ZORAN MAJDIN

Ima nade za građevinarstvo

“Srpski građevinari su se potvrđivali na najkompleksnijim, najzahtevnijim projektima širom sveta, tamo gde drugi nisu hteli niti da konkurišu, u najsloženijim uslovima, i taj ugled nas i danas prati u svetu. Kao radno ekstenzivna delatnost, građevinarstvo zaslužuje status strateški važne privredne grane zbog svog potencijala u rešavanju nagomilanih socijalnih problema i, vezano za ovaj potencijal, u rešavanju problema neravnomerne regionalne razvijenosti”

Iako se često konstatuje da su građevinarstvo i srpsko tržište nekretnosti na “klinički mrtvi”, deluje da se svako malo otkrije novo duplo dno, te da jedna od najvažnijih industrijskih grana i dalje nezadrživo tone. U prilog tome govori i najnovija lista Svetske banke “Doing business”, na kojoj će Srbija ponovo biti među poslednjima na svetu kada je reč o brzini izdavanja građevinskih dozvola. Sličnu poruku šalje i nova “Bela knjiga” Saveta stranih investitora (FIC), prema kojoj u oblasti građevinarstva nije bilo napretka u poslednjih godinu dana.

“Stratezi privrednog oporavka Srbije kao da su zaboravili na građevinarstvo. Slušamo da su prioriteti u razvoju poljoprivreda, energetika, infrastruktura i IT sektor. Zaboravlja se da smo dobar ugled na međunarodnom tržištu sticali, počev od ranih 70-ih godina prošlog veka, najviše zahvaljujući građevinskim projektima. I danas su tržišta mnogih zemalja u razvoju otvorena našim građevinarima zahvaljujući uspešno završenim projektima i stečenom dobrom ugledu”, kaže u razgovoru za “Vreme” Branko Trkulja, direktor kompanije Farley Investors. “Dok smo u industrijskim delatnostima bili, u dugom vremenskom periodu, oslonjeni na tržište bivšeg sssr i, u sistemu klirinškog plaćanja, poprilično izolovani i zaštićeni od zakona slobodnog tržišta, naši građevinari su vodili mukotrpnu borbu sa oštrom konkurencijom na otvorenim tržištima širom sveta. Posledice takvog rada su danas očigledne u industrijskim delatnostima – izgubili smo konkurentnost i bez direktnih stranih ulaganja i neposredne organizacije i upravljanja od strane inostranih investitora, ne možemo se nositi sa konkurencijom na globalnom

Branko Trkulja, Farley Investors

Foto: Rade Kovač

tržištu. S druge strane, sva znanja i sposobnosti koje su naši građevinari stekli širom sveta, a pre svega sposobnosti vezane za efikasnu, produktivnu organizaciju rada i kontrolu kvaliteta usluga koje pružaju, prepuštamo zaboravu”, kaže Trkulja.

“VREME”: Da li je zakonska regulativa ono što koči građevinsku industriju i pravi “usko grlo”? Mnogi smatraju da ni poslovne banke ne pomažu svojim preskupim kreditima.

BRANKO TRKULJA: Ne samo da građevinarstvo nije prepoznato kao strateški važna privredna grana i stimulisano odgovarajućim merama ekonomske, a pre svega fiskalne politike, već naši zakonodavci direktno urušavaju poziciju ove grane nerazumnim odlukama i zakonskim rešenjima. Najsvježiji primeri za to su Zakon o prostornom planiranju i Zakon o pdv-u. Ovim zakonima glavni izvođači radova, dakle nosioci građevinske delatnosti, velike građevinske organizacije, dovedene su u poziciju kreditora državnog budžeta, budući da ne mogu da

fakturišu svojim poslodavcima, investitorima, troškove pdv-a, već moraju da čekaju povraćaj istog obračunatog na fakture njihovih podizvođača koje moraju da plate. To praktično znači da za iznose pdv-a plaćenog na osnovu faktura njihovih podizvođača, glavni izvođači radova moraju da čekaju povraćaj iz državnog budžeta najmanje 45 dana i da za taj period oni kreditiraju državni budžet beskamatno. Ovakva zakonska rešenja direktno ugrožavaju likvidnost i konkurentnost građevinara.

Kada je reč o domaćem tržištu, poseban problem za građevinare predstavlja odnos bankarskog sektora prema investitorima u segmentu projektnog finansiranja. Komplikovane i skupe procedure odobravanja kredita i povlačenja tranši, neracionalan gubitak vremena i energije, skupi krediti, sve to mnogo otežava donošenje odluke od strane investitora da, uopšte, uđu u projekte, a kada i započnu aktivnosti, zbog svega pomenutog rokovi za završetak se produžavaju, pa tako i projekti postaju skuplji. To doprinosi daljem smanjenju i inače nedovoljne

West 65

investicione aktivnosti na lokalnom tržištu. Za građevinare to znači neuposljenost kapaciteta, a na duži rok, nažalost, to uzrokuje pad kvaliteta usluga i smanjenje konkurentnosti.

Kažete da se građevinarstvo pretri ili četiri decenije izborilo za svoje mesto na svetskom tržištu. Kako ocenjujete razvojni potencijal ove grane danas, kada je pala "na niske grane"?

Ako se rukovodimo ekonomskom logikom, koja nalaže da prioritet u razvoju dajemo privrednim granama u okviru kojih možemo da realizujemo naše komparativne prednosti, građevinarstvo je idealan kandidat. Ne samo da imamo bogata iskustva i znanja stečena na globalnom tržištu, već naš sistem visokog školstva i dalje proizvodi kvalitetan inženjerski kadar, a naš poslovični "inat", kao fenomen našeg mentaliteta, u ovoj delatnosti je nebrojeno puta došao do punog izražaja – srpski građevinari su se potvrđivali na najkompleksnijim, najzahtevnijim projektima širom sveta, tamo gde drugi nisu hteli niti da konkurišu, u najsloženijim uslovima, i taj ugled nas i danas prati u svetu. Kao radno ekstenzivna delatnost, građevinarstvo zasluhuje status strateški važne privredne grane zbog svog potencijala u rešavanju nagomilanih socijalnih problema i, vezano za ovaj potencijal, u

rešavanju problema neravnomerne regionalne razvijenosti. Takođe, građevinarstvo bi trebalo da da značajan doprinos unapređenju izvoza, ukoliko naši zakonodavci pokažu dovoljno sluha i merama fiskalne politike olakšaju im poslovanje.

Po vama, postoje i svetle tačke na srpskom tržištu?

Tržište nekretnina u Srbiji trpi posledice višegodišnje ekonomske krize. Smanjena potražnja za trajnim investicionim dobrima je direktna posledica pada životnog standarda. Međutim, ako tržištu nekretnina pristupimo analitički i selektivno, videćemo da u određenim segmentima ima nezadovoljene tražnje i prostora za rad. Tu pre svega mislim na tržište kvalitetne stanogradnje. Ne samo u građevinarstvu već i u svim drugim delatnostima, kvalitet se uvek prepoznaje i nagrađuje. U moru osrednjosti i niskog kvaliteta, na koje su domaći kupci naviknuti poslednjih decenija kada je reč o stanogradnji, izdvaja se segment kupaca koji ima slobodna sredstva koja želi da uloži u kvalitetne stanove, a nema dovoljno adekvatne, kvalitetne ponude. To je šansa za građevinare da se vrate na pravi put i da kvalitetom svojih usluga povrate poljuljani ugled i poziciju srpskog građevinarstva na tržištu. Kao dobar primer izdvojio bih projekat "West 65" na Novom Beogradu. Završena je prva etapa ovog

višenamenskog kompleksa u okviru koje je tržištu ponuđeno 150 luksuznih stanova, 19 maloprodajnih lokala i 230 parking mesta. U toku gradnje prodato je 80 odsto stanova, što, u našim uslovima, predstavlja svojevrsan fenomen. Zašto? Pa zato što su arhitektonska rešenja savremena, urađena po najvišim svetskim standardima, zato što su korišćeni najkvalitetniji materijali, zato što su primenjene savremene tehnologije orijentisane na uštedu energije i zaštitu životne sredine, kao što su geotermalne pumpe za hlađenje i dogrevanje kompleksa, gasna instalacija i tako dalje. Na ovom projektu se do sada oprobalo 30-ak podizvođača različitih profila. Potvrđeno je, još jednom, da srpski građevinari mogu da urade ovakve najsloženije i na svetskim standardima zasnovane projekte. Ovaj projekat se nastavlja. U okviru njega biće izgrađeno ukupno 512 luksuznih stanova, stotinak maloprodajnih objekata i višenamenska poslovno-hotelska kula, ukupno 152.000 kvadratnih metara. Potencijalni kupci se već raspituju za stanove koji se grade u drugoj etapi, čija realizacija počinje ovih dana, i pretežno rezervišu veće, trosobne stanove površine oko 75 m². Ovo je potvrda da je tržište nekretnina u Srbiji živo, samo mu treba pristupiti analitično i sistematski. Ima nade.

R. V.

Dve reči koje su pobedile

Kako izgleda prva epizoda "Ravne gore"? Kamera Predraga Jočića vanserijski je dobra, takođe i još mnogo toga drugog, a Radoš Bajić nije bez razloga čovek koji ume da pravi serije rekordne gledanosti

"Baš me interesuje da li je Bajić uspeo da prikaže duh tog vremena jer sam ja iz tog kraja, blizu Ravne Gore", počinje razgovor stariji gospodin sedeći pored reportera "Vremena" u bioskopu Roda na Banovom brdu. On nije radio na filmu već ga je doveo šurak koji je jedan od glumaca iz "Selo gori, a baba se češlja". Dok on objašnjava kako je, eto "Montevideo" uspeo u tome da uhvati duh vremena, sala se puni. Poza-di, u VIP sedištim, sedeli su Vuk Drašković, Dragan Šutanovac, Radmilo Armenulić, Dušan Petrović, Matija Bećković, Dušan Kovačević... U središnjem redu glumci, a nasred tog reda stajao je Radoš Bajić i mahao rukama: "Marko, molim te, stigao je Nikola Mirkov! Neka ga neko sačeka. Igore, nisi ostavio mesto za Tita!"

Voditeljka je izašla na malu pozornicu pa je program radne projekcije prve epizode prve sezone trilogije "1941–1945" počeo minutom ćutanja zbog iznenadne smrti idejnog tvorca ove televizijske serije – Aleksandra Tijanića.

"Ovo je jedan od najambicioznijih i produkcijski najzahtevnijih projekata srpske nacionalne televizije od njenog nastanka pa do danas. U deset jednodnevnih epizoda se bavi dramatičnim događajima u proleće 1941. godine, napadom fašističke Nemačke i slomom Kraljevine Jugoslavije", objasnila je voditeljka pa nabrojala glumce među kojima su Nebojša Glogovac, Dragan Bjelogrić, Lazar Ristovski, Milorad Mandić, Radko Polić.

Deda koga je u bioskop doveo šurak nije video mnogo Ravne Gore u toj prikazanoj epizodi. Govorilo se o 5. i 6. aprilu 1941. godine. Na Ravnu Goru, i u porodicu Taralić, kroz čiju će se istoriju pričati priča o Drugom svetskom ratu, gledaoci će biti uvedeni tek u nastavku serije koja će početi da se emituje na RTS-u od 10. novembra.

Kad su se popalila svetla, tokom dugog aplauza, Bajić je još sedeći digao obe šake, skupljene u pesnicu; hladnog, kamenog lica primio čestitke od Lazara Ristovskog, a onda zagrlio suprugu. Dok je išao prema mikrofону, neko je viknuo: "Bravo, Bajo!"

Prvo se prisetio početaka: "Kada sam pre četiri godine, suočen sa ogromnom odgovornošću, delikatnošću i težinom zadatka koji sam prihvatio, kada sam na belom papiru prvi put napisao te dve reči, nisam ni slutio koliko će biti teško. Unapred osumnjičeni i unapred osuđeni za delo koje nismo učinili, krenuli smo hrabro i smelo, kuražno i snažno. Sa mnom je krenula i moja sjajna ekipa i mogu da kažem da smo pobedili."

Bajić je još rekao da će "Ravna Gora" krenuti "pobedonosnim putem prema milionima naših gledaoca, kako u našoj zemlji tako

i širom sveta, gde god se srpski jezik razume" (...) "Uveren sam da će Ravna Gora doprineti da se srpski narod prepozna makar delimično. Da bude lepši i bolji i da više poštuje i voli svoju prošlost zarad sadašnjosti i budućnosti", rekao je on.

Nakon toga je oprostio onima koji su trebali da pomognu u realizaciji projekta, a nisu, zahvalio se sjajnoj ekipi, sponzorima, partnerima. Na prvom mestu je zahvalio RTS-u: "Možda pre svih, želeo bih da zahvalim čoveku koga nažalost, više nema među nama; da se zahvalim čoveku koji me je decembra 2009. godine pozvao u svoj kabinet i pitao me: 'Šta je to što će Radoš Bajić raditi po-

sle Selo gori'; da se zahvalim čoveku sa kojim sam sedeo pre sedam dana, takođe u njegovom kabinetu, i razgovarao o tome kako će izgledati današnji dan, ko će biti gosti, kakav je *media plan* za nastup 'Ravne Gore' i kako ćemo i kada sledeće godine nastaviti naš projekat. Moj duboka zahvalnost i neka je večna slava i hvala Aleksandru Tijaniću."

Zatim je pomenio gradove Kragujevac, Vršac, Pančevo, Mali Zvornik, Ljuboviju, Obrenovac, Autonomnu pokrajinu Vojvodinu. Zahvalio se i MUP-u na pomoći i Ministarstvu odbrane na "iskazanoj nameri da se pomogne".

Posle je za nedeljnik "Vreme" još rekao ono što je pričao tokom svih meseci medijske fame koja je obavijala njegovu novu i najveću televizijsku seriju – išao je do kraja, duboko, iskreno, sa verom, uz konsultacije sa stručnjacima, ne da bi bilo kome držao lekcije... "Ne samo osnažen i okuražen današnjim događajem, ja očekujem i spremno čekam nešto što se zove veliki događaj u Srbiji. Svi se interesuju za 'Ravnu Goru'. Svi pregovaraju. Evo ovde nam je došao čovek iz Engleske, koji se bavi prodajom televizijskog igranog programa. Interesuje se i BBC i mnoge velike televizijske kompanije."

Vuk Drašković, koji je na projekciji bio u društvu svoje supruge, rekao je za "Vreme" da Bajićeva "Ravna Gora" deluje uverljivo: "Prikazana je sva naivnost i nespremnost Srbije u tom istorijskom trenutku."

A kako ta prva epizoda "Ravne Gore" stvarno izgleda? Možda bi se moglo diskutovati o ponekim detaljima, ali uz stalnu svest da Radoš Bajić zna da napravi ono što je Aleksandar Tijanić brendirao kao "seriju rekordne gledanosti". Uz to, kamera, koju potpisuje Predrag Jočić, izgleda nesvakidašnje dobro za dosadašnje televizijske serije u Srbiji i regionu. Kostim, šminka i scenografija takođe. Na kraju, ne treba zaboraviti ni koliki je, uopšte, uspeh – privesti kraju pravljenje televizijske serije u Srbiji.

M. R.

Lice Antić ili greška Oliver

Čudna je i teška ova miholjska nedelja varljivog leta nad Srbijom ("kasno leto, kraj oktobra", kako peva Darkvud Dab), odlaze nam ljudi, i zapravo je teško misliti na bilo šta drugo u ovakvom danu, ali hajde, neko mora i da bude *dežurni*. Makar tek zato da vidimo s kim nam je to ostajati – to jest, ako se Manitu složi da se ostaje – na Zemlji i u ovoj zemlji, i kako uopšte opstati uz takve i sa takvima.

Evo, recimo, Antić Oliver, ličnost znamenita i predobro nam poznata iz Najmračnijih Devedesetih kao jedan od Miloševićevih i Šešeljevih univerzitetskih gaulajtera; ne čini li vam se da ovaj dražestan lik ogromnih zasluga prolazi nekako odveć nezasluženo ispod radara javnosti? A čovek je ništa manje nego savetnik predsednika države; ej, šaputati pravne savete prvom čoveku u državi, malo li je?! Ta, pogledajte samo dokle je kardinal Rišelj dogurao od te tačke...

Pa dobro, ali otkud mi sad baš Antić na svu ovu našu muku? Tjah, želeo bih da verujem da je samo to što je javnost preokupirana iznenadnim odlascima nekolicine izuzetnih ljudi zaslužno što ovih dana baš taj Antić Oliver nije na svim naslovnim stranama, uz prigodni hedlajn: ko je bre

vredači grba i himne dovedeni u neravnotežan položaj, ne umem da objasnim). Krasno, samo ima tu nekih problemčića. Recimo, ovaj: ko to i kako "vreda" predsednika države, a na način koji bi zavredivao ništa manje nego krivično gonjenje, uz pretnju petogodišnjom robijom? Ili će ipak biti da Nikolić Tomislav, po prirodi svojeg položaja, mora da "istрпи" ono što trpe i drugi predsednici i premijeri po demokratijama, ljudi poput Obame, Kamersona, Olanda ili Merkelove, a o kojima se takođe "svašta" govori i piše (pa ni što pas s maslom ne bi izeo), i kod kuće i po svetu? Ili je Antić možda bliži "putinovskom" shvatanju demokratije, gde se za "vredanje" Njegovog Kremaljskog Veličanstva može i u kažnjeničku koloniju? Ako jeste, neka lepo kaže! Pardon, nema potrebe: već je rekao. Ali neka sada Nikolić lepo kaže je li on zaista solidaran sa pogledima svog savetnika, a ako reče da nije, neka onda objasni zašto ne zameni aktuelnog savetnika za neki model koji je apdejtovan i nakon 1953?!

Ovo sa zastavom i predstavom još je smehotresnije i zlokobnije istovremeno. Da se ne prenemazemo, jasno je da aluzija ide na predstavu "Zoran Đinđić" Olivera Frlića

Savetnik predsednika države ne krije zaljubljenost u "putinovsko" shvatanje demokratije; bilo bi korisno znati da li ga je preneo i na predsednika

taj čovek i šta on uopšte hoće od nas?! V čjom djelo, što bi rekao Basara na najdražem jeziku Antićevog poslodavca? Dao je Antić pozamašan intervju Politici (27. 10. 2013) i svašta je zanimljivo tu izgovorio, no najljupkiji je ipak sam kraj razgovora. Nakon što se požalio da na Božanstvenog Vučića čeonu i bočno udaraju bezbrojne ale i vrane zbog njegove neodustajne borbe protiv korupcije (i ostalo naprednjačko tra-la-la, da ne gnjavim), i priupitan od valjda već ozbiljno zabrinute novinarke da li je o toj užasnoj i nedopustivoj bočnoudarnoj situaciji razgovarao i sa predsednikom države, Antić odgovara: "Jesam, on kaže da se i protiv njege svašta piše. Mora se znati granica i mera kada to nije samo neukus nego kada prelazi na teren krivičnog prava. A po Ustavu simbol Republike Srbije su predsednik, zastava, grb i himna. Kod nas se predsednik izvreda i ne reaguje tužilaštvo, a isto tako u pozorišnoj predstavi se na najvulgarniji način zloupotrebljava zastava Srbije i ta predstava dobije nagradu. A to je krivično delo za koje može da se izrekne kazna do pet godina zatvora. Tužilaštvo mora da razmisli šta radi. Ono ne može da ocenjuje da li je politički nešto zgodno goniti ili ne."

Da vidimo, šta smo ovde imali? Antić je kanda rešio da da svoj obol borbi protiv kriminala, korupcije i ostalih pošasti tako što će učiniti sve što je u njegovoj savetničkoj moći ne bi li dao prihapsiti one koji "vredaju" predsednika i zastavu Srbije, kao Ustavom zaštićene simbole države (zašto su

(Atelje 212), nedavnu pobednicu Bitefa. U toj predstavi, na njenom kraju, ima i scena gde glumica "povraća" na zastavu Republike Srbije. Postupak je umetnički opravdan u celokupnom kontekstu predstave, a gledati na taj teatarski čin kao da "uvredu simbola države" i stvar za robiju bilo bi, što svoje vreme reče rediteljka Tanja Mandić Rigonat, isto kao da uhapsite nekog glumca jer je nekoga "ubio" u predstavi, bez obzira na to što je taj ubijeni već uveliko u pozorišnom bifeu, eno ispija treći špricer. To je, dakle, shvatanje teatra dostojno nekog urođenika, ali važnije od toga je što je to shvatanje građanskih sloboda dostojno pristalica despotije. U demokratijama državna zastava i slično odavno nemaju u praksi takav sakrosanktni status čak ni na ulici, kamoli u kontekstu umetničkog čina. Antić Oliver bi, megjutoa, da 'apsi, da sudi i da šalje na petogodišnju robiju, i još namiguje da je i predsednik države blizak tom gledištu, i po vrhu još i diskretno preteće proziva tužilaštvo zbog *nebudnosti*, što je već preko jago čak i za narečenog giganta pravne misli.

Ovaj je skandal, dragi moji, moj predlog za utisak nedelje. Ali, pravi će skandal tek nastati, onog trenutka kad nam postane jasno da će Antić Oliver i nakon njega ostati savetnik predsednika države, i sve što uz to ide. Tog trenutka sva priča o Antiću zauvek prestaje, a ostaje samo priča o njegovim poslodavcima, ljudima koji su ga doveli u poziciju da preti svima, od glumaca do tužilaca. Ako on nije njihova greška, onda je on njihovo pravo lice.

"Ako su udovici Josipa Broza, kako sada mnogi tvrde, posle smrti supruge bila ugrožena građanska prava, šta onda reći za Jelicu Mihajlović?"

Saopštenje SPO, "povodom državnih počasti uz koje je sahranjena udovica Josipa Broza Tita", u kome se traži od države da se oduži i supruzi Draže Mihajlovića

("Večernje novosti")

foto: M. Milenković

Snežana Berić,

pevačica, predavač na Fakultetu za kulturu i medije Univerziteta Megatrend, i pesnikinja, predstavila je svoju četvrtu knjigu poezije, *I to će proći*. Na promociji je iznenadila prisutne informacijom da će knjigu prevesti na kineski, iz više razloga. Evo prvog: "Ljudi smatraju da se odnosi Srbije i Kine svode samo na trgovinu i ekonomiju. Ovim sam htela da skrenem pažnju na fenomenalnu kulturu i tradiciju jedne zemlje. Kina je zaista jedna posebna zemlja i njen jezik je divan i nepravedno zapostavljen." ("Blic")

Drugi razlog: "Da svaki deseti ili stoti građanin države Kine kupi knjigu, onda ćemo mi zaraditi." ("Bulevar", B92)

Vesna

Zmijanac,

pevačica, na pitanje da li ikada poželi da je muškarac, kaže: "U osamdeset odsto slučajeva, kada je reč o situacijama iz mog života, osećam se tako. Barem jednom dnevno žao mi je što nisam muško, po mogućnosti Arkan, Giška ili Čenta, da objasnim neke stvari."

("Story")

Dragana Katić,

TV voditeljka, veliki je ljubitelj životinjske dlake na sebi: "Na sebi najviše volim šišanog vizona ili liju, a činčila mi je neostvaren san. Sanjam da ga kupim i nemam ništa protiv ljubitelja životinja – nije da ih ne volim, ali više volim sebe i znate, ja sam pravi esteta, nika da ne bih nosila veštačko krzno. Uostalom, ne treba preterivati, a ti ljubitelji životinja u svetu su postali baš agresivni. Šta sad? Niko od nas ne voli manijake i ubice, pa ne idemo da ih kamenujemo i linčujemo. Postoji valjda civilizovan način da ljudi pokažu šta im smeta. Nemam ništa protiv njih ali imam svoj stil. A nisam ni vegetarijanac, daleko bilo! Bez mesa ne mogu da zamislim život!"

foto: Vesna Anđić

Jelena Tinska,

balerina i aktivistkinja za zaštitu životinja, o ljubiteljima krzna: "Ogrtanje krznom je primitivno i degutantno i tipično za ljudsku rasu koja uništava sve pred sobom. Žena u bundi po pravilu je ružna kao akrep ili njenom mužu nešto fali u gaćama, ili je prosta i nakinđurena, čak verujem sumnjive čistoće. Ako mene pitate, leteli bi kroz prozor i muškarac i bunda koju je doneo. Ali, guske su uvek volele da se kočopere." ("Svet")

Boris Popović,

gradonačelnik Kopra već treći mandat, inače poreklom iz Berana, kaže da je njegov tajni adut kao uspešnog političara ljubav koja ga pokreće, tako da sve ono što govori zvuči kao bajka: "Ja volim ljude. Sve ljude. Ne može biti političar neko ko mrzi narod, ko se krije u limuzini sa zatamnjenim staklima i koga prati silno obezbeđenje. Taj nije političar, taj je kriminalac. Svaki dan sam na ulici među građanima, oni znaju uvek gde me mogu naći, saslušam koliko i koga god mogu, pokušavam da pomognem... I naravno, uz odličan tim ljudi koji smo okupili iz dana u dan činimo sve da Kopar bude prosperitetniji."

Šta smatra najvažnijim u borbi za jedan grad: "Čistoća je preduslov da možemo pričati o bilo čemu drugom. Kako u odnosima među ljudima tako i u razvoju grada. Kao što se nećete zaljubiti u nekoga ko je štrokav, tako ni grad ne možemo uspešno voditi ako nećemo prvo da ga očistimo i uljudimo."

O Beogradu, u koji često navraća: "Posle Londona i Istanbula, Beograd ima sve geostrateške potencijale da bude treći finansijski i poslovni centar Evrope. Naravno, ima i odlične adute za turizam. Sa malo ulaganja, dobrim idejama i organizacijom, Beograd može da se preporedi." ("Alo")

Aleksandar Šapić,

generalni sekretar DS-a, ranije najbolji vaterpolista na svetu, aktivan tviteraš, zabavio se načinom na koji trenira ministarka energetike i rezultatima koje postiže, tj. uradio je ono što se ne radi – komentarisao je njen izgled: "Ministarka Zorana Mihajlović kaže da trenira tri puta nedeljno. Savet za trening – manje opterećenje, povećati ponavljanja. Rad na definiciji, ne masi!"

Zorana Mihajlović,

foto: A. Andić

ministarka energetike, kaže da je komentari na njen račun nikad nisu pogađali, ali kada već pitaju šta misli o Šapićevom gestu, kaže: "U Demokratskoj stranci su već nekoliko puta pokazali kakvi su džentlmeni, tako da me, naročito od Šapića, ne čudi što se bavi sporednim temama. Možda ne bi bilo loše da se i on bavi vežbanjem, ali mozga... Na primer, pojmovima iz geografije, mozgalicama... U njegovom slučaju masa nije presudna za rešavanje zagonetki i logičkih zadataka. U njegovom slučaju je važnije koliko mu je vremena potrebno da ih reši."

Aleksandra Janković,

foto: M. Milenković

psiholog, na pitanje "šta znači kada muškarac na bilo koji način komentariše izgled neke žene, objašnjava da je reč o opsesiji": "Ovakvi komentari se pišu samo ukoliko vas je neko pitao, pa postoji smisao da o tome govorite, ili ukoliko imate visok stepen bliskosti sa osobom koju komentarišete. Ova Šapiće-

va izjava je, pre svega, agresivna i cinična na račun žena, i nije viteška. Komentar prekoračuje distance, glup je i nema nikakvu poentu." ("Kurir")

Irina Galkina,

profesorka ruskog jezika u penziji, radila je u zemunskoj gimnaziji i bila razredni starešina generacijama učenika, ali je u novine stigla tek kada je "otkriveno" da je i Aleksandar Vučić, lider SNS-a, potpredsednik Vlade, bio njen učenik. Po čemu pamti ovog đaka: "Poslednji čas uvek je bio ruski, a Aleksandar me je često molio da ga pustim kako bi stigao

na utakmicu. Pošto sam bila veoma stroga nastavnica, puštila sam ga, ali uz njegovo obećanje da će nadoknaditi gradivo. Nikada me nije izneverio i uvek bi na sledećem času briljirao. To sam posebno cenila, tako da sam imala razumevanja za njegovu košarku, koju je najviše voleo. Bio je dobar za društvene predmete, dok ga matematika i fizika nisu mnogo interesovale, pa je koliko se sećam iz tih predmeta imao trojku."

O Vučićevoj političkoj karijeri: "Njegov uspeh u politici ne možemo da pripišemo ni gimnaziji, ni razrednoj, niti drugim profesorima. Jednostavno, neko je rođen za politiku, mada sam uvek mislila da će se baviti advokatskim poslom ili da će biti sudija. Jednom prilikom smo se slučajno sreli u tržnom centru. Tada je bio na studijama i pohvalio se da mu odlično ide. Posle toga ga nisam često viđala, osim na televiziji. Kada se kandidovao za gradonačelnika, zamerala sam mu što je mnogo 'tvrđ' i nisu mi se dopadali ni stavovi njegove stranke. Sada je to popravio i veoma sam zadovoljna njegovim angažmanom."

Dragan Jorgović,

profesor fizike u penziji, otkriva nove detalje iz potpredsednikovih školskih dana: "Sećam se Vučića iz školske klupe. Bio je pristojan mladić i mnoge devojčice su bile zaljubljene u njega, ali on je najviše voleo košarku. Mnogo uspešnih je završilo gimnaziju u Zemunu, tako da ne bih izdvajao Vučića. U to vreme on je bio isti kao i svi drugi. Nosio je zvanje gimnazijalca, što podrazumeva da je pristojan, da se dobro vlada i da mora mnogo da uči."

Zlata Hajman,

profesorka istorije u zemunskoj gimnaziji, upitana da li se seća Dragana Đilasa, predsednika DS-a, koji je bio njen đak, kaže: "On je u našoj gimnaziji bio dve godine i nije ostavio neki specijalan trag u mom sećanju. Kao kroz maglu sećam se povučenog i ćutljivog deteta, i da je bio sjajan matematičar i fizičar. Obično se pamte najbolji i najlošiji đaci, a on nije bio ni u jednoj od tih grupa. Kasnije kada se pojavljivao na televiziji, kolege su me podsetile da je u gimnaziji proveo dve godine!" ("Naše novine")

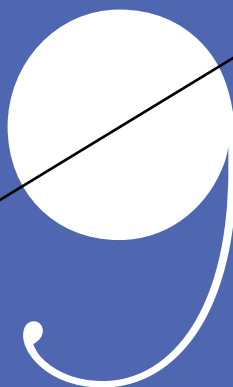
foto: M. Milenković

Slobodna zona

Filmski festival

od 7. do 13. novembra

Dvorana Kulturnog centra Beograda
Dom omladine Beograda

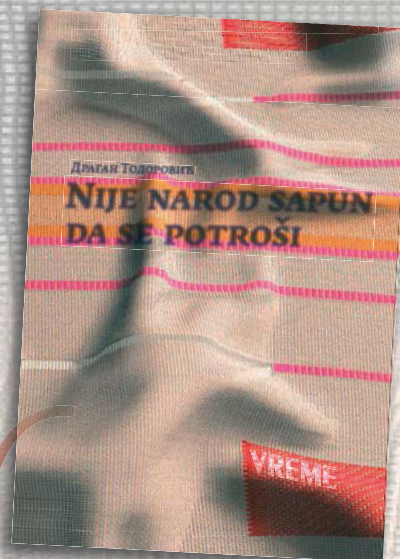

KNJIGOM U REFORME NAVALI NARODE!

NOVO PREDSTAVLJANJE DRAGANA TODOROVIĆA

Svedoci smo da je u novinama sve manje ljudi koji su sposobni da pišu pametno i duhovito, prepoznatljivo i ubedljivo. Nikada ih nije bilo previše, ali stariji među nama pamte koliko su, recimo i davno beše, bili poštovani i čitani Dušan Savković ili Žika Živulović Serafim, na primer. Na njihovom tragu, ali znatnije i značajnije, ispisuje svoju crnohumornu hroniku Srbije Dragan Todorović Todor. Zbog njega mnogi od nas kupuju Vreme i žurno ga prelistavaju tragajući za novim Todorovim prilogom. Zbog njega i njegovog neponovljivog stila, mnogi od nas će voleti i ovu njegovu knjigu i često je uzimati u ruke.

VASA PAVKOVIĆ

Cena: 700 RSD ili 17 USD

Uplatni račun za RSD: 160-302538-91

Nakon uplate knjiga se preuzima u Redakciji ili šalje poštom. Detalje možete saznati telefonom na broj 011/3234-774 ili na našem sajtu www.vreme.com/prodaja

Sva moja bankrotstva

Stečaj, stečaj, ko ga ne zna skupo bi ga platilo. Zadesi me ova studija u selu, daleko od interneta, rečnika i enciklopedija, te ne mogu da otpočnem tekst na moj omiljen način, kako je nastala reč, kako se menjala kroz vekove, kako se ista nepri- lika zove na nekom od stranih jezika kojima imam kakav-ta- kav pristup. Ništa. Stečaj, svak znade što je, i niko nije pame- tan što je, samo ime kao da mu protivureči, a možda mu i ne protivureči: sticati, teći, tecigazda, tečevina, tekovina, sve to vodi dobru, napretku i uvećavanju onoga od čega se počelo, a

Brena, ali mislim da ono nije postalo predmetom pljačke), ali do dana današnjeg za počiniocem ove za nas pljačke sto- leća organi gonjenja uporno i bezuspešno tragaju, a ja se se- ćam kako sam upitao otkad mi imamo ovaj mikser, a mati će: "Pa to smo kupili pre, dok... nismo..." Nije imala srca da kaže "osiromašili", možda čak i "propali", ali će zato sa kuhinjskog otomana čovek za koga se smatralo da drema ili makar da ne prati naš small talk uskočiti kao da je učesnik recitala: "... pali pod stečaj".

Kleti stečaj doživeo sam na ličnom, porodičnom, a sad evo i na bankarskom, bankovnom, kak se veli planu

onda se, tržište je čudo, sve posuvrati i onaj ko je radio, smiš- ljao, grabio, odjedared mora priznati da više nije dorastao igri, leti napolje, a njegovi dotadašnji partneri, ortaci, mušterije, klijenti, gledaju da od njega, netom otpisanog i već prežalje- nog, izvuku šta se izvući može.

Kao što se mlado vino uzmuti kad vinograd u proleće kre- ne, te izgleda kao da postoji tajanstvena veza između loze u vinogradu i njenog potomka u hrastovoj i dudovoj bura- di, tako smo i moji roditelji i ja pali pod stečaj istovremeno, iako je među nama ležao Atlantik i nekoliko članica EU: ne- kad prepuna štala, u koju je moj otac bez milosti vodio sve goste, kao direktor naprednog kombinata, postala je preve- liki napor, došao bio vakat da se marva mic po mic prodaje, eto i kupca iz Južne Srbije, doveo ga moj sinovac sa kojim se na brzu brzinu trgovac sprijateljio, kupio neznanac kravu i platio u gotovom, nasuprot seoskoj zadrugi kojoj uvek dugu- ješ, za seme, veštačko đubrivo, ona tebi duguje za mleko, tu se retko, u povremenim prebijanjima (kakva reč), pojavljuje zvečeći novac, e, sin Juga platio je u gotovom i ostavio izvan- redno lep utisak u selu.

Sledeći put se pojavio u istoj pratnji, sad mu treba više stoke, ali će platiti tek za dve nedelje, moji mu punonadežno dadoše dve krave i jednu junicu, ali im je to bio poslednji su- sret i sa marvom i sa homo sapiensom koga su počastvovali veresijom, zemlja već beše data u zakup, ostalo je bilo samo nešto živine i svinja, ali je viševjekovna tradicija, gle, okonča- na ordinarnom, grubom prevarom; tešismo se da nismo jedi- ni nagraisali, pola Farkaždina bilo je opljačkano od istog lica, i sva okolna sela, beše to potkraj veka, policija begunca ne mo- gade uhvatiti iako je stado njegovo poprimilo bilo biblijske razmere i ne bi ga mogao ni sakriti, ni napasati, ni prodati, a da ne izazove pozornost, a zašto ne i sumnju. Prijavljivali lju- di to cenjenom sup i časnom sudu, moj stric Karči i ja išli smo u Zrenjanin, u sud, da potpišemo šta smo dali i kako su izgle- dale naše rumenke i ruže (jednom teletu je moj otac dao ime

Sin im se beše posvetio prodaji sladoleda u Filadelfiji gde su ga zajednički udesili zla sreća, posvemašnje njego- vo nepoznavanje engleskog jezika, kvarta koji mu je dode- ljen, sladoleda kojeg je bilo bezmalo dve stotine vrsta, kao i presporo shvatanje da zaposleni u kapitalizmu imaju krat- ke pauze za ručak nakon kojih je nemoguće prodati im bilo šta. Sladoled se na pensilvanijskim farenhajtima topio dok je amater po frižideru grozničavo tražio sortu na kojoj su maloletni kupci, ali već klasno osvešćeni kao potrošači, insistirali...

Po ugovoru kupuješ pun veliki kamionski frižider slado- leda i drugih slatkiša, šeststo dolara položiš unapred, kami- on plaćaš 43 dolara dnevno, trošiš desetak dolara za benzin, sladoled je u maloprodaji otprilike dvaput skuplji nego što si ga ti platilo, ali da bi ti bio u plusu, moraš dnevno da paza- riš – koliko? Sto dolara zvuči dobro kao dnevni promet, ali si pedeset već dao za sladoled, pa kamion i benzin, opa – ti si na gubitku tri dolara, a vozio si deset ili jedanaest sati. Dvesto dolara behu moj san, ali to za nekoliko meseci nisam nijed- nom dostigao (sto dolara sladoled, pedeset tri kamion, for my pocket it is \$47, good!).

Promet se držao stotke, krajnje vreme da se kontrakt ra- skine: menadžer ti oprosti zakup kamiona dva dana, okačiš tablu da završavaš sezonu i prodaješ sa kraljevskim popu- stom mrske zalihe, doneo sam na kraju kući dosta sladoleda, među bombonama su se našle i jedne zvane "Cry baby"; ni- sam ih ni prodavao ni probao, uzmem jednu i zaprepastim se koliko je ljuta, paprena i kisela istovremeno, naziv krasno ide uz moj biznis, uh, imam još malo mesta za moju dragu ban- ku: zlokobno zgusnute rebraste zavesne na svim izlozima, ka ulici okrenuti slepi ramovi bez slika i bez reči, stečaj, zaosta- la je jedino reklama gde ti predaješ valjda fiskalne račune, i onda se dvaput godišnje dodeljuje beli fijat, slogan je "Računi naši, nagrade vaše": dok je banka radila nisam tu priliku da dođem do novog automobila ni primetio.

Tri dana po kapitulaciji Jugoslavije, 20. aprila 1941. godine Adolf Hitler je proslavio svoj 52. rođendan. Ceremonija je održana u specijalnom vozu u kome se nalazio "Firerov glavni štab Jugoistok" ("Führerhauptquartier Südost") iz koga je pratio napad na Jugoslaviju i Grčku, a koji je bio stacioniran na izlazu iz železničkog tunela kod mesta Menihkirhen u Štajerskoj, pedesetak kilometara od jugoslovenske granice. Među rođendanskim gostima, pored vojnog i partijskog vrha Nemačkog Rajha, bili su i grof Čano, admiral Horti i bugarski kralj Boris "kao lešinari okupljeni oko trupla Jugoslavije", a proslava je počela koncertom održanim ispred voza. Tada je Hitleru uručen i prigodni rođendanski poklon, jedini ratni trofej iz raskomadane Jugoslavije – spomen-ploča Gavrilu Principu doneta iz okupiranog Sarajeva. Fotografiju uručjenja ovog poklona načinio je njegov službeni fotograf, Hajnrih Hofman. Bez uzimanja u obzir ove fotografije, koju "Vreme" premijerno objavljuje, sve polemike i analize o početku Prvog svetskog rata, o istorijskoj težini Sarajevskog atentata, Mlade Bosne i Gavrila Principa, o karakteru jugoslovenske ideje, o Drugom svetskom ratu kao nastavku nezavršenog Prvog, više se ne mogu smatrati potpunim. Fotografija sama po sebi ima čudesnu i sugestivnu magiju, ali takva je i priča koja se oko nje ispreplela, a u kojoj se dotiču sudbine Ive Andrića i Kurta Valdhajma, Eve Braun i Rodoljuba Čolakovića, španskog kralja Alfonsa XIII i Murata Kusturice, Gavrila Principa i Adolfa Hitlera... Fotografija je po sebi rečita: Firer je bio srećan što mu je njegova vojska iz dela sveta koji nije vredan kostiju ni jednog jedinog pomeranijskog grenadira uspela da mu na dar donese jedinu stvar iz te ubijene zemlje koja mu nešto znači: ploču kojom su u Sarajevu odali počast Gavrilu Principu. Mrtvace treba pokopati, misli Hitler, a ova ploča koju su u Sarajevu podigli da slave svoju slobodu i nemačko poniženje sada je nadgrobna ploča njihovoj zemlji i njihovim snovima

SREĆAN GOSPOD

foto: Heinrich Hoffmann / Bildarchiv

ROĐENDAN, INE HITLER

Fotografija je, kako je i red, crno-bijela. Snimljena je 20. aprila 1941. godine u vagonu specijalnog voza *Amerika* koji je u to vrijeme stajao na slijepom kolosjeku pruge Beč-Grac, uz sami ulaz u tunel u blizini mjesta Menihkirhen. U prvom planu na fotografiji vidimo profil uredno očešljanog muškarca i ploču oslonjenu na ručke i naslon fotelje. Muškarac stoji, prekrstio je ruke na grudima i zadovoljno posmatra ploču. Muškarcu je ime Adolf Hitler. Tog dana mu je rođendan, pedeset drugi. Ploča je rođendanski poklon. Na ploči je natpis na srpskohrvatskom jeziku, ispisan ćirilicom, ijekavskim narječjem. Hitler niti zna srpskohrvatski niti čita ćirilicu. Ipak, sluti da dvije riječi ispisanе najvećim slovima predstavljaju ime i prezime mladića koji je mrtav već skoro četvrt vijeka. Shvata i da broj 28 označava datum u mjesecu junu. Posljednja četiri znaka na tabli su četiri brojke: jedan, devet, jedan, četiri. Dobro pamti tu godinu. Razmišlja: ako samo pretposljednja i posljednja cifra zamijene mjesta, ako bi stajalo jedan, devet, četiri, jedan, to bi označavalo tekuću godinu, godinu njegovog pedeset drugog rođendana, godinu njegovog trijumfa i osvete nad mrtvim mladićem. Vratio je stvari na svoje mjesto, uništio je zemlju koju je mladić sanjao, koju su od njegovih snova napravili. Dvojica čestitara, dva uniformisana oficira iz drugog plana gledaju u Hitlera, gledaju da li se Firer, čovjek koji ima sve, kome su svijet i Evropa pod nogama, raduje poklonu. Za razliku od Hitlera oni stoje s rukama uz tijelo, u stavu mirno, kao na mrtvoj straži. Na sva tri lica naslućuje se začetak blagog osmijeha. Hitler se smiješi jer je sretan zbog poklona, oficiri su zadovoljni jer je vođa sretan. U kadru je još jedna fotelja, rub radnog stola s gomilom papira i jedna upaljena lampa. Fotografija je znalački kadrirana. Vidi se ruka majstora.

1. FOTOGRAF

Fotografiju je snimio Hajnrih Hofman, Hitlerov lični prijatelj i službeni fotograf. Ričard Murhaus¹, engleski historičar mlađe generacije (rođen 1968. godine), kaže da je Hofman "jedan od najvažnijih fotografa dvadesetog vijeka". Hajnrih Hofman je rođen drugog septembra 1885. godine, u Firtu nadomak Nirnberga. Kao dvanaestogodišnjak postaje šegrt u fotografskoj radnji svog oca u Regensburgu. Hofmanov otac bio je službeni dvorski fotograf nekoliko onovremenih aristokratskih evropskih vladarskih kuća, od porodice kralja Bavarske do familije

¹ Još kao student Murhaus je radio kao istraživač za Normana Dejvisa, jednog od najslavnijih historičara našeg vremena. Prva njegova samostalna knjiga *Ubiti Hitlera* (s podnaslovom *Treći rajh i urote protiv Firera*) bavi se svim poznatim pokušajima atentata na Hitlera, od najpoznatijih (kakvi su Kanarisov i fon Straufenbergov) do nekih mnogo marginalnijih. Zaključak njegove knjige, međutim, predstavlja razmatranje pitanja o smislu tiranoubistva. Kad su u septembru 2011. godine, snimatelji CNN-a ušli u kancelariju Sadija Gadafija, trećeg Pukovnikovog sina, na radnom stolu su, između ostalog, snimili i pomenutu Murhausovu knjigu. Pretpostavlja se da ju je čitao neposredno prije bijega.

je vojvode od Đenove. Nakon šegrtovanja je neko vrijeme živio u Londonu, a po povratku u Njemačku, 1910. godine, u Minhenu otvara vlastiti fotografski studio. Godinu dana kasnije oženio je Terezu Bauman s kojom će imati dvoje djece. Drugog augusta 1914. godine, Hofman je u Minhenu snimio glasovitu fotografiju na kojoj se vidi gomila koja proslavlja početak Prvog svjetskog rata. Godinama kasnije na fotografiji je prepoznat i Hitlerov lik. Hofman i Hitler tada se nisu poznavali. Upoznaće se tek poslije rata, obojica kao veterani. U Nationalsocijalističku partiju Hofman se upisuje već 1920. godine. Uskoro ga Hitler imenuje svojim službenim fotografom. U idućih četvrt vijeka Hofman je snimio više od dva miliona Hitlerovih fotografija. Nije, međutim, njihov odnos bio samo služben. Bili su bliski, prijatelji – u pravom smislu riječi. Mada je lično bio asketski nastrojen, Hitleru nije smetala Hofmanova sklonost duhanu, alkoholu i drugim porocima. Hofman i njegova druga žena Erna (Tereza je umrla nakon Prvog svjetskog rata) upoznali su Hitlera sa Evom Braunom,

DVE FOTOGRAFIJE HAJNRIHA HOFMANA: Minhen, 2. avgust 1914, Hitler u gomili koja slavi početak rata...

17. APRIL 1941, SARAJEVO:
Kadrovi iz nacističkog
foto-žurnala u kome je
prikazan ulazak Vermahta u
Sarajevo i skidanje spomen-
ploče Gavrilu Principu sa
mesta na kome je izvršen
Sarajevski atentat

njegovom ljubavnicom i kasnijom suprugom. Hitler ju je upoznao kao sedamnaestogodišnjakinju, dok je radila kao asistentica u Hofmanovom studiju. Prema nekim izvorima, Hitler je preko Hofmana upoznao i Teodora Morela, svog ličnog liječnika, koji će imati veliki uticaj na tijelo i duh svog najčuvenijeg pacijenta. Morel je, kažu, Hofmana liječio od gonoreje. Tokom rata Hofman putuje s Hitlerom i neumorno fotografiše. U slikama koje je snimio ogleda se Drugi svjetski rat iz Hitlerove vizure. Amerikanci su uhapsili Hofmana 10. maja 1945. godine, dan nakon što je Njemačka bezuslovno kapitulirala. Osuđen je na četiri godine robije. Izišao je iz zatvora 1950. Ostatak života je proživio mirno, na selu. 1955. godine, objavio je memoarsku knjigu *Hitler je bio moj prijatelj*. Umro je jedanaestog decembra 1957. Danas ga pojedini istoričari smatraju pionikom foto-žurnalizma. U novije vrijeme, Hofman je pažnju masovnih medija privukao krajem 2011. godine, nakon što su objavljene dotad nepoznate fotografije Hitlerove snimljene tokom njegovog uvježbavanja javnih nastupa. Dva

miliona puta je Hajnrih Hofman okinuo okidač svog foto-aparata sa Adolfom Hitlerom u kadru. Ne prepuštajmo se, međutim, magiji velikih brojeva. Kao igla u plastu sijena, kao drvo u gustom šumi, jedna od dva miliona fotografija sažima u sebi duh vremena, *zeitgeist* takoreći, a usput i još mnogo više.

2. SLAVLJENIK

Od 1933. godine, od dolaska nacionalsocijalista na vlast, uvriježio se običaj svečane proslave Hitlerovog rođendana. Dva desetog aprila te godine obilježen je četrdeset četvrti rođendan "Firera njemačkog naroda i kancelara Njemačkog Rajha". Od 1933. do 1939. godine, međutim, te su proslave, mada svečane i javne, sa zakonske tačke gledišta bile ponešto neformalne. Ipak, sedamnaestog aprila 1939, samo tri dana uoči jubilarnog, pedesetog Hitlerovog rođendana, 20. april, dan Firerovog rođenja, proglašen je nacionalnim praznikom. Od 17. do 20. aprila, njemačke novine opširno pišu o priprema za proslavu novog praznika. Ovo je spisak zemalja koje su uputile delegaciju

na proslavu Hitlerovog pedesetog rođendana: SAD, SSSR, Francuska, Poljska, Italija, Japan, Španija, Mađarska, Belgija, Bolivija, Brazil, Bugarska, Estonija, Finska, Grčka, Velika Britanija, Jugoslavija², Letonija, Litvanija, Holandija, Norveška, Portugal, Rumunija, Švedska, Sijam, Slovačka i Turska. U noći devetnaestog aprila, Hitler i Albert Šper su otvorili Osovinu istok-zapad, bulevar sedam kilometara dugačak na kojem je Brandenburška kapija. Sutradan, između jedanaest sati prije podne i pola četiri poslijepodne, na pomenutom bulevaru je održana svečana rođendanska vojna parada. Učestvovalo je šest divizija u marševskoj dužini od 45 kilometara. Paradiralo je 1500 oficira, 40.000 posada, skoro 10.000 vojnih vozila. Oko stotinu i trideset dana dijelilo je

² Jugoslaviju je predstavljao novi kraljevski jugoslovenski poslanik u Berlinu doktor Ivo Andrić. Zanimljivo je da je akreditivno pismo doktor Andrić predao Hitleru u zgradi Novog kancelarstva samo dan ranije, tj. 19. aprila 1939. Procedura je bila brža od uobičajene upravo zbog potrebe da i jugoslovenski poslanik prisustvuje svečanoj proslavi Firerovog rođendana. Istog dana, Kancelaru Rajha akreditivno pismo je predao i slovački poslanik Matus Černak.

Hitler vežba za nastup 1929.

ESTETIKA NACIZMA:
Hitler na paradi u Berlinu 6. juna 1939.

svijet od početka Drugog svjetskog rata. Ima historičara koji pedeseti Hitlerov rođendan smatraju vrhuncem njegovog života. Navedimo ovdje sugestivnu ocjenu jednog hroničara: "Da je Hitler umro toga dana, ušao bi u historiju kao najveći Nemač. Sudbina mu nije bila naklonjena i imao je da poživi još šest punih godina, a za to vrijeme će voditi najveći rat u historiji čovečanstva." Taj rat je počeo 1. septembra 1939. godine, a prije svog pedeset i prvog rođendana, 20. aprila iduće godine, Hitler je osvojio Poljsku te pokorio Dansku i Norvešku; kratko poslije rođendana osvaja i Francusku, Belgiju te Holandiju. Kad se u julu mjesecu 1940. godine vrati iz okupiranog Pariza, njegova popularnost u njemačkom narodu je na vrhuncu. Cijela Evropa je praktično njegova. I oni djelići koji formalno nisu, *de facto* mu pripadaju. 25. marta 1941. godine, u bečkom dvorcu Belvedere, odvija se formalizacija jednog takvog *pripadanja*; Jugoslavija službeno pristupa Trojnom paktu. U prethodna četiri mjeseca, prije Jugoslavije, Trojnom paktu su pristupile Mađarska, Rumunija, Slovačka i Bugarska. Protokol su s jedne strane potpisali predstavnici Italije, Japana i Njemačke (Ribentrop), a s druge predstavnik Jugoslavije (Cvetković). U članstvu jugoslovenske delegacije bio je i Ivo Andrić. Dva dana kasnije, kad u Beogradu izbiju demonstracije (gdje masa izvikuje asonantno rimovane slogane "Bolje rat nego pakt" i "Bolje grob nego rob") i puč, Hitler isprva neće vjerovati da se to zaista desilo. Kad povjeruje biće bijesan kao rijetko kad u životu. Mahao je telegramom iz Beograda vičući kako je izdan na ponižavajući način i kako će da uništi Jugoslaviju, bez obzira na to šta će mu eventualno obećati nova jugoslovenska vlada. Dana 27. marta, Hitler je imao zakazan sastanak sa japanskim ministrom vanjskih poslova Josuke Matsuokom. Sastanak je odgođen za nekoliko sati, a čak je i Ribentrop morao prekinuti već započete razgovore sa svojim japanskim kolegom. U jedan sat poslijepodne, pred skupinom oficira iz vojske i vazduhoplovstva te pred svojim najbližim saradnicima, Hitler naređuje da se Jugoslavija vojno napadne te da se uništi kao država, da se izbriše sa mape svijeta, i to hitno, što je prije moguće. Očekuje podršku Hrvata, a zauzvrat će im dati

FIREROV ROĐENDAN: Gering, Kajtel, Himler i Hitler ispred voza u Menihkirhenu, 20. aprila 1941.

autonomiju. Očekuje takođe podršku Talijana, Mađara i Bugara, pa će i njih teritorijalno da nagradi. Zbog napada na Jugoslaviju, odgodiće se napad na SSSR, ali ne duže od četiri sedmice. Vojska i vazduhoplovstvo trebaju Fireru dostaviti taktičke planove za napad još iste večeri. Diskusije nije bilo. Za početak napada određen je šesti april, u pet sati i dvadeset minuta ujutro. Atmosfera u ministarstvu propagande je bila užarena. Gebels je predložio, a Hitler prihvatio, da zvanične radijske fanfare koje će pratiti napad na Jugoslaviju budu tonovi s početka Štrausovog marša *Princ Eugen*. U jedan sat poslije ponoći, u noći između petog i šestog aprila, Hitler i Gebels su raspravljali koliko će im vremena trebati da osvoje Jugoslaviju. Hitler je mislio dva mjeseca, Gebels pak da neće ni toliko. Hitler je naredio da u bombardovanju Beograda i napadu na Jugoslaviju ne treba imati nimalo milosti. Čekajući pet i dvadeset ujutro i početak napada, Hitler i Gebels su pili čaj. Nisu se bavili samo vojnim temama. Hitler je imao opsesiju da od svog zavičajnog Linca napravi kulturnu metropolu važniju od Beča. Gebels je predložio da u Lincu za početak bude smještena filmska

industrija Rajha, da tamo, takoreći, bude njemački Holivud. U pet i dvadeset, kad je napad počeo, Hitler odlazi na spavanje, a Gebels na radio da pročita proklamaciju koju mu je izdiktirao lično Firer. Bombardovanje Beograda i napad na Jugoslaviju u toj se proklamaciji proglašavaju odmazdom protiv "srpske zločinačke klike" koja je, kao i 1914. godine, opet izazvala rat na Balkanu. Desetog aprila uveče, Hitler odlazi u svoje istureno komandno mjesto, u specijalni voz *Amerika*, stacioniran uz ulaz u tunel blizu Menihkirhena. Noć prije, Britanci su bombardovali Berlin, najtemeljitiije dotad, uspjevši čak i da pogode zgrade Državne opere, Univerziteta i Nacionalne biblioteke u ulici Unter den Linden. Hitler je bio gnjevan na Geringa jer ih njemačko vazduhoplovstvo nije uspjelo zaustaviti. U vozu *Amerika* Hitler je proslavio svoj pedeset drugi rođendan. Jugoslavija je kapitulirala tri dana ranije³. Među čestitarijama u Menihkirhenu bili su bugarski kralj Boris, mađarski regent, admiral Horti, te grof Čano – "kao lešinari okupljeni oko trupla Jugoslavije", kako bilježi čuveni Hitlerov biograf čiju hronologiju pratimo. Ispred voza je odsviran koncert, a Gering je održao govor u kojem se divio Hitlerovom vojničkom geniju. Teritorija Jugoslavije Hitlera nije interesovala. U mislima on se već odavno bavio samo napadom na Ruse. I bio je sretan što mu je njegova vojska iz tog dijela svijeta koji nije vrijedan niti kostiju jednog jedinog pomeranijskog grenadira uspjela donijeti poklon koji ga je razveselio, valjda i jedinu stvar iz te ubijene zemlje koja mu nešto znači: ploču kojom su u Sarajevu odali počast Gavrilu Principu. Mrtvace treba pokopati, misli Hitler, a ova ploča koju su podigli da slave svoju slobodu i njemačko poniženje sada je nadgrobna

³ Kapitulacijom Jugoslavije, Nijemci su pod kontrolom imali 344 000 jugoslovenskih vojnih zarobljenika. Ukupni njemački gubici tokom invazije na Jugoslaviju bili su: 151 mrtav, 392 ranjena i 15 nestalih vojnika i oficira. Zanimljivo je usporediti istovremene njemačke napade na Jugoslaviju i Grčku. Cilj napada na Jugoslaviju bio je odmazda, dok je napad na Grčku imao za cilj stratešku pomoć Talijanima. Hitler je izričito naredio da se Beograd sruši sa zemljom i da prema Srbima ne bude milosti, dok je jednako izričito naredio da se Atina uopšte ne bombarduje, žaleći, kako je priznao Gebelsu, što uopšte mora da ratuje protiv Grčke. Kad se osam dana poslije svog 52. rođendana vratio u Berlin, bio je to posljednji pravi pobjednički povratak u glavni grad Rajha. Kad je riječ o tezi da je zbog vlažnog, zlog i hladnog proljeća 1941. invazija na SSSR teško mogla početi mnogo prije 22. juna, čak i da nije bilo napada na Jugoslaviju. Postoji, međutim, još jedan detalj koji se tiče uticaja "balkanske invazije" na Operaciju Barbarosa, a koji se ne tiče tajminga. Naime, tokom napada na SSSR, njemački tenkovi imali su neuobičajeno česte mehaničke kvarove. Po jednom od uvjerljivijih tumačenja, razlog za to bila je "istrošenost" zbog skorašnjih dugih vožnji po lošim balkanskim drumovima.

ploča njihovoj zemlji i njihovim snovima.

3. POKLON

Suprotno rasprostranjenom uvjerenju, spomen-ploča Gavrilu Principu na mjestu Sarajevskog atentata nije otkrivena ni 1924. ni 1934. godine, odnosno ni na deset setu ni na dvadesetu godišnjicu ovog slavnog čina. Nije to jedini podatak u vezi otkrivanja ovog spomenika koji se suprotstavlja uvriježenim predrasudama. Ploča, naime, nije uopšte otkrivena na Vidovdan. Datum je bio 2. februar 1930. godine, a povod sutrašnja petnaesta godišnjica pogubljenja Danila Ilića, Miška Jovanovića i Veljka Čubrilovića. Po riječima komentatora sarajevskog lista *Večernja pošta* datum je dosta proizvoljno određen. Isti komentator je 31. januara, dva dana uoči otkrivanja, najavio da će događaj "biti skroman i bez posebne svečanosti". Tako je i bilo; ne samo da otkrivanju nije prisustvovao nijedan, čak ni najniži, funkcioner vlasti niti izaslanik Nj. V. Kralja, nego je i svečana akademija koja je bila planirana u Narodnom univerzitetu poslije otkrivanja spomen-ploče naprasno otkazana. Prema dopisniku londonskog "Tajmsa", jugoslovenske vlasti su u internoj diplomatskoj komunikaciji sa zapadnim silama insistirale na informaciji da ploču ne podiže ni država, pa čak ni Narodna odbrana, nego isključivo pojedinci: prijatelji atentatora i članovi njihovih porodica. Razlog za to po svojoj prilici je ekonomska depresija i sve veća ovisnost zemlje od novca iz inostranstva. "Deutsche Allgemeine Zeitung" istog tog februara, međutim, piše da je postavljanje ploče "monstruoza provokacija koja se ne smije tolerisati", a neprisustvovanje predstavnika vlasti svečanosti otpi-

suje kao puku trivijalnost. Na naslovnoj stranici "Politike" od 3. februara 1930. godine, pod naslovom *Otkrivanje spomen-ploče Gavrilu Principu*, sarajevski dopisnik ovog lista ovako opisuje sam čin otkrivanja: "Na tribini koja je bila okićena zelenilom i palmama, kao simbolom mira, uzela je mesto majka pokojnog atentatora Ilića. Do nje je bila Jovanka Čubrilović, supruga pokojnog atentatora Čubrilovića. Potom sestra Trifka, Milena Grabež, sestra Miška Jovanovića Mara. U jedanaest časova na tribinu se popeo gg. Vasilj Grđić, Milan Božić, Savo Ljubibratić, Hamdija Nikšić i Borivoje Leontić. Čim se na tribinu popeo Vasilj Grđić okrenuo se sakupljenom narodu i neobično čvrstim glasom uputio na sakupljeni narod sledeće reči: 'Narode, sastali smo se da odamo poštu najvećem od nas. Danas, danas najdostojnije se odaje pošta ćutanjem.' Sam g. Vasilj Grđić pognuo je glavu i ostao tako dva minuta, a zatim je ponovo visoko podigao glavu i burno povikao: 'Slava heroju Gavrilu Principu!' Narod je prihvatio i na ovom istorijskom mestu zaorilo se burno trokratno: 'Slava, slava, slava!' U isto vreme mladi nacionalista Hamdija Nikšić koji je za vreme rata bio zatvoren kao veleizdajnik digao je belo platno sa spomen-ploče. Zatim je na g. Vasilja Grđića g. Borivoje Leontić, izaslanik dalmatinske omladine uputio sledeće reči: 'Prilažem ovaj venac na spomenik heroju kao skroman znak priznanja mlade Dalmacije velikom heroju.' Posle njegovih reči zaorilo se opet trokratno: 'Slava mu!' Primajući srebreni lovorov venac rekao je g. Vasilj Grđić: 'Neka je hvala uvek patriotskoj Dalmaciji.' Time je ova svečanost završena. Na ploči koja je na- rađena u crnom mermeru uklesane su

zlatnim slovima sledeće reči: *Na ovom istorijskom mestu Gavrilo Princip navijesti slobodu na Vidovdan 15/28 1914. godine.* Pre nego se narod razišao potrgao je zelenilo sa tribina da ga zadrži kao uspomenu na današnji dan, a zatim su se svi u miru razišli.⁴ (Usput, dok u Sarajevu traje svečano otkrivanje spomen-ploče Gavrilu Principu, Kralj Aleksandar se priprema za svečani ručak sa studentima koje je Univerzitetski Savet nagradio nagradom Nj. V. Kralja. Ručak je počeo tačno u podne tog drugog februara, a prisutni su bili rektor, prorektor i sekretar Univerziteta u Beogradu, ministar prosvete, svi dekani fakulteta te nagrađeni studenti.) Ne zaboravljajući, naravno, Ilićevu majku, Čubrilovićevu udovicu, sestru Grabežovu i sestru Jovanovićevu, kao ni Milana Božića i Savu Ljubibratića, fokusirajmo se ovdje na glavne protagoniste svečanog otkrivanja spomen-ploče: Vasilja Grđića, Hamdiju Nikšića i Borivoja Leontića, kao i na onoga koji nam je ovaj događaj opisao, "Politikinog" sarajevskog dopisnika potpisanog inicijalima A. K. Prvi je održao govor, drugi otkrio ploču, treći ju je prvi okitio vijencem, a potonji nam je cijelu priču ispričao. Sama spomen-ploča uzidana je još 1928, no svečano je otkrivena tek dvije godine kasnije. Vasilj Grđić, koji je na otkrivanju govorio, zapravo je i autor teksta ugraviranog na ploču. Rođen je u Gacku 1875. godine, osnovnu školu završio u rodnom gradu i Mostaru, gimnaziju u Sarajevu, Filozofski fakultet u Gracu i Beču. Godine 1910. biran je za poslanika Bosanskog Sabora. Bio je prvooptuženi na Banjalučkom veleizdajničkom procesu (1915-1916) na kojem se sudilo stotinu pedeset šestoricu ljudi. Bio je jedan od njih 16 koji su osuđeni na smrt. Međutim, zalaganjem španskog kralja Alfonsa XIII, ovi osuđe-

⁴ Istini za volju, u Politikinom članku natpis na ploči nije sasvim korektno prenesen; najprije ispušteno je ime mjeseca juna, datumi po starom i novom kalendaru odvojeni su kosom crtom, dok na ploči postoji zagrada, dodata je riječ "godine" na kraju koje na ploči nema, riječ Vidovdan na ploči je ispisana kao polusložnica (Vidov-dan), dok u tekstu stoji Vidovdan, a takođe fraza "Na ovom istorijskom mjestu" koja je na ploči ispisana ijekavski, u tekstu je citirana ekavski. (Savremeni komentator sklon nepotrebnj ironiji u tom smislu bi mogao pronaći kontinuitet u jezičkoj politici ovog lista, ali ovdje tome nije mjesto.) Navedimo ovdje doslovno natpis sa spomen-ploče: *Na ovom istorijskom mestu Gavrilo Princip navijesti slobodu na Vidov-dan 15. (28.) juna 1914.*

nici su pomilovani. (Iz zahvalnosti ovom španskom kralju, jedna ulica u centru Banjaluke i danas se zove po njemu.) Poslije Prvog svjetskog rata, biran je u parlament Kraljevine SHS. Umro je tri i po godine nakon svečanosti otkrivanja spomen-ploče Gavrilu Principu; 26. oktobra 1934. u Beogradu. I Hamdija Nikšić je bio tužen i osuđen od strane Austro-Ugarske za vrijeme Prvog svjetskog rata. On je bio jedan od optuženih na Travničkom procesu protiv pripadnika "srpsko-hrvatske omladine". Optužnica ih je teretila zbog zalaganja za kulturno i političko ujedinjenje Južnih Slovena u jednu državu. Hamdija Nikšić je osuđen na dvije godine robije. Ime Hamdije Nikšića pronalazimo takođe u knjizi *Sarajevo u revoluciji* (s podnaslovom *Komunistička partija Jugoslavije u pripremama i organizaciji ustanka*) gdje se u uvodnom dijelu pravi razlika između dijela muslimanskog stanovništva koje je bilo lojalno nacistima i NDH i onih koji se "nošeni iskrenim patriotskim težnjama" vežu za partizanski pokret i Narodni front. Među potonjima, neki od najistaknutijih su bili "dr. Zaim Šarac, profesor Husein Brkić, Sulejman Filipović, Hasan Ljubunčić, Hamdija Nikšić, porodica Karahasanović i drugi." Ime Borivoja Leontića pak pronalazimo na spisku jugoslovenskih boraca u Španskom građanskom ratu. (Nismo sigurni da li je stanoviti Boro Leontić, pukovnik jugoslovenske tajne službe u drugoj polovini četrdesetih godina i kratkotrajni načelnik beogradskog Vojnog muzeja ista ta osoba, ali je zavodljivo misliti da jeste. Naime, nakon što su u Jugoslaviji još 1947. godine postali svjesni da je visoki i tihi saradnik austrijskog ministra vanjskih poslova Gruber, koji je učestvovao u diplomatskim razgovorima s jugoslovenskim delegacijama u Londonu i Moskvi, u stvari Kurt Valdhajm koji je osnovano osumnjičen za ratne zločine u Jugoslaviji, predstavnici tajnih službi SSSR-a kazali su Leontiću, početkom 1948. godine, da su regrutovali Valdhajma da radi za njih te da Jugosloveni ne trebaju da se miješaju u taj slučaj. Sredinom iste godine dolazi do glasovitog raskida između Tita i Staljina. Od početka 1972. godine, pa sve do kraja 1981. Valdhajm je generalni sekretar Ujedinjenih nacija. 1986. godine izabran je za predsjednika Austri-

je. Tek u to vrijeme, njegova nacistička prošlost postaje opštepoznata. Alan Levi, autor koji se bavio ovom problematikom, izvještava da pokušaj lociranja Leontića 1986. godine nije uspio. Poznato je da je španski borac Leontić umro u Beogradu 1980. godine. Ako je riječ o istoj osobi, jasno je zašto nije mogao biti pronađen šest godina kasnije.) Kao u nekoj stereotipnoj priči o Sarajevu, Bosni i Jugoslaviji, imamo tri osobe koje su istog roda, a porijeklom pripadaju trima različitim vjerezakonima. Nedostaje još samo neki Jevrej, kazao bi vjerovatno kakav cinik. Tu je, međutim, i Jevrejin. Iza inicijala A. K. sarajevskog dopisnika *Politike* krije se ime Abrahama Koena zvanog Abo. Ne usuđujemo se ovdje da dublje ulazimo u porodično-kohanitske veze ovog Abrahama Koena sa drugim Koenima, ali ćemo ispričati sažetak njegove sudbine. Nakon što je Hitlerova vojska ušla u Sarajevo i nakon što su sa zida skinuli ploču o čijem je otkrivanju pisao u *Politici*, Abo Koen i njegova porodica uspjeli su izbjeći smrt ili deportaciju u neki od koncentracijskih logora zahvaljujući Koenovom kolegi-novinaru po imenu Rudi Roter. Roter je rodom bio iz sela Potomje na poluostrvu Pelješac. Odlazeći iz Sarajeva u zavičaj, Roter ubjeđuje Koena da zajedno s porodicom pođe s njim dolje, na jug. Neko vrijeme, Koeni se kriju u Potomju kod Roter, a kasnije prelaze u Trpanj te se napokon, poslije talijanske kapitulacije, pridružuju partizanima. U skladu sa svojom novinarskom profesijom, Abo Koen počinje da radi za sektor za informisanje ZAVNOH-a (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske), i to na mjestu tehničkog urednika "Vjesnika". Po sjećanjima kolege, "poznatog partizanskog novinara" Mahmuđa Konjodžića, Koen je u to vrijeme "već stariji čovjek i slabo pokretan". U maju mjesecu 1944. godine, kad se četnici napali partizansku bolnicu u selu Krečani u Lici, zaklali su i Abrahama Abu Koena, koji je, eto, izbjegao smrt od nacističke i

KULTURA SEĆANJA: Tri spomen-ploče Gavrilu Principu u Kraljevini Jugoslaviji, SFRJ i BiH

ustaške ruke da bi skončao od četničke. Godine 2004, Rudi Roter je od strane Memorijalnog centra Jad Vašem u Jerusali-

⁵ Zeughaus (stari Arsenal) je najstarija građevina u berlinskoj ulici Unter den Linden. Izgrađena je početkom osamnaestog vijeka, a od 1875. godine u njoj je vojni muzej. U ovoj zgradi je 1943. godine Rudolf von Gersdorf neuspješno pokušao ubiti Hitlera. Krajem Drugog svjetskog rata, zgrada je u bombardovanjima veoma oštećena. Kasnija sudbina konkretnog eksponata, spomen-ploče Gavrilu Principu, rođenanskog poklona Adolfu Hitleru, nam je nepoznata. Podjelom Berlina, Zeughaus se našao u DDR-u. Godine 1952. u ovu zgradu je smješten Muzej njemačke istorije, koji je svojom postavkom interpretirao modernu njemačku istoriju iz komunističke perspektive. Institucija koja je tamo smještena danas, poslije ujedinjenja dvije Njemačke, nosi drukčije, ali slično ime: *Njemački istorijski muzej*.

mu proglašen "Pravednikom među narodima".

Nacistička vojska ušla je u Sarajevo 17. aprila 1941. godine. Trenutak skidanja spomen-ploče Gavrilu Principu sa zida zabilježen je kamerom i uključen u jedan filmski žurnal (dostupan na internetskoj adresi <http://www.youtube.com/watch?v=QhLeaqhpxvU>). Snimke ulaska nacističkih tenkova u Sarajevo, mase koja ih veselo pozdravlja i podizanja njemačke zastave očito su manje važne, jer najduži dio ovog žurnala prati skupinu muškaraca koji uz pomoć merdevina pažljivo skidaju ploču i predaju je vojnicima Vermahta koji uz nju teatralno poziraju. Sve ovo prati glas spikera koji na njemačkom izgovara nekoliko rečenica. U prevodu one glase ovako: "Invazija u bosanski grad. Podiže se njemačka ratna zastava. U Sarajevu; ovdje je 28. juna 1914. austrijski prestolonasljednik postao žrtvom kukavičkog atentata srpskog studenta. Ti pucnjevi su dali signal za svjetski rat. Njemci skidaju mramornu tablu i predaju je Vermahtu. Na tabli stoji: *Na ovom istorijskom mjestu se Gavrilu Princip izbio za slobodu Srbije*. Firer je tablu predao Berlinskom Zeughausu⁵. Autor citiranog teksta očito je imao pouzdanog prevodioca sa srpskohrvatskog. Natpis na tabli zbilja počinje frazom *Na ovom istorijskom mjestu* koja je u filmskom žurnalu na njemački doslovno prevedena (*An dieser historischen Stätte*). Nigdje se, međutim, na tabli ne pominju ni srpstvo ni Srbija. Iz ove lapidarne interpretacije anonimnog njemačkog filmskog radnika, razviče se, i u naše vrijeme, brojne publicističke i scenske vizije Principovog čina. Na dan 21. aprila, agencija Asošijeted pres javlja iz Berlina kako je iz nacističkog štaba na Balkanu stigla informacija da je spomen-ploča kojom se komemorira Sarajevski atentat juče predana Hitleru i to od strane jednog od prvih njemačkih vojnika koji su ušli u taj jugoslovenski grad. Objavljeno je i da će ploča biti javno izložena u muzeju kao "dokaz srpske zločinačke krvave krivice za Svjetski rat". Prvog jula iste godine, a povodom poklanjanja spomen-ploče Adolfu Hitleru, komentator NDH-ovskog "Sarajskog novog lista" trijumfalno piše: "Sarajvo je opralo

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

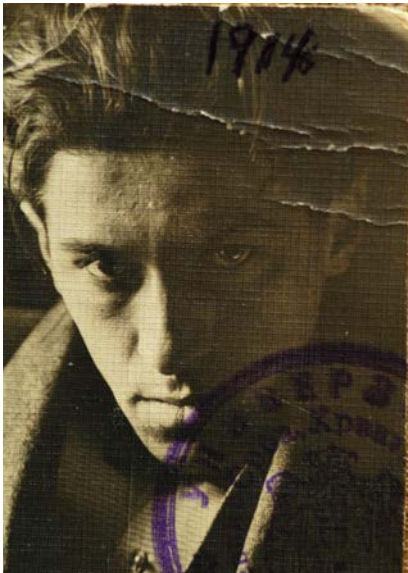
Pratičnata za mesec
Za mesec februara 30. sa strane desno 49 dni.
RUBRIKISE SE NE VRAĆAJU.

vi Narodne skupštine, predstavnici Zemaljskog i mjesnog USAOBIH-a, omladinski delegati pokrajina, delegati omladine Grčke i bratske Bugarske". Izvještac Oslobođenja dalje piše: "Miting je otvorio drug Braco Kosovac i predao riječ drugu Dragoslavu Ljubibratiću, jednom od Principovih saradnika i članu revolucionarne organizacije *Mlada Bosna* i podvukao važnu ulogu bosansko-hercegovačke omladine – Principove omladine, nadahnute idejama bratstva i jedinstva svih naroda Bosne i Hercegovine, svih naroda Jugoslavije i istakao njihovu borbu protiv tadašnjih reakcionarnih političara, koji su zagovarali kompromis sa Bečom. Svoj govor završio je riječima: 'Po svojim idejama Gavrilu Princip pripada današnjoj mladost generaciji, koja je ostvarila konačno i potpuno one težnje, koje je Gavrilu Princip započeo u ono doba.' Poslije druga Ljubibratića govorio je drug Cvijetin Mijatović, zatim omladinac Hrvat Mile Čačić i omladinka muslimanka Nada Biser." Samu spomen-ploču otkrio je Borko Vukobrat "omladinac iz Bosanskog Grahova". Na ploči je zlatnim slovima stajalo: *U znak vječite zahvalnosti Gavrilu Principu i njegovim drugovima borcima protiv germanskih osvajača, posvećuje ovu ploču omladina Bosne i Hercegovine – Sarajevo 7. maja 1945. godine*. Nije na ovoj ploči, što je na zidu stajalo, po svojoj prilici, desetak godina, bilo riječi *sloboda*. Kad je onaj koji bilježi ovu priču, osamdesetih godina prošlog vijeka, prvi put bio na mjestu Sarajevskog atentata, na novoj spomen-ploči ponovo je prizivana sloboda⁶. No ni te ploče, kao ni one stare od crnog mermera, kao ni slobode, danas više nema.

MUHAREM BAZDULJ

⁶ Na ploči koja je stajala na mjestu Atentata do 1992. godine pisalo je (ćirilicom): *Sa ovoga mjesta 28. juna 1914. godine Gavrilu Princip svojim pucnjem izrazi narodni protest protiv tiranije i vjekovnu težnju naših naroda za slobodom*. Razložno je pretpostaviti da je ona postavljena 28. juna 1953. godine, kad je ondašnji gradonačelnik Sarajevo Dane Olbina na istom mjestu otvorio Muzej Mlade Bosne. Zapadni novinari koji su za vrijeme socijalističke Jugoslavije dolazili u Sarajevo obično su bivali neprijatno iznenađeni ovakvim odavanjem počasti Gavrilu Principu. Analiza tih napisa zavređuje posebno ozbiljno istraživanje. Zanimljivo je da u broju od 28. juna 1964. godine, o pedesetogodišnjici atentata, New York Times objavljuje čak tri teksta tim povodom. Jedan od tih tekstova je reportaža sa lica mjesta iz pera Džozefa Berija. U podnaslovu njegovog teksta ističe se kako će putnik namjernik u Sarajevu otkriti da se "mladi ludak iz 1914. pamti kao nacionalistički heroj". Vrijedi ovdje barem kratko notirati signifikantan detalj iz njegovog teksta. Jedan od Berijevih sarajevskih sagovornika, čovjek koji mu je govorio o vezi koja postoji između sarajevskih atentatora i partizanskih revolucionara iz Drugog svjetskog rata, bio je "komunistički sekretar za informacije, prijateljski nastrojen tridesetsedmogodišnjak, bivši kapetan partizanske vojske" po imenu Murat Kusturica. Od 1992. godine, kad je ploča koja je šokirala novinara New York Timesa uklonjena, pa sve do 2004. godine, na mjestu Sarajevskog atentata nije bilo nikakvog spomena na taj istorijski događaj; 2004. sarajevske gradske vlasti postavile su tamo ploču s (latiničnim) natpisom: *Sa ovog mjesta 28. juna 1914. Gavrilu Princip je izvršio atentat na austrougarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju*. Ispod je prevod na engleski.

Njegošev grob

Svirepa uspomena iz doba okupacije

Dvadeset šestog oktobra navršilo se 120 godina od rođenja Miloša Crnjanskog, a 13. novembra navršava se dvesta godina od rođenja Petra II Petrovića Njegoša. Ovim povodom objavljujemo tekst Miloša Crnjanskog napisan povodom prenosa Njegoševih kostiju u obnovljenu kapelu na Lovćenu 1925. godine, o tome kako su i zašto austrougarske vlasti raskopale Njegošev grob na Lovćenu za vreme okupacije 1916. godine

“Vreme”, 20. IX 1925.

Danas, kada se kosti pesnika *Gorskog vijenca* – pesme koja bi i kada bi sav naš narod izumro jasno i gorostasno sačuvala njegov lik, među narodima, za sva vremena – prenose sa Cetinja na strašni vrh Lovćena, među oblake munjobje nad sinjim i debelim Jadranskim morem, najlepšim morem na svetu, ja sam u mogućnosti da svojim čitaocima otkrijem nove i verodostojne podatke o oskrnavljenju groba Vladike Rada, koji su Austrijanci raskopali za vreme okupacije godine 1916.

Osamnaestog avgusta godine 1916. Austrija je htela pošto-poto da proslavi dan svoga česara, veličanstveno, u porobljenoj Srbiji i Crnoj Gori.

Guverner sa Cetinja bio je naredio da se na Lovćenu zapale velike vatre, da oganj sine čak na more, da bljesne u strašna i siromašna sela veselih Cuca, najdivnijeg hajdučkog plemena, koje se ikad u našem narodu smrti grohotom smejal, da obasja goli krš Krivošija, vitkih kao borovi na vetru, da sevne čak do hercegovačkih gudura, gde nam je sačuvan najlepší izgovor starog jezika i najčistija, najvitkija telesna lepota.

Uoči carskog dana velike lomače obasjale su sa visova Lovćena Jadransko more.

Ali je zver, u austrijskoj uniformi, želela još više. Htela je da uništi i onu grobnicu, munjama bijenu, što je kao neki anđeo od kamena klečala pod nebom, u oblacima na vrhu Lovćena.

Hiljade vojnika počelo je, osam dana pre česarevog dana, da sprema lomače na vrhovima Jezerskom, na Babljaku, i Trešteniku.

Izenada, u guverneru, organizovana je naročita grobarska komisija, za ekshumiranje kostura Vladike Rada. Ta uvek sramna vojska što je skrnavila grobove po Italiji, i po Francuskoj, i po Češkoj, bila je rešila da raja procvili i nad leševima davno pokopanim. Dan kada će se iskopavanje izvršiti držao se u tajnosti, ali je glas pukao po brdima i tresao dušu naroda u okolini.

Tog dana, uveče, zapadalo je Sunce kao zažarena bomba. Vojnici austrijski razmleli se po logorima, po dolinama. To su već bile povorke bednika, umornih od gladi koja se javljala.

Noć je spremala se tiha, bez vetra, Lovćen je i sam postao nepregledan, kao neko kamenito, sivo, strašno nebo. More i urvine negde dole hučale su, kao što psi zavijaju kada osete vampira. Kod Ivano-

vih Korita zaustavio se jedan automobil, na raskršću k Malom Bosturu.

Izađe hrpa oficira te vojske, što je uvek zaudarala grobarski i čije su uniforme imale uvek nečeg grobarskog, pa se uputi s nekim popovima na Jezerski vrh. Prošli su uz Bostur bez reči, kao grobari, nemi od straha. Hotimice su kasnili, da bi se vratili, kao vrane, pred sam mrak.

Gore, nad njima pojaviše se plavi dimovi, oblaci što su sevali i tutnjali polako. Zastali su i nisu smeli napred. Bili su sitni na stenovitom putu, kao mravi.

Vratili su se u polumraku i prolazili krišom kao lopovi. Jedan vojnik nosio je neki sanduk od dasaka, u kome su možda bile kosti Njegoševe. Drugi je nosio jedno šatorsko krilo i u njemu neke istrulele svilene odežde. Možda to niko danas ne bi ni znao, da to veče nije seдео, pod onom osamljenom starom bukvom, kod kolibe Markove, očevidac svega toga, Lazar Matković, tada austrijski oficir, docnije sreski poglavar u Duvnu.

Sutradan se po austrijskim logorima pričalo sa cerekanjem koliko su kosti bile teške, kakvih je sve svilenih odežda nađeno, da su čitavog Vladiku pretresli.

Ali je bilo vojnika, koji su glasno mrmljali zašto se, kad se već učinilo to, nije dalo na izvršenje vojnicima iz poroblje-

Carev rođendan

Devetog januara 1916. godine, austrougarska vojska pod komandom generala Stjepana Sarkotića, vojnog guvernera Bosne i Hercegovine i Dalmacije, i generala Ignaca Trolmana napala je Lovćen, strateški važnu tačku za kontrolu Boke Kotorske, "jadranskog Gibraltara". Pod artiljerijskom vatrom našao se i Jezerski vrh, odnosno kapela u kojoj se nalazio grob Petra II Petrovića Njegoša. Kapela je sa nekoliko granata pogodojena i delimično razrušena. Austrougarska vojska je Lovćen osvojila 11. januara 1916. Ova pobjeda je proslavljena širom Carstva, a zahvaljujući njoj Stjepan Sarkotić je dobio titulu barona i svom imenu pridodao "von Lovćen", a generalu Trolmanu titulu "von Lovćenberg". Početkom jula 1916, na tragu kulturne i identitetske politike žuto-crne monarhije na prostoru Južnih Slovena, guverner okupirane Crne Gore Viktor Veber von Vezenau (1861–1932) saopštava crnogorskom mitropolitu Mitrofanu Banu (1841–1920) da nove vlasti imaju nameru da ekshumiraju Njegoševe ostatke iz kapele na Lovćenu i sklone ih u kriptu cetinjskog manastira. Istovremeno je doneta i odluka da se Njegoševa kapela, koja je imala snažan simbolički značaj na čitavom južnoslovenskom prostoru, sruši i da se na istom mestu podigne spomenik austrougarskom caru Franji Josifu. U sklopu proslave predstojećeg rođendana cara Franje Josifa, austrougarske vlasti raspisale su i konkurs za idejno rešenje spomenika koji se diže "u slavu zauzeća jadranskog Gibraltara, a potomcima na izgled". U noći između 12. i 13. avgusta 1916, Njegošev grob je raskopan, a njegovi posmrtni ostaci preneseni na Cetinje, da bi u noći 17. avgusta, uoči carevog rođendana, na istom mestu zapaljena pobjednička lomača. Na sam dan rođendana Franje Josifa, 18. avgusta, u "Hrvatskom domu" u Herceg Novom otvorena je izložba projekata pristiglih na konkurs. Za pobjednički rad izabran je projekat hrvatskog umetnika Marka Rašice (1883–1963). Rašičino rešenje je predviđalo dvadesetak metara visoku skulpturu austrougarskog "genija" sa šlemom, lovorovim vencem i mačem, na kome bi bili uklesani inicijali cara Franje Josifa i datum kada je Lovćen pao u ruke Austrougara, 11. januara 1916. godine. Projekat, iz objektivnih razloga, nikada nije realizovan. Nakon rata Njegoševa kapela je obnovljena, a Njegoševi posmrtni ostaci položeni u kapelu 25. septembra 1925. godine. Uoči ovog događaja Miloš Crnjanski je napisao ovaj tekst, objavljen u beogradskom "Vremenu".

R. V.

nih krajeva. Za prenos kostiju upotrebljeni su sve sami Mađari i Švabe.

Prenos je bio pred večer 12. avgusta.

U nedelju, sutradan, taj isti očevidac uzeo je svoga pisara i jednog zastavnika, Vrbu, obojicu Čehe i zamolio ih da se popnu na Jezerski vrh i vide kako je razrušen grob Vladike Rada.

Austrijanci su na razrušenom grobu spremali lomaču da odatle naročito zasvetle Crnoj Gori i da grobu nestane i trag a kamenje rasture.

Oko groba razrušenog našli su treskotine istrulelog drveta od mrtvačkog odra. U sami grob bile su srušene i prelomljene ploče. Crni gnjilatci drveta, otpatci rublja, zardani ekseri bili su ispremeštani sa crnom zemljom. Raka je bila duboka.

Čim je Matković skočio unutra našao je jedan kralješak, koji je virio iz zemlje. Kostur Vladike Rada bio je rasut.

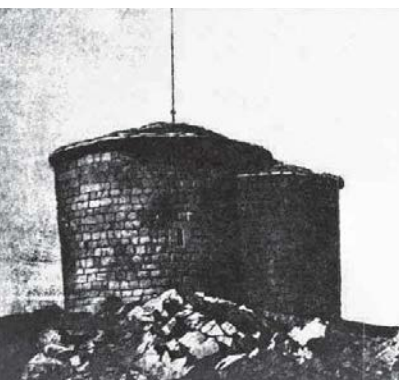
Prekopavši gnjilu zemlju, ti ljudi nađoše sa otpatcima drveta – petu i zatiľjak Vladike pesnika, pesnika i vladara.

Tri kosti poneli su iz groba.

Tri kosti koje bi bile ostale tamo rasute i oskrnavljene, uvređene i izgubljene.

Valjalo je ćutati i taj Srbin i dva Čeha ćutali su i umeli su da ćute.

Posle Oslobođenja tek, kad se saznalo da je kostur Vladike Rada na Cetinju

NJEGOŠEV GROB: Fotografije iz 1893, 1924. i 1925.

u Mitropoliji, u manastiru, javio se Matković sa svojim moćima, koje je ćuvao kao svetinju. Mitropolija mu je pismom od 14. marta 1921. dala upute kako da joj ih pošalje.

Istog proleća, kad je sva Boka bila ru-

mena od ruća, prenesene su kosti u manastir Savinu, na ruke Njegovog preosveštenstva episkopa Kirila Mitrovića.

Vrh Timora, meću oblacima, danas će nositi, zaslugom i ovog ćoveka, potpun kostur pesnika nad pesnicima, što je teš-

ko bolan tuda prolazio s divnim Mljecima u oćima, stasom lepšim od svih muških u našem narodu i dušom bezmernom i oblaćnom kao nebo iznad Lovćena, da poćivaju i utiću na nas, za navek.

MILOŠ CRNJANSKI

Sindromi nacionalnog pore

Nažalost, ne znam ko su Beograđani danas. Ako gledam devojke čiji je smisao uglavnom da budu tako utegnute da izgledaju kao delovi automobila, ako gledam momke, koji bi svakoga rado zavalili u glavu, onako reda radi, ako posmatram sve te smrknute penzionere, većito nervozne zbog izneverenih i naglavačke okrenutih života, onda ne raspoznajem šta je to posebno – beogradsko. Sve što vidim je svesrpski jad i čemer, nepregledno more nesrećnih ljudi koji se hrane mržnjom i medijskim đubretom. To je narod koji je izgubio rat, ali mu to niko nikada dovoljno jasno nije rekao; to su ljudi koji imaju jedinu nesreću da većito nad sobom imaju nedostojne političare koji očas posla profućaju i nacionalni identitet i veru i pismo i pare...

Kada je 1957, povodom otvaranja *Pozorišta nacija* u Parizu, ansambl Beogradske opere Narodnog pozorišta u teatru "Sara Bernar" izveo Maseovog *Don Kihota*, "Figaro" je zaključio da je pariška publika te večeri dobila lekciju: "I trupa i orkestar su nas naterali da se zamislimo. Kakva sigurnost palice Oskara Danona! Koliko gipkosti i dostojanstva kod izvođača kojima diriguje!... Ovo več je u celini uspomena na jedan savršen uspeh, utoliko potpuniji što je bio neočekivan."

Pedeset pet godina kasnije, povodom svjetske premijere opere *Dve glave i de-*

fotografije: M. Milenković

mećaja

vojka Isidore Žebeljan održane u Sijeni, kritičar lista "Republika" je napisao: "Ovaj slasni i krvožedni obrazac u operi *Dve glave i devojka*, sličan temi iz filma *Žil i Džim*, nadahnut je indijskom legendom, a interpretira ga genijalno osećanje za paradoks srpske kompozitorke Isidore Žebeljan... Muzika je napisana znalački: ona je i 'laka' i bogata slovenskim mirisima i balkanskom zavodljivošću, gradi novu i snažnu muzičku misao na tragovima narodne tradicije."

A "Avenir": "Isidora Žebeljan nam, po ko zna koji put, pruža dokaze svog talenta i veoma uspešno spaja umetničku muzi-

ku sa zavodljivošću i šarmom balkanske muzičke tradicije."

Jesu li Italijani imali pravo?

"Ne znam", odgovara Isidora Žebeljan, čija je opera *Dve glave i devojka* nedavno premijerno izvedena i na BEMUS-u. "Oduvek sam želela da imam sposobnost da čujem svoju muziku onako kako je drugi čuju; što je, naravno, nemoguće."

"VREME": Zašto je nemoguće?

ISIDORA ŽEBELJAN: Zato što je moja muzika organski deo mene. Toliko puta je preslušana unutrašnjim sluhom da je postala deo mog tela i moje duše. Ili je to oduvek bila? Ona je posledica, ali i uzrok mojih gena i mog života. Nekome ko je prvi put sluša, moja muzika svakako zvuči drugačije, budući da su i slušačeva duša i telo sastavljeni od milion posebnih, takođe specifičnih životnih i genetskih elemenata. Jasno je da moja muzika može da dotakne emotivne strune drugih ljudi, iako ja nikada neću moći da saznam kako to čini. Neću moći da je čujem onako kako je čuju drugi.

Imponuju vam ovakve kritike? Tim prije što to "balkanski", nakon duže vremena, ponovo zvuči pozitivno.

Po mom mišljenju, najveća vrlina moje muzike je činjenica da je prirodna, zato je taj *balkanski element* njeno prirodno svojstvo o kojem ne razmišljam. Sa druge strane, nisam baš sigurna da je u umetnosti pojam "balkanski" ikada značio nešto negativno, pa ni u doba poslednjih ratova. Uostalom, setimo se Emira Kusturice i Gorana Bregovića, kao i novih izdanja Iva Andrića ili retrospektiva filmova Aleksandra Saše Petrovića.

Šta su to "slovenski mirisi" i "balkanska zavodljivost" koju prepoznaje evropska publika, šta mislite?

Pod "slovenskim mirisima" i "balkanskom zavodljivošću" zapadna publika, čini mi se, podrazumeva onu posebnu vrstu temperamenta i energije koja se daje bez ostatka, koja ne kalkuliše; to je umetnost koja vrišti kad joj se vrišti, koja, kada to želi, i plače i jeca i smeje se i mršti i udara. To je umetnost koja voli, koja grli, koja traži i uzima, koja je napadna i zbog toga hrabra i beskompromisna; ona je upravo onakva kakvi smo mi koji smo ovde rođeni. Međutim, u mojoj muzici ima i mnogo drugih muzičkih čestica...

Kojih?

Ima tu čestica i Bartoka i Prokofjeva, Stravinskog, Debisija, Ravela, Pulanka, Mesijana i Ligetija, Ksenakisa, Janačeka, Sex Pistolsa, Madnessa, Specialsa, Šarla akrobate, Pekinške patke, Majlsa Dejvisa, Koltrejna, Cocteau Twinsa, Beiruta, Makabejaca... Rečju, u mojoj muzici ćete za pravo naći sve one muzičke dahove koje sam u jednom trenutku duboko udahнула i jako osetila.

Koliko je za vas kao umjetnicu važna tradicija o kojoj govorite?

Ona predstavlja jedno od prirodnih izvorišta moje muzike. Ima nešto ludački zanosno u zajedničkoj – i srpskoj i balkanskoj – kulturnoj tradiciji: sva ta patnja, tuga i strast koji su u suštini stravično patetični, zbog toga i simpatični i smešni – e, upravo je to spoj koji našu stvarnost čini nadrealnom.

Kao kod Markesa... u Sto godina samoće...

Interesantno je to što ste pomenuli Markesa: pojedini kritičari su moju muziku upoređivali upravo sa njegovom literaturom.

Naravno, i druge kulturne tradicije su takođe čarobne. Tim pre što je tradicija uvek ogledalo kolektivnog nesvesnog. Ona je najdublji izvor arhetipskog i zato je svaka tradicionalna kultura neverovatno moćna, a samim tim i neprocenjiva. Velika je sreća našeg vremena što možemo neobuzdano i istovremeno da upoznajemo i volimo i indijsku i japansku i karipsku tradicionalnu umetnost.

Goran Bregović kaže kako "u našoj balkanskoj tradiciji i nema toliko toga originalnog". Ima li?

Naša tradicija je jedan veliki simpatični hibrid. Kroz istoriju, čitavo naše postojanje satkano je od nebrojeno mnogo gotovo nespojivih elemenata – suprotstavljenih religija, mentaliteta, različitih geografskih odlika, klimatskih ekstrema... Sve to zajedno ovaj hibrid čini apsolutno originalnim i jedinstvenim. Naša autentičnost i identitet – ne govorim samo o muzičkoj tradiciji – upravo su sadržani u tom čudesnom spoju nespojivog. Međutim, problem je u tome što se nijedna vlast u Srbiji nikada nije bavila prihvatanjem, obgrljivanjem svih tih suprotstavljenih elemenata; umesto toga, uporno je insistirala na izdvajanju samo onog ele-

menta koji je smatrala svojim; ostale bi potirala. Verujem da je uzrok tome nezrelost nacije, što je samo posledica primitivizma na čijem se ublažavanju gotovo uopšte nije radilo. Naročito ne u poslednje vreme.

Na čemu se radilo?

Godinama je dozvoljavano divljanje primitivnog i vulgarnog mišljenja i ponašanja.

Nekada ste saradivali sa Goranom Bregovićem; šta mislite o ovome što on danas radi?

Nažalost, dugo nisam imala priliku da čujem to što danas radi Goran Bregović.

O čemu govori opera *Dve glave i devojka*?

Priča je zasnovana na motivima stare indijske legende koju je, kao osnovu svoje novele *Zamenjene glave*, uzeo i Tomas Man. To je komična bajka o dva prijatelja i devojci, od kojih je jedan od njih pametan i filozofski nastrojen; visokog je roda; ima lepu glavu, ali krležavo telo. Drugi je stasit, muževan i ruralan, ali mu je glava kao u jarca. Iako se njih dvojica lepo nadopunjuju, tu ravnotežu pomućuje prelepa devojka u koju se obojica zaljubljuju. Devojka se udaje za onoga sa lepom glavom; sa njim ostaje u drugom stanju. Međutim, počinje da čezne za onim koji ima divno telo. Vremenom, svi troje postaju nezadovoljni... U međuvremenu, na zajedničkom putovanju, glavni junaci zalutaju do hrama boginje Kali gde, u nastupu ekstaze – a želeći da se reše svojih muka – jedan za drugim, momci sami sebi odрубе glavu.

A devojka?

Očajnu devojku od iste sudbine spašava boginja Kali, koja joj, sažalivši se, naređuje da glave vrati na tela koja će ona, zahvaljujući svojim moćima, oživeti. Ali, gle čuda: u trenutku oživljavanja, devojka zabunom zamenjuje glave. Na taj način, s jedne strane dobija mladića sa lepom glavom i lepim telom, a sa druge...

Onoga koji u toj igri nije tako dobro prošao?

Tako je. Naravno, niko od njih troje više ne zna ko je devojčin muž i čije ona zapravo dete nosi. Na kraju, pojavljuje se i prorok koji treba da reši problem. Ali, da baš sve ne otkrivam... U svakom slučaju, reč je o divnoj priči, duhovitoj, sa mnogo slojeva i ideja za razmišljanje.

Na prvi pogled, izgleda da je tema opere odnos prema telesnosti koji je, zbog neutažive potrebe za korigovanjem telesnih nedostataka, u današnje vreme veoma aktuelan. Uostalom, zar dometi današnje estetske hirurgije taj odnos nisu pretvorili u fetišizam?! Ali, to je, kažem, samo jedna od idejnih tema moje opere. "Spaliti" svoje želje je put ka otvaranju kapija sreće; "odrubiti" sebi glavu kako bi ponovo postali svesni "srca" koraćanje je po tom istom putu. Drugim rečima, ova priča je sačinjena od trojstva koje čine telo, duša i razum.

I to trojstvo je oličeno u likovima troje glavnih junaka?

Recimo da je tako.

"...Zato njih troje nisu ništa drugo do razapeto čovečanstvo, koje ne uspeva da sagleda i uskladi naizgled difuznu raznorodnost trodelnog Jedinstva", kaže pisac libreta, Borislav Čičovački, u svom izvrsnom eseju, koji je, povodom premijere ove opere, naručila Fondacija "Chigiana".

Uzgred, *Dve glave i devojku* poručila je i kompletno producirala fondacija *Accademia Chigiana* iz Sijene, a svetskoj premijeri ove opere, na Petrovdan 2012, prisustvovala je i tadašnja holandska kraljica Beatriks.

Sa druge strane, beogradskoj premijeri vaše opere prisustvovao je i predsednik Hrvatske, Ivo Josipović, koji je rekao kako je te večeri u JDP došao i zbog toga što ste vi njegova prijateljica. Kada ste upoznali predsednika Josipovca?

Ivu Josipovića poznajem od osamdesetih godina prošlog veka. Sretali smo se na Tribini savremenog muzičkog stvaralaštva u Opatiji. Volim njegovu muziku i mislim da je odličan kompozitor.

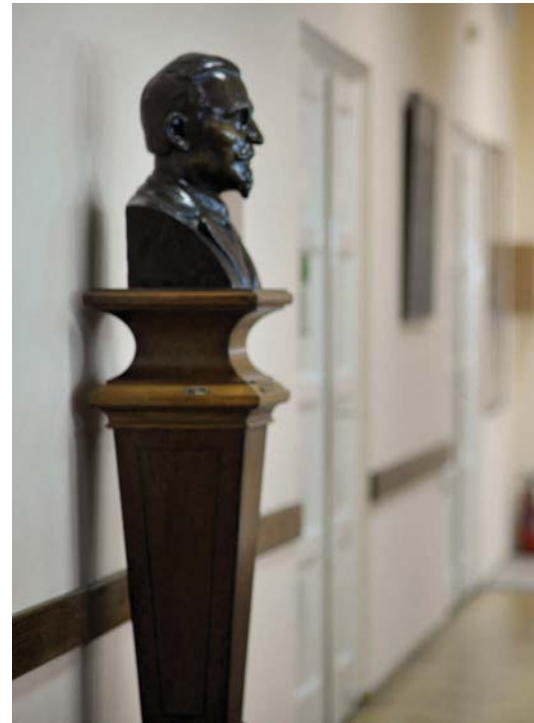
Šta, na primjer, volite?

Iz tog vremena, čuvena je Josipovićeva kompozicija *Dernek*, koja u sebi sadrži elemente hrvatske tradicionalne muzike. Ivo Josipović je učinio mnogo da moja prva opera, *Zora D* – koja je premijerno izvedena u Amsterdamu, a potom i u Beču 2003 – posle nekoliko godina, tačnije 2007, kao prvi vid kulturne saradnje između Hrvatske i Srbije, bude izvedena u Zagrebu i Rijeci.

Kako je reagovala beogradska publika na vašu operu *Dve glave i devojka*? Jeste li zadovoljni?

Jesam.

"Sedim i slušam operu, a oko mene se ljudi grohotom smeju. I, zapanjena, mislim: čoveče, savremena opera, a ljudi se smeju, uživaju, radosni su! Tako je nekada bilo, u Mocartovo ili Verdijevo vreme...", opisala je sopstveno ushićenje pijanistkinja Lidija Stanković. Pijanistkinja Nada Kolundžija mi je rekla kako je danima posle opere bila presrećna, da je lebdela. Nešto slično mi je ispri-

čala i divna Milena Dravić: "Ljudi su ulazili u salu smrknuti, zbog kiše, a izlazili sa ogromnim osmehom na licu".

Sa Anetom Ilić, koja je pevala jednu od glavnih uloga, glumcem Nikolom Đurićkom, dirigentom Premilom Petrovićem i svojim mužem, Borislavom Čičovačkim – koji je, osim što je napisao libreto, i svirao u orkestru – razgovarala sam o tome da su nam se muzičke teme iz opere dani-ma vrzmale po glavi. Interesantno je i to da mi je šminkerka, koja me je, ne znajući da sam "umešana" u poslove oko opere, šminkala pred premijeru, rekla: "Jesi l' gledala juče probu? Vrlo lepa stvar, pitka, zabavna... Bombona!"

I eto, ja mislim da je to prava stvar!

To što ljudi tako reaguju?

Da! Umetnost ima moć da deluje na sve ljude ukoliko su otvoreni i bez predrasuda. Zapravo, svi se na ovom svestu delimo samo na one koji vole i na one koji ne vole. Eto, imala sam sreću

■ “Kultura u Srbiji danas ima status romskog deteta u nezainteresovanoj hraniteljskoj porodici”

da je u publici te noći bilo mnogo onih koji vole.

Jednom ste govorili o “radosti komponovanja”. Šta je najveća radost?

Nažalost, na to pitanje ne mogu da vam dam pravi odgovor. Ne zato što neću, nego zbog toga što naprosto ne volim da analiziram taj proces.

Šta ne volite?

Ne volim da analiziram kreativni proces, ali ni muziku. Mislim da rastavljanjem njenih delova nestaje magija. Jer ako, recimo, dok slušate muziku, insistirate na tome da prepoznajete od kojih je lestvica, akorada i postupaka ona načinjena, automatski isključujete mogućnost prepuštanja. Um vam je u petoj brzini; on gospodari. Istovremeno, sve ono suštinsko, ono što leži između tonova, za vas ostaje nedokučivo. Muzika je energija i samo bi je trebalo pustiti da teče. Naravno, kao profesor kompozicije, prinu-

dena sam da sa studentima analiziram muziku...

I, kako to izgleda?

Pokušavam da to radim na specifičan način.

Na koji?

U najvećoj meri uvažavajući činjenicu da je muzika protok energije.

Kako ste vi zavoljeli muziku?

Od koga ste naslijedili muzički talenat?

Sećajući se toga, jednom sam negde zapisala: “Preda mnom je sada lenji letnji dan. Okružuju me zvuci kašike koja o uglasto staklo ulupava mileram – već mi se cakle uglovi usana; pored milerama su kajsije, nabrekle; presipaju se preko svoje kože; kroz prozor se jedva probijaju zraci – sprečava ih zelena roletna, ista ona koja se nalazi u mnogim radnjama u Zrenjaninu; iz susedne sobe se čuje visoki glas moje bake – Majke – kao glas Rahele Ferrari u filmu *Tango Argentino*; ona peva adventističke molitve Bogu”... Da, moja baka je pevala tankim visokim glasom i to njeno pevanje mi je, u tom svom prepuštanju i poništavanju svesti o sopstvenom postojanju, bilo u isti mah i dirljivo i uzvišeno; naravno, u svojoj iskrenosti i naivnosti, bilo je i smešno... Hoću da kažem kako mi se čini da je talenat za razumevanje i divljenje nadrealnom ono najvažnije što sam nasledila od svojih predaka.

Najvažnije?

Naravno. To tako snažno osećam. I to upravo i pre svega kroz muziku. Jer, uvek su me obuzimala stanja ushićenja kada bih čula neki neočekivan muzički obrt, neko ludo iznenađenje. Taj momenat lucidnosti je uzvišeno stanje sreće i dobrote; nikada nije ironija ili, ne daj Bože, cinizam. Ono se peni od plemenitog osećanja zadovoljstva zbog osvojene slobode. I to one slobode koja ne robuje nikakvim očekivanjima, poželjnim rešenjima. A opet, vođeno je sasvim preciznim umetničkim osećajem.

I, kada već govorim o svojim precima, deo detinjstva sam provela u Zrenjaninu, kod svojih dede i bake... Jednom sam, na tavanu njihove kuće, pronašla ploču klavirskih kompozicija Sergeja Prokofjeva. Mnogo kasnije sam se pitala otkud ta ploča tamo, na tavanu dvoje paora.

Zbilja, odakle? Jeste li saznali?

Nisam. Priča o ploči klavirskih kom-

pozicija Sergeja Prokofjeva na tavanu kuće mojih dede i bake je tajna koju neću i ne želim nikada da otkrijem. I to upravo zbog toga što je, u svojoj nedokučivosti, ta priča fantastična i bilo koje objašnjenje je ne bi bilo dostojno.

Inače, odakle su Žebeljani?

Genealoško pamćenje moje porodice govori da su Žebeljani poreklom Rumuni: potiču od nekog čuvenog rumunskog hajduka Jorgovana... Pre oko dve stotine godina moji preci su iz okoline Temišvara došli u Jankov Most, onda u Perlez. Tu su se ženili uglavnom Srpkinjama, pa su tokom vremena i sami postali Srbi. Potucajući se tako po banatskim jarugama i močvarama, vukući za sobom stoku, konje i čeljad, nekoliko su puta izgubili velika imanja. Od veleposednika do stočara! Taj beskonačni krug stradanja, uzleta i ponovnih gubitaka, kao neprijatna a sveprisutna jeza, uvukao se duboko u pamćenje ovog dela moje porodice, ostavši da čami u genima kao neko potmulo predošće propasti i nesreće. Koju bi kratkotrajno brisali – pijući. Međutim, porodica moje bake Nane (Benin), takođe rumunskog porekla, prava je suprotnost.

U kom smislu?

Bilo je tu raznih veseljaka, sviraca, tančera i dosta pijanica. Još je interesantnija porodica moje majke Jovanov-Đirski, o kojoj postoji legenda da su potomci nekog rumunskog grofa. Iako, kada god je u prilici, moj tata zdušno opovrgava tu teoriju... Sve u svemu, ti Đirski, a i drugi deo mamine familije – po mojoj baki divnog glasa, Radovančev – bili su uglavnom veoma veseli i skloni nekom sumanutom, nadrealističkom pogledu na svet; voleli su da se šale, da pevaju i naravno – da piju. E, postoji i teorija koju zastupa moj muž i za koju, kaže, ima ozbiljne dokaze: Žebeljani su poreklom Jermeni. Moram da priznam da mi se ta teorija veoma sviđa...

Zašto?

Zato što su i Rumuni i Jermeni poznati kao izvršni muzičari.

Vi ste rođeni u Beogradu?

Jesam. Iako, priznajem, Beograđane sve manje razumem.

Kako to?

Nažalost, ne znam ko su Beograđani danas. Ako gledam devojke čiji je smisao uglavnom da budu tako utegnute da

izgledaju kao delovi automobila, ako gledam momke, koji bi svakoga rado zavalili u glavu, onako reda radi, ako posmatram sve te smrknute penzionere, većito nervozne zbog izneverenih i naglavačke okrenutih života, onda ne raspoznajem šta je to posebno – beogradsko. Sve što vidim je svesrpski jad i čemer, nepregledno more nesrećnih ljudi koji se hrane mržnjom i medijskim đubretom. To je narod koji je izgubio rat, ali mu to niko nikada dovoljno jasno nije rekao; to su ljudi koji imaju jedinu nesreću da većito nad sobom imaju nedostojne političare koji očas posla profučkaju i nacionalni identitet i veru i pismo i pare... Verovatno otuda ceo narod živi sa sindromom “nacionalnog poremećaja”, i to u stvarnosti iz koje je odavno prognano sve što je lepo i dobro; i sasvim obično i normalno.

Govorimo o gradovima, razumijevanju, nerazumijevanju... Nedavno je jedan od najuglednijih i najvećih festivala u Velikoj Britaniji – “City of London Festival” – od kompozitora iz cijelog svijeta naručio osam pjesama sa temom osam gradova: Deri, London, Berlin, Beč, Utreht, Dubrovnik, Nikozija i Jerusalim; izabrali ste Dubrovnik. Zašto?

Londonski festival i kvartet Brodski pozvali su me da za otvaranje festivala pišem pesmu o Dubrovniku. Krenula sam da istražujem: čitala sam raznovrsnu hrvatsku poeziju... U jednom trenutku sam se čak nosila mislju da zamolim nekog hrvatskog ili bosanskog pesnika da specijalno za tu priliku napiše pesmu. A onda sam, sasvim slučajno, svojoj prijateljici iz Zagreba – izvrsnoj hrvatskoj prevoditeljki Kseniji Detoni – pomenula da sam u potrazi za stihovima o Dubrovniku. Budući strastveni čitalac koji je delom godine i stanovnik Dubrovnika, Ksenija mi je, sa puno žara, preporučila poeziju Milana Milišića. Istovremeno, pomogla mi je da dođem do Milišićeve supruge, slikarke Jelene Trpković, koja je bila veoma ljubazna i poklonila mi nekoliko Milišićevih knjiga. U jednoj od njih sam pronašla divnu poemu “Kad je Bog stvarao Dubrovnik”, čiji je deo postao inspiracija za moju kompoziciju za mecosopran i gudački kvartet, istog naslova.

Dopala vam se poezija Milana Milišića?

Veoma. Milišićeve pesme su posebne, čulne, pametne i duhovite; u njima neretko u pozadini odjekuje nota tragičnog... Naravno, duboko me je pogodila i sudbina ovog pesnika koji zapravo nigde nije dobrodošao: u Dubrovniku jer je Srbin, a ovde jer je Dubrovčanin. Milišićeva žrtva najrečitije govori o potpunom besmislu svakog rata: stradao je prvog dana bombardovanja Dubrovnika, u svojoj kući, i to od granate koju je bacila JNA.

Pišući o vama, mediji često navode da ste “najmlađi član SANU”. Opterećuje li vas ponekad činjenica da su pojedini akademici SANU u događajima koje smo pominjali odigrali dosta negativnu ulogu?

Prvo, to što me mediji, uprkos činjenici da godine prolaze, i dalje opisuju kao “najmlađeg člana SANU”, sa jedne strane je zabavno jer podseća na elemente naše najpoznatije crne komedije; sa druge je veoma tužno, jer delom svedoči i o tome da je nekoliko generacija izvrsnih stručnjaka odavno otišlo iz ove zemlje.

Kada je reč o ulozi pojedinih akademika SANU u događajima devedesetih godina prošlog veka, o tome, iskreno, ne volim posebno da govorim; tim pre što mislim da je njihovoj ulozi pridat prevelik značaj; kako od strane ondašnje vlasti tako i od strane inostranih medija.

Zašto to mislite?

Zato što su zaboravljeni i uporno potiskivani svi oni članovi SANU koji su činili jaku opoziciju ondašnjoj vlasti i njenom programu: Borislav Pekić, recimo, Ljubomir Simović, Dušan Kovačević... Ali, dok vam odgovaram, razmišljam o tome kako, nažalost, u Srbiji nema mnogo ljudi koji će moći da razumeju i da prihvate sve ovo o čemu sam do sada govorila. Tim pre što spadam u one “jurodive” Srbe koji se ne uklapaju ni u jedan šablon, budući da obožavam svoje i srpsko i rumunsko i jermensko poreklo. Ali, obožavam i Jugoslaviju: družim se i sa Hrvatima i sa Englezima; istovremeno, član sam SANU; pišem opere na indijske teme, a slušam i indi-pop.

Kada kažete da obožavate Jugoslaviju...

Pripadam onoj prvoj i poslednjoj generaciji ljudi rođenih u Jugoslaviji koji su se zaista osećali pravim Jugoslovenima.

Šta to znači?

Imali smo divno, bezbrižno detinjstvo,

oslobođeno sećanja na prošle istorijske muke; bivajući na neki način svesni da iza nas stoji zemlja duboko uvažavana u velikom delu sveta, posedovali smo ogromno samopouzdanje. Pre svega u oblasti umetnosti i sporta. Uz to, širina vidika je bila ogromna. U našoj velikoj zemlji postojala je zdrava konkurencija koja je bila jedan od izvora kreativne energije. Bilo je mnogo inteligentnih, obrazovanih ljudi; mnogo se polagalo na znanje, kulturu i nauku. Iako je način na koji se ideologija prezentovala bio neverovatno komičan, ipak je postojao nekakav moral... Sećam se, recimo... Svi su se slično oblačili.

Kako?

Muškarci, na primer, u odela sa obaveznom značkom u reveru... Svi su išli na slična letovanja i zimovanja, vozili “fiću” i niko se nije zamarao materijalističkom ispraznošću. Istinski i iskreno su se ljubile knjige, filmovi, muzika... Naprosto, mnogi ljudi su bili srećni.

Ili vam to danas samo tako izgleda? Bili smo mladi, pa...

Ne, ne... Samo je, kada je već dotle došlo, trebalo da se civilizovano razidemo. Da li *Skupljači perja* Saše Petrovića ili *Vizantijski koncert* Ljubice Marić danas izgledaju samo kao vrhunska umetnička dela ili su to zaista neki od najvećih dometa duha našeg naroda? A koliko je takvih vanserijskih umetničkih dela nastalo u Jugoslaviji? Uključujući, svakako, i “disidentsku” umetnost koja se u to vreme rađala onako uzvišena, baš zbog specifične jugoslovenske kreativne atmosfere.

Jugoslavija, međutim, nije bila zemlja ružičastih zeka; naprosto, bila je – Jugoslavija! I, kada o tome razmišljam, zaista se pitam: šta je to danas sa našim ljudima. Zašto se, recimo, naš premijer ili predsednik ne podsete tog vremena i nekim dekretom ne uvedu obavezu gnušanja prema ovolikoj opsednutosti materijalnim?! Zar ne bi ova zemlja mogla da bude taj avangardni primer u svetskoj zajednici koja bi na pijedestal stavila znanje, duhovnost, kulturu, dobrotu, hrabrost i saosećanje? Uprkos američkom modelu. Uzgred, ne verujem ni da bi američki ambasador imao ništa protiv.

Možda je ovo trenutak da citiram Lava Nikolajeviča Tolstoja, njegov *Rat i mir*?

Izvolite!

“U ropstvu, u baraci, Pjer je saznao ne

razumom, nego svim svojim bićem, da je čovek stvoren da bude srećan, da je sreća u njemu samom, u podmirivanju prirodnih, čovečijih potreba i da sva nesreća ne potiče iz oskudice, nego iz izobilja". I, dozvolite mi još nešto: "Život je sve. Život je Bog... Voleti život, to znači voleti Boga. Najteže je, ali i najveća sreća, voleti ovaj život u svojim patnjama, u patnjama bez krivice."

Vi ga takvog volite, Isidora?

Obožavam!

Rekla sam da je na ovogodišnjem BEMUS-u premijerno izvedena opera *Dve glave i devojka*. Šta vam znači BEMUS?

Praznik! Za ovu sredinu BEMUS bi trebalo da bude kanal kroz koji stiže svež vazduh. Kao hrana i voda, neophodna su izvođenja solista, orkestrara i opera iz celog sveta. Potrebno nam je da dišemo punim plućima, da se ne bojimo, da se radujemo, da prihvatamo, da se prepuštamo. Ono što leči je kontakt sa drugima, razmena, zajedništvo... Inače ćemo, poput žaba u budavom mračnom džaku nekog laboranta sa biološkog fakulteta, pre nego što uopšte ugledamo svetlost sunca, pocrkati, podaviti jedni druge.

Sjećate li se svog prvog BEMUS-a?

Nažalost, ne sećam se kada sam prvi put otišla na BEMUS, ali se sećam da sam

na koncerte išla sa ogromnom radošću i strahopoštovanjem. Karte su uvek bile rasprodate, tako da bih satima čučala u toaletu Kolarca ne bih li krišom ušla na Rihterov ili na koncert Moskovske državne filharmonije. Taj svet sa balkona, na kome obično "logoruju" mlade generacije ljubavnika muzike, izgledao mi je veličanstveno: bio je pun lepote i duhovnog glamura. U to vreme se često događalo da moji prijatelji na koncert dođu prerušeni: kao luda slikarka, kao matora izlapela grofica, u maskirnom odelu, kao motorista ili čak kao pravi pravcati policajac. Zamislite: policajac na koncertu na Kolarcu! Uzgred, ne znam kada se dogodi trenutak da sa balkona pređete

u parter; verovatno onda kada sebe počnete da shvatate suviše ozbiljno...

Kako vi sebe doživljavate? Niste prešli u parter ili...

Da, prešla sam u parter, ali zato što više nikoga nisam poznavala na balkonu... Kada sam osamdesetih godina prošlog veka počela da odlazim na BEMUS, nije više bilo značajnijih orkestrara i solista iz Zapadne Evrope i Amerike.

Nije bilo novca?

Ne. U to vreme su uglavnom gostovali izvrsni ruski umetnici – većinom ruski Jevreji – koje smo obožavali. Budući da su, posle pada Berlinskog zida, mnogi od njih zauzeli najistaknutija profesorska mesta u zapadnoj Evropi i Americi, može se reći da se na muzičkoj genijalnosti ruskih Jevreja zasniva čitavo moderno izvođaštvo zapadne muzičke tradicije.

Za razliku od tog vremena, naša publika je poslednjih godina na BEMUS-u imala prilike da čuje i Njujoršku filharmoniju i Koncertthebau orkestar, koji spada u pet najboljih na celom svetu. Ipak, posle silnih godina izolacije i duhovne klaustrofobije, pitanje je koliki je danas naš kapacitet u smislu sposobnosti prepoznavanja i razumevanja.

Koliki je, šta mislite?

Navešću primer: u svetskim metroplama svakoga dana ili svake nedelje

gostuju barem jedan veliki solista, neka strana operna produkcija ili neki značajan orkestar. Da li možete da zamislite kolika je razlika u poznavanju i poimanju muzike prosečnog slušaoca tamo i ovde?

Ljudi ipak odlaze na koncerte...

Odlaze, naravno. Uostalom, opera je, u poslednjih petnaestak godina, u svetu doživela ekspanziju.

Kako to objašnjavate?

To je logično, budući da živimo u doba spektakla. Spektakl se u društvima uglavnom javlja onda kada ta društva dosegnu određeni nivo razvitka u duhovnom, ali pre svega u materijalnom smislu. Psihološki, spektakl je ispoljavanje težnje za opredmećivanjem ljudske vizije Božanske lepote, moći i sjaja. Paradoks je u tome što se to obično dešava u vreme kada čovek – baš zbog tog izobilja – suštinski zaboravlja Boga. E, sada, opera, koja uvek teži da bude veća od života – jer je kao forma artifizijelna – idealna je za postizanje spektakla. Priče su često fantastične, bogate; otvaraju mogućnosti za spektakularne režije i scenografije. U tom smislu, opera se danas dodiruje sa filmskim spektaklom.

Uprkos svemu, verujem da predstoji tiha operna revolucija u smislu osvajanja intime, životnosti, krupnih planova. I to zato što opera poseduje onu posebnu, jedinstvenu magiju koju nemaju ni film ni pozorište: magiju živog pevanja, magiju ljudskog glasa koji peva uživo. Budući da su muzika i pevanje najmističnije ljudsko izražavanje, opera uvek dodiruje najtanje strune ljudskog bića.

Šta je sa operom u Srbiji?

Nažalost, kao i u doba Šlezingera i nepismenog Miloša, Srbija nema para da kupi ulaznicu za opernu predstavu, pa svoja saznanja i dalje gradi osluškujući šta pričaju oni koji izađu posle završetka predstave.

Hoćete da kažete da umjetnost kojom se bavite – ali i kultura uopšte – danas u Srbiji ima takav status?

Sasvim precizno: kultura u Srbiji ima status romskog deteta u nezainteresovanoj hraniteljskoj porodici.

Zašto?

Zato što je svaka vlast u Srbiji dozlaboga primitivna.

¶

TAMARA NIKČEVIĆ

Reče gavran: “Nikad više”?

Rasterećen slobodom odmetnika koji je brutalno rano osetio da više nema šta da izgubi, šunjao se kroz život kao greškom zaboravljeni junak iz nekog noir romana – sasvim svoj i okrenut duboko u sebe čak i onda kad se nalazio pod jarkom svetlošću reflektora: mrak koji je izbijao iz njega bio je jači od svakog svetla. Zbog toga je u svakom trenutku svog sedamdeset jednu godinu dugog života mogao da bude ono što bi mu se tog časa prohtelo: pogani cinik ili ranjivi romantik, unajmljeni hitmejker ili beskompromisni istraživač novih puteva umetničkog izraza; umeo je, crn kao Poov gavran, da gnevno čuti godinama, a umeo je i da u Centru “Sava” na bis zajedno s razdraganom *clap-your-hands* publikom peva “Walk on the Wild Side” – da učini ljudima

*I hope it's true what my wife said to me
She says, "Lou, it's the beginning of a
great adventure"*

*"Lou, Lou, Lou, beginning of a great
adventure."*

"BEGINNING OF A GREAT ADVENTURE",
LOU REED, NEW YORK, 1988.

“Bilo je jedanaest sati ujutro, sredina oktobra; nije bilo sunca, a na čistinama u podnožju brda caklila se teška kiša. Na sebi sam imao barutnoplavo odelo, s teget košuljom, kravatom i maramicom u spoljašnjem džepu, crne kožne cipele, crne vunene čarape s tamnoplavim satićima. Bio sam uredan, čist, izbrijan i trezan, i bilo mi je svejedno da li će to iko primetiti...” Nije to, naravno – jer reč je o uvodnim rečenicama romana *Veliki san*, Rejmonda Čendlera – ovaj oktobar, nego neki predratni (mada su svi predratni); i grad nije Njujork, nego Los Anđeles; i skockani lik nije Lu Rid, nego Filip Marlou. A opet, sasvim je lako zamisliti da Čendler ovde progovara posmatrajući svet očima njujorškog pesnika koji je ovih dana začutao. Jer, ni Lu Rid nije mario za to da li ga iko primećuje, još manje za to šta će oni koji ga primete misliti o njemu. Rasterećen slobodom odmetnika koji je brutalno rano osetio da više nema šta da izgubi, šunjao se kroz život kao greškom zaboravljeni junak iz nekog noir romana – sasvim svoj i okrenut duboko u sebe čak i onda kad se nalazio pod jarkom svetlošću reflektora: mrak koji je izbijao iz njega bio je jači

od svakog svetla. Zbog toga je u svakom trenutku svog sedamdeset jednu godinu dugog života mogao da bude ono što bi mu se tog časa prohtelo: pogani cinik ili ranjivi romantik, unajmljeni hitmejer ili beskompromisni istraživač novih puteva umetničkog izraza; umeo je, crn kao Poov gavran, da gnevno čuti godinama, a umeo je i da u (zamalo pa popunjenom) Centru "Sava" na bis zajedno s razdraganom *clap-your-hands* publikom peva "Walk on the Wild Side", da učini ljudima. Zato i jeste bio jedan od ikoničnih likova supkulture koja je obeležila drugu polovinu prošlog veka: rokenrol nije sposobnost da budemo deo zajednice, plemena – koliko god nam sistem vrednosti tog plemena bio blizak. Rokenrol je pre svega sloboda; sloboda da se bude i ostane svoj, drugačiji od svih – ako treba, i od samoga sebe.

Lu Rid se pre nekoliko dana domogao apsolutne slobode, one koju je s drskošću i odvažnošću koja izaziva zavist osvajao još od dečaćkih dana. Rođen u Bruklinu kao Luis Alan Rid u porodici koja je na uvredljivo očigledan način predstavljala otelovljenje duhovno ubogih ideala američke srednje klase, u godinama odrastanja umeo je da zarati sa svakim ko bi mu se našao na putu: učiteljem gitare koji ga je, umesto da mu jednostavno pokaže kvintni krug, zlostavljao besmislenim pesmicama; profesorima koji su ga u srednjoj školi i na koledžu učili kako da razmišlja; naravno i sa ocem, koji ga je, podjednako bezuspešno, učio kako da živi. Ovaj poslednji je, kad mu se učinilo da Luov sukob s autoritetima svih vrsta udružen sa sumnjivim seksualnim sklonostima postaje opasan po život, ne samo njegov, poslušao dobronameran savet porodičnog lekara i podvrgao svog sina višemesečnoj terapiji elektrošokovima (videti Formanov *Let iznad kukavičjeg gnezda*, ne samo zbog elektrošokova). Ovaj, po rečima pacijenta, "produženi loš trip", bludnog sina nije izlečio od emocionalne neuravnoteženosti, ali jeste dodatno ojačao onu dimenziju njegove nesigurnosti koja se ispoljavala kroz destruktivnost. Ta se destruktivnost, onda kad na vidiku nije bilo drugih žrtava, po pravilu okretala protiv njega samog.

DRUGOM STRANOM

U jesen 1959. godine, pobegao je od brižnih roditelja i krenuo da studira. Za studiranje je, međutim, potrebna kakva-takva postojanost, kojom on nikada nije raspolagao. Zbog toga je, na različitim koledžima, redom i uglavnom kratko, izučavao pored ostalog i teoriju muzike, žurnalistiku, filozofiju, književnost, kreativno pisanje i istoriju pozorišta. Znatno temeljnije i s naglašenom sistematičnošću, u isto vreme je bio predano posvećen isprobavanju svih vrsta narkotika do kojih je bilo moguće doći: od sirupa za kašalj s kodeinom, preko amfetamina i pejotla, do LSD-a i heroina. Alkohol mu je služio tek za razbijanje mamurluka. Kao i pisanje, povremeno: slično Bajronu, i Lu Rid je naj-

pre izgradio sebi lik ukletog pesnika, pa tek onda počeo istinski da piše poeziju. Bio je jedan od prvih i svakako najdarovitijih među onima koji su u same temelje rok-kulture šezdesetih ugradili uticaj pripadnika bit-generacije – u njima je, kao i u delima Vilijama Berouza ili Edgara Allana Poa, naslutio onu vrstu gubitničkog individualizma koju će i sam čitavog života predano negovati.

Industrija zabave, međutim, gubitnički individualizam prihvata samo u onoj meri u kojoj ga je moguće unovčiti. Zbog toga je Rid sredinom šezdesetih svoju muzičku karijeru započeo u opskurnoj producerskoj kući Pikvik records, rutinskim štancovanjem jevtinih, anonimnih i bezličnih pop-pesama za široku i kratkotrajnu potrošnju. Bile su to mahom ko-

pije aktuelnih hitova koje su u to vreme izvodili zalizani i popularni, danas mahom zaboravljeni macani: o onom što ga je u poeziji istinski zanimalo, o prokaženim psihostimulansima i sumnjivoj seksualnosti, o likovima i iskustvima sa margine društva i morala, tada se još nije moglo pevati u mikrofona. Tražeći društvo u nastojanjima da ponešto od toga možda ipak prokrijumčari na vinil, Lu Rid je januara 1965. godine, na jednoj žurci, naleteo na Džona Kejla.

Kao klasično školovani avangardni muzičar, Kejl je do tog trenutka gajio tek površno zanimanje za rokenrol. Susret s Ridom promenio je sve: i za njih dvojicu, i za istoriju rok-kulture. Odlučili su da naprave bend u kome će, s Kejлом kao podrškom na basu, klavijaturama i električnoj violi, Rid uz gitaru pevati svoje pesme. Njegov stari poznanik Sterling Morison doneo je u *Velvet Underground* (koji su se pre no što su svoje konačno ime pronašli na koricama jedne sumnjive knjižice, zvali još i Warlocks, i Falling Spikes) još jednu gitaru, a ubrzo se na pozornici zalelujala i androgina pojava Morin Taker. Morin je tokom nastupa stajala za bubnjevima, ali bi i da je sedela kao što je red, Velveti na sceni delovali dovoljno čudno: jer, neretko su svirali leđima okrenuti publici, a njihovi nastupi sve više su se pretvarali u multimedijalne predstave sazdane od elemenata pozorišta, filma, i mnogostrukih, nimalo standardnih svetlosnih efekata. Kao i od muzike i poezije: Lu Rid je, poput mnogih koji su predugo čekali svoju priliku, u štekmu imao povelik broj snažnih pesama; povrh toga, posedovao je ingenioznost i strast iskrenog ideologa i propovednika nove vere, ali ne i računatost i racionalnost potrebnu za njeno širenje, još manje želju da se bavi misionarstvom: tim osobinama raspolagao je Endi Vorhol.

NJUJORK

Jurodivi guru pop-arta prvi put je Velveti video na sceni krajem 1965. godine u Kafeu Bizar u Grinič Vilidžu, gde su svirali za sitne pare. I to kratko: dve večeri posle susreta s Vorholom, bili su otpušteni zbog dosledno neprijateljskog

reagovanja publike, ali su istog trenutka dobili novog menadžera: Endiju Vorholu je u to vreme sve polazilo za rukom, a sve čega bi se dotakao pretvaralo se u umetnost, veliku i značajnu. Takva sudbina zadesila je i Velvet Underground: ubedio ih je da u grupu prime i Kristu Pefgen, poznatiju pod imenom Niko, mistično lepu pevačicu s naglašeno ezoteričnom pojavom i ništa manje nestvarnim glasom, a onda ih uterao u studio. Napravio im je i omot za ploču, onaj s bananom. Svoju genijalnost je u ulozi producenta pokazao i time što se u studijskom radu nije mešao u muziku: dovoljno mu je bilo to što je podstakao Rida da s potpuno nesputanom kreativnom slobodom piše o svemu što je video oko sebe. To sve bio je Njujork, na albumu *The Velvet Underground & Nico* preveden u jarke, duboko proživljene pesničke slike i sirovu rokenrol energiju. Bili su antiteza sve očitiije dominantne hipi ideologije, i najava mnogih umetničkih pravaca koji će istinski oživeti tek kasnije: glam roka, panku, ili grandžu, na primer. Takav hod ispred vremena imao je svoju cenu: album je čekao na objavljivanje gotovo godinu dana, a onda se pojavio marta 1967. go-

dine, u duhovnoj klimi sveopšte ljubavi i nirvaničnog mira, omeđenoj s jedne strane napadno optimističnim, veličanstvenim singlom "Good Vibrations" The Beach Boysa, objavljenim pola godine pre mitske 'Banane', a s druge albumom *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* kojim će tri meseca kasnije druga najuticajnija grupa svih vremena (prva je, prema jednom istraživanju BBC-ja s početka ovog veka, Velvet Underground) najaviti novu epohu u istoriji rok muzike, ali i sopstveni kraj. Stešnjena između dva takva monolita, 'Banana' je u prvi mah ostala uglavnom neprimećena – kupilo ju je svega desetak hiljada ljudi. Ali je svako od njih – prema jednoj od najpoznatijih urbanih legendi u svetu rokenrola – osnovao svoj bend. Lu Rid je, posle još tri albuma, svoj napustio, i 1970. godine nastavio dalje sam. I to, naravno, prepoznatljivo hirovito i anarhistički, s promešnjim umetničkim i poslovnim dometima: od visokog sjaja *Transformera* (za koji je najzaslužniji jedan od njegovih najboljih učenika, Dejvid Bouvi, koji je odigrao ulogu producenta i psihoterapeuta) i melanholične dekadencije *Berlina*, preko težačkog hevi metala na albumu *Rock 'n' Roll*

Animal i kalkulantskog džuboks formata pesama na *Sally Can't Dance* (malo je onih koji su plesali uz naslovnu pesmu obraćalo pažnju na stihove, posvećene žrtvi brutalnog ubistva), do turobne introspektivnosti albuma *Magic and Loss* i svedene filozofske literarnosti kojom je presudno obojen *The Raven*.

Za mnoge, međutim, testamentarno delo njegove solo karijere ostaće *New York* (1988), zbirka moćnih, ubedljivih i žanrovski čistih rok pesama, uzbudljivih gradskih priča koje pokazuju da najveći pesnici najvećeg grada na svetu nisu oni koji nas nepotrebno podsećaju na to koliko je taj grad ogroman, već oni koji umeju da nam pokažu koliko je on zapravo mali. Te pesme svedoče o tome zašto je Lu Rid, uz svog učitelja Vorhola, i umetnike kakvi su Pol Oster, Pati Smit ili Martin Skorseze, jedan od onih koji savremenom Njujorku, Americi i svetu daruju identitet i dušu. Lu Rid to čini i sada, poslednjih dana oktobra leta gospodnjeg dvehiljadetrinaestog. I nastaviće to da čini, još dugo. Nema Gavran pojma, Lu: ovo je početak velike avanture.

ZORAN PAUNOVIĆ

U

ČETVRTAK

14.11.2013.

UZ NOVI BROJ

NEDELJNIKA

VREME

OČEKUJE VAS

POKLON DVD!

U SARADNJI SA

 Mikser

ISCRPNA VIZUELIZACIJA ALBUMA 'UF!' DISCIPLINA KITSCHME

video Uf!

kratki muzički film

produkcija, scenario, montaža, animacije
& režija: KOJA

Što kolijevka odnina...

fotografije: D. Todorović

Čavoški, Dodik Istina, Ćosić Kosovo, još jedan štand sa kandila, marmeladu i bundeve, pa "Ostani Srbin, piši ćirilicu", a iza čoška "Nova poetika", promocija neke jebade "Sam ispod šljive"...

Bio i ovaj Sajam knjiga, svečano otvoren, svečano zatvoren. Negde pred Sajam ministar Tasovac iskomponov'o da su pisci unazadili i sebe i profesiju. Nešto nisam primetio da ministar Tasa bio na Sajmu, ili to nije bila vest, zato objavljeno da prima ministar Dačić bio među knjige, i da, po običaju, rek'o ono što nema veze i pojma sa temom. Na Sajmu nije primećen ni Onaj što zaseo na Andrića venac, i što se u kabinet slika sa knjige, niti primećena njegova Drukarica što sve uzela bude, po taj položaj, kulturna. Kako bilo, organizator objavio uspeh, svega bilo više, i posetilaca, i izlagača. Aferim.

Lično uzmem da se spremim odem na Sajam, prvi put kao pisac, jerbo imam taj befel, istina jok i tu pisac legitimaciju, jerbo u Srpskom književnom društvu nemaju pare za tu značku, Tasa ministarstvo, kao ni prethodni slastičar, nije prebacilo dinar za rad Društva. Dakle, okrenem, kao čoveka iz kraja, Beli Markovića, a bila subota, veli neće tog dana. Kako bila subota vidim na Nacionalnu televiziju, u najkulturniju "Žikinu šarenicu", ima o Sajmu, ima i to da o Žiku ima tri knjige, sve sa Žika sliku, koje velim, ajde Dragane, ajde Todore, možda sretnes' kolegu Žiku.

JESTE BUHA

Stignem ti ja, očekivana gužva, na taj ulaz manem novinarskom, i to skupštin-

skom legitimacijom, nema prođem, jedan na tu kapiju veli, Idi u Direkciju sajma po propusnicu. Platim kol'ko košta. Prvo pa bude štand "Danasa", uz novine, izabereš knjigu, uzmem Celanove pesme, evo malo Celan stihova: *Čuh kako kažu da ima/ u vodi kamen i krug/ a iznad vode reč/ što stavlja krug oko kamena...*

Onda uđem u taj knjige hram, hramove, prvo pa štand Megatrend univerzitet, uzmem megamića flajer "Obrazovanje bez granica". Vidim, ima tu još fakulteta, tu i Policijska akademija, BIGZ, Šekspir 100 dinara, "Urokljive oči" po istoj ceni... Onda bilo Croatia izlagači, pa Udruženje izdavača Republike Srpske, na zidu veliki, neka bude transparent, 100 godina uzroka i povoda 1914–2014. Vidim jedan nešto zbori u mikrofone i kamere, podignem pogled, spustim pogled, jeste Aleksa Buha. Pitam, je l' to Buha, vele, jeste Buha. Beležnički zabeležim šta Buha veli: Kad pogledate onda vidite koliko je taj čovek sa lakoćom govorio o najtežim temama... Na kraju ću vam reći jednu narodnu poslovicu: Što kolijevka odnina, to motika zakopa! Uzmem pitam, o čemu se radi, jedna uze objasni da to Buha govori o izdavačkom poduhvatu godine u rs, odabranim delima Pere Slipečevića. Vidim ima tu još dela, na pultu knjiga "Srebrenička podvala", pitam jali bio gospodin Dodik, službenica veli, jeste bio, bilo lijepo, obiše štandove rs.

Pođem dalje, ima te prostorije za tri-

bine, tu najveća i najdominantnija, i najposećenija, Kancelarija za Kosovo i Metohiju, vidim neki program kulturnog nasleđa u toku, ima tu i knjiga, slika, vina, pitam jednog, ima l' de "Kosovo će opet biti srpsko", sa mislima oca Tadeja, starca Gavрила, Jovana Tarabića, veli, to nije u njihovoj ponudi. Tako se primaknem Glavnoj hali, promače bard srpske istorijske misli Veselin Đuretić, pogledam u srce sajma, Arhipelag, Vulkan, Službeni glasnik, Laguna... Na Arhipelagu se upitam sa Mikom Pantićem, više egzistencijalno, pita on mene, Od čega živiš, a ja mu, kao pisac, odgovorim, Od pisanja!

Pogodim Službeni glasnik, tu sve nivo, pod zastrt samo tako, pesnik Nikola Vujčić, koji osetio i savetnički 'lebac, nešto predsedava, u prolazu mi veli, i on negde čuo da sam pisac. Vidim, Radoš Ljušić jok prisutan. Tu i preko puta Vulkan, oni bilbordi, ili kako se zovu, ko kuća, ko krov, sve sami naslovi i sadržaj. Pa imamo, "U okovima nevere": Šestoro ljubavnika, dve afere, ko će biti najslabija karika. Ko krov i "Zlatno doba nade": Vreme velikih promena, kada će na žene doći red da na ruševinama snova i iluzija osmisle novi svet. Beležim i taj autor, od ta ili druga hit dela, Tereza Revaj, 'voliki tekst: Tama te prvo zaslepi, zatim te proganja i pušta te samo pod sopstvenim uslovima...

Dalje, preda me ispade kolegica Olive-
ra Đurđević, koja stiže da upadne i u kolumnu kod Basare, u Laguni ko u hiper-

marketu, u Zavodu za udžbenike svaki nivo, laminat, 'vaki video-bim, cveče aranžmani, muško i žensko u akademski komfor razgovor, jedan u čošku, bez brojaniću, ali deluje brate ko da ima dve. Šta bi onda, onda bi B92, Samizdat, 'voliki red, dva puta toliki red, obezbeđenje, kamere, jedna veli, Eno je Brankica, virnem gvirnem, jeste Brankica Stanković, desnom knjigu potpisiva, istom rukom stiže crne kose zabaciva. To je umetnik, bato! Prođem do štanda zrenjaninske Agore, koji stručnjaci za Pištala i nobelovce, na štandu i "Životi devojaka i žena", najnovije nobelovke Alis Manro.

POŠ'O SVIRA

Preko puta Čigoja veliki plakat "Pod ranjenim nebom", piše da autor Brankica Čigoja. Pod sve to žensko u neko crveno pletivo bluzu, pitam, veli nije sa plakata, potpisiva svoje knjige, "Razigrane misli" i "Smeh kao lek", je l' to nešto za decu, tek da pitam, ne, za odrasle, odgovara umetnica. Prođem još, Fabrika knjiga, Čarobna knjiga, Plato, vidim posetioći, na slobodnom prostoru, seli pa udarili u stvaralačko odmaranje. Kad na tom izlazu iz Hale jedan, čudo, Izdavačka kuća Dedić, na pultu najnovije delo umetnice Vesne, "Pola duše", plus na pultu jošte kesica sa 100 grama kafe koja se zove "Moja kafića". Tu i umetnica, kako ja izvadi aparat, ona stade da se namešta, nema šta, ume. Pitam, more li kafa bez knjige, rekoše ne mere. Dalje nisam pit'o.

Iza umetnice Vesne sa svoj štand novinari Radoman Kanjevac i Radoš Glišić, Radoš veli da im najbolje ide "Jovan-

ka", od umetnik Žarko Milša Jokanović. Onda, u sledećoj hali, upadnem u manastire, zadužbine i eparhije, i ostale si-meone mirotočive, tu svega, knjige, šubare, melemi, rakija, sve za cirkulaciju, sve protiv bolova, "On i ona u potrazi za bračnom harmonijom"... Bi tu još toga, štand "Dveri", Čavoški, Lompar, Dobrica pesnik Erić, "Gavrilo Princip u Beogradu". Bi još jedan štand sa marmeladu i bundeve, pa "Ostani Srbin, piši ćirilicu", iza čoška Nova poetika, promocija neke jebade "Sam ispod šljive"...

Već nisam znao u kojoj sam hali i na kom nivou, uzmem beležim, Evro đun-ti, RTS, Prosveta u restrukturiranju, na

kojoj sa sliku autobiografija od Šarenica Žiku, vidim ima i čisto kulinarski štandovi, Kuvar Panonske nizije, Nju Orleansa, Južne Luizijane... svega, ima tri knjige za 799, jedna 299. Povratim se, sretnem Vasu Pavkovića, upitamo se, uslikamo se, Olivera Đurđević pita, Gde potpisujem knjigu, velim, ne potpisujem,

pišem! Opet mi se desi Izdavačka kuća Dedić, ona što prodava veli da ni lak za nokte ne može bez knjige umetnice, i lak ide uz "Pola duše". Tu stanem opazim, dosta mladog sveta, ti devojčuraka, već devojaka, sve to u promeni glasno zbori na literalne teme "Ja ga pitam, a on meni kaže", grešnom mi naum pade, zbog imena valjda, Roman Polanski.

Kao takav odem odmorim, napolju, uz kafu i cigaru, sednem sa Mirko Demić, pridruži se i Goran Petrović, Radoš, koji poš'o po još "Jovanke", donese poklon knjigu, poslo'o Kanjevac, u posveti piše "Višestrukom kolegi". Baš kod ti tema naiđe brat Ljuba Živkov sa svoju ljubju. Ljuba u belu, skoro rubaška košulju, preko rame instrument u crnu futrolu, gde poš'o, poš'o svira. Vrnem se u ponudu, Dodik Istina, Ćosić Kosovo, knjiga Čedomira Antića sa slike veliki Srbi, od Svetog Save do Miloševića... Nekako nađem štand zagrebačke Pro-

svjete, obradujem se knjizi poezije drugara Đorđa Matića. "Lingua franca", tamnoplave korice, zajednički jezik, zajednički usud. Na Prosvjeta štandu žensko Ljiljana, tufna haljetak, napred nemirni pramenovi kose...

Prođem dalje po obodu Glavne hale, na jednom od štandova pesnici Duško Novaković i Adam Puslojić, Novosti izdavač po meri čitalaca, Novak Đoković servira za pobeđu... Dalje, još kandila i raznih porfirija, na štandu, gde "Srpske mučenice iz Srebrenice" Ljiljane Bulatović, kamere, gužva, vele snimaju za Dečiji kanal, na Novoj poetici nova jebada, žensko samo tako razvlači čelo, i brat Ljuba odšnirava tamburu. A, nogo-kako nego iza čoška, preko puta Ćirilica štanda, priseli "ćiriličari", ko u šešir, ko u bijelo odelo, ne govore, čute, ka'no mali orkestar sa onoga svijeta na pauzi...

Nabasam i na štandici Društva za istinu o NOV, lično autor nudi delo "100 poznatih o Titu", za 300 dinara, ili će biti obrnuto, 300 za 100, o Jovanku nema ništa, samo Tito. Tu mi jedan u prolazu utraپی flajerčić za knjigu "Istina o Vučiću", sretnem Bečković Matiju, i u njega Vučić flajerčić, samo što se ne kucusmo sa po Vučićem, velim Matiji da sam Prvi put sa piscem na Sajmu, akademik akademski odcuta mene nestašluk, sa ćerku produži u tu duha svečanost.

Opet upadnem u Zavoda za udžbenike laminat, sve ko medicina, u Laguni 'volika reklama "A planine odjekuju", u susret, sa staramajku, lično Boris Tadić, niko mu prići, po automatizmu pozdravim, Dobar dan, gospodine Predsedniče, malo iznenađen, Tadić pritisnu automat za odgovore: Drago mi je! Okrenem, na Službenom glasniku sve pod konac, sve u bele košulje i cinober marame, sa domaćin i pesnik Vujčić, na njihove teme, pesnik Gojko Đogo. Svratim do LOM štanda, samo zbog Milene Marković. Pazarim knjigu "Crna kašika", u kojoj tri prve zbirke pesama. Ajmo: *Ti mora da se vežeš za kamen/ da ne bi poleteo/ ti moraš da radiš nešto rukama/ da ne bi razmišljao/ ti moraš da se smeješ/ da bi duže živeo/ sve su to razlozi/ tužni...* Vidim vreme, na izlazu sa Sajma, u podzemnom prolazu, harmonikaš razvlači *Sačuvaj tajnu, ljubavi moja...*

DRAGAN TODOROVIĆ

Lutka i leptirica

Protekla dva vikenda na RTS-u smo mogli da vidimo dokumentarni film snimljen povodom 35 godina od nastanka Riblje Čorbe. Kao oficijelni početak se računa objavljivanje singla *Lutka sa naslovne strane*. "Uporno dozivanje anđela" je autorski rad Slobodana Simojlovića u kojem je uspeo da deo našeg kolektivnog rokenrol iskustva prikaže kroz prizmu jedne karijere i jedne pesme.

Brojni sagovornici, ali i sam Bora – kre-nuli su pred nama na sentimentalno putovanje u prošlost koje, ma kako idilično počelo, po pravilu nas stavlja pred zablude mladosti, velike ideale, sitne kompromise i velike trenutke.

Ma šta mislili o liku Bore Đorđevića, moramo priznati da domaći rok ne postoji bez njegovih pesama. Duboko verujem i spreman sam da branim teoriju prema kojoj postoji po jedna Borina pesma, ili makar strofa – za svaku životnu situaciju u Srbiji. To je možda najbolja definicija velikih rok autora: kolektivno iskustvo, ili zbir iskustava naših karaktera on opisu-je kroz svoje lično, a život je namestio da verodostojnost svojih stihova potvrđuje sopstvenim životom.

Bora je proživio i preživio sve svoje zablude, kompromise, tragedije i veličanstvene trenutke. Nema foliranja. Zato, čak i kada se ne slažete sa njim – vi mu verujete da misli ono što govori, a to je danas retka osobina.

Scenarista i reditelj je izveo i interesantan rediteljski postupak. Pošto o Bori i Ribljoj Čorbi postoje sati, dani i meseci snimljenog materijala, Simojlović je odlučio da Boru suoči sa sopstvenim delom – koje je u suštini njegov život.

Pred ekranom je akter i sam ili sa prijateljima iz benda, gleda i komentariše perfektно odabrane "isečke stvarnosti".

Sličnu priču (ali iz 2 dela) o Rolingstonsima je emitovana na HBO, gle čuda – iste nedelje. Tamo su Stonsi pristali da u prostoriji bez kamera, samo tonski snimljeni, ispričaju priču o sebi ilustrovanu dokumentarnim snimcima iz karijere.

Mi smo tako u "Upornom dozivanju anđela" videli akustičarskog Boru, miljenika socijalističkih medija, akcijaškog barda, talentovanog glumca i hipi levičara, koji doživljava trenutak promene sa pesmom *Lutka sa naslovne strane*. Od tada počinje Borina pobuna koja traje i danas. Zato njegova karijera traje 40 godina, a pobuna nešto kraće, samo 35!

Lutka sa naslovne strane ima zaista važnu ulogu u našoj rok istoriji jer je pesma posle koje ništa nije bilo isto. Jedna generacija je uspela da progovori svojim glasom, bez uvijanja i eufemizama – brutalno iskreno, o ljubavi i novcu.

Vrednost ovog serijala je u tome što nas opominje da lako prepuštamo zaboravu našu popularnu kulturu. Čak i sahrana Jovanke Broz, sa guranjem i padanjem u redu za odavanje pošte predstavlja očajničku želju ljudi da sačuvaju pravo na sećanje – koje je ovde veoma pod uticajem aktuelnih političkih prilika.

Nismo mi zaboravili kako smo živeli pre 30 ili 40 godina, već je svakodnevna borba za preživljavanje i strah od etike-

te titoiste, jugonostalgijara, ili komunjare učinila da prošlost baš i ne pominjemo.

A prošlost, baš kao ni sadašnjost, nije samo crna ili bela, ali ni ružičasta. Bilo je tu svih boja i svetlosti i mraka. Sve se lepo vidi, televizija je sve to snimila, samo treba premotati traku unazad.

Drugi tv jubilej koji je obeležen u danu Jovankine sahrane bilo je prikazivanje kultnog horor filma *Leptirica* u bioskopu Dečjeg kulturnog centra Beograda.

Od sada će to biti "Trezorov bioskop", a obeležen je Svetski dan audio-vizuelne baštine, arhive našeg elektronskog društva. Film Đorđa Kadijevića, po motivima priče Milovana Glišića, prikazan je premijerno 1973, a ja sam danima nagovarao roditelje da mi dozvole da ga gledam.

Tako se još jednom, na našoj televiziji krug zatvorio – krug koji je počeo Borinom *Lutkom sa naslovne strane*, a zatvorio se fatalnom *Leptiricom* Đorđa Kadijevića. Tako ispade da se istorije sećamo kao prve ljubavi: bila lepa pa se prodala za pare, a u suštini od lepotice postade vampirica-leptirica. U dnevnim novinama tog vremena pisalo je, a vredi i danas: Gledaćete jezu na domaći način!

Možda se uz pomoć televizije mogu upokojiti duhovi iz prošlosti – da se ne povampire.

DRAGAN ILIĆ

S pogledom uprtim

Franko Fratini kandidovao se za mesto generalnog sekretara NATO-a naredne godine. Šanse su mu dobre: kompletna vlada u Rimu stala je iza njega, nema vidljivih političkih neprijatelja, važi za pravog evropskog političara, podržao je ratove u Avganistanu i Iraku i tako stekao naklonost američke administracije, uživa ugled u zemljama sa istoka Evrope, Italija preko četiri decenije čeka na tu funkciju. U međuvremenu će pro bono da savetuje Vladu Srbije

Za "Vreme" iz Rima

Jedan od njegovih školskih drugova pamti ga kao "veoma pametnog momka, elegantnog i inteligentnog, najboljeg u razredu". Za "naboljeg u razredu" Franko Fratini važio je i mnogo godina kasnije, za vreme mandata vlade Silvija Berlusconija 2008–2011, dok je obavljao funkciju ministra spoljnih poslova. Prema rečima čoveka upoznatog sa zakulisnim radnjama tadašnje vlade, upravo ga je Berlusconi proglasio "odlikašem", ali sa izvesnom dozom sarkazma koja se tumači Berlusconijevom nelagodnošću spram kulture i visokoobrazovanih ljudi.

Jer, Franko Fratini je pre svega čovek međunarodne kulture i diplomatije. Rođen je 1957. godine, tečno govori engleski i francuski. Između ostalog je predsedavajući Italijanskog društva međunarodnih organizacija, centra za *think-thank* i diplomatsku obuku osnovanog 1944. kao deo mreže međunarodnih fondacija koje su podržavale ono što će se kasnije pretvoriti u Ujedinjene nacije. Fratini je takođe i predsedavajući Evropske narodnjačke partije (European People's Party, EPP), ekspertske komisije za spoljnu politiku i član nedavno osnovane Komisije za izmenu Ustava Italije.

PLANINAR I HRIŠĆANIN

Iako se uvek drži britanski hladno i samouvereno, Fratini je takođe i strastven. Iznad svega kada su u pitanju planinarjenje i skijanje. Šta to znači? Značilo je mnogo, na primer, Ferdinandu Rolandu, italijanskom planinskom vodiču koji se

zaljubio u planine Avganistana. Ferdinando je sanjao da siromašnim stanovnicima avganistanskih planina donese "alpsku revoluciju", transformaciju prirode i kulture planinskog naroda u ekonomski privlačnu opciju. Tokom večere u Kabulu, ima tome dosta vremena, Ferdinando je pričao o tome kako je, dok je očajnički tražio novac za svoju nevladinu organizaciju Alpistan, poslao imejl Fratiniju, u to vreme ministru spoljnih poslova Italije. Na njegovo iznenađenje, Fratini mu je uzvratio planinarskim entuzijazmom i pozvao ga da se preko Farnesine (sedište italijanske diplomatije) sastanu da bi razmotrili kako može da mu pomogne sa projektom. Na Ferdinandovo zaprepašćenje, ispostavilo se da je Fratini ljubitelj planinarenja, do te mere da se 9. juna 2010. godine venčao u planinskom centru Badija Veli sa dvadeset godina mlađom Stelom Kopi, ćerkom bivšeg predsednika Italijanske federacije zimskih sportova.

Političku karijeru počeo je ranih devedesetih godina kao savetnik vicepremijera Klaudija Martelija iz Socijalističke partije. Na prvu ministarsku dužnost stupio je 1995. godine, kada je godinu dana bio na čelu ministarstva za regionalne poslove. Godinu dana kasnije zatičemo ga na čelu organizacije Kopasir, parlamentarnog komiteta za obaveštajne poslove i nacionalnu bezbednost. Nakon tri godine odsustva sa glavne političke scene i službe u gradskom veću Rima, vratio se u parlament 2001. kao poslanik Berlusconijeve stranke. Tada je ponovo imenovan za ministra, ovog puta zaduženog za kontrolu

i koordinaciju agencija za unutrašnje i spoljašnje obaveštajne poslove. Preskočivši još jednu stepenicu 2002. godine došao je u Farnesinu. Slede dve intenzivne godine kada se Fratini suočava sa posledicama napada na njujorške Kule blizakinje 11. septembra 2001. i sa početkom ratova u Iraku i Avganistanu koje je podržao, negujući dobre odnose sa administracijom predsednika Džordža Buša juniora. Još jedan skok napravio je 2004. godine, kada je postao zamenik predsednika Evropske komisije i predsednik Komisije za pravosuđe.

Treba reći da je Fratini jedan od malobrojnih političara koji su ozbiljno i posvećeno shvatali Evropu i evropske poslove, prevazilazeći u EU uobičajenu kozmetičku retoriku. Aktivno je promovisao pitanja Srbije i Zapadnog Balkana među evropskim kolegama. U neka od njegovih najvažnijih dostignuća, osim umanjiivanja značaja kosovskog pitanja u Briselu, spadaju i diplomatske veze i kontakti koje je uspostavio širom Jadrana.

S druge strane, treba spomenuti i to da je veoma osetljiv na pitanja identiteta, posebno na tzv. hrišćanske korene u Evropi. Na primer, dok je bio šef diplomatije 2009. godine, insistirao je da se sa zgrada javnih institucija i škola u Italiji ne uklanja krst, uprkos presudi Evropskog suda za ljudska prava koja je nalažala uklanjanje verskih simbola. Prema pisanju "Stampe" od 30. novembra 2009, Fratini je podržao predlog kolege Roberta Kastelija iz Severne lige o modifikovanju italijanske zastave stavljanjem krsta u sredinu. Ideja je na kraju propala,

u NATO

Foto: REUTERS

baš kao i debata o krstovima na javnim objektima.

Međutim, bila bi greška smatrati ga za grizanim hrišćaninom. Na svom Tviter nalogu Fratini je prokomentarisao smrt naciste Eriha Pribkea, nedavno preminulog u Rimu, rečima: "Nisam dobar hrišćanin, njemu ne mogu da oprostim."

Fratini je svoju političku borbu za verske slobode (uglavnom za hrišćanska religiozna uverenja) predstavljao kao borbu za ljudska prava. Napisao je 2010. godine: "Verujem da bi novi humanizam trebalo da se suprotstavi ekstremizmu i nasilju. Jedini način da se spreče fanatizam i netolerancija jeste stavljanje čoveka u centar, i to je razlog što italijanska diplomatija smatra verske slobode fundamentalnim pravom. Nije reč o zbirnom, već o pojedinačnom pravu." S druge strane, kako je napisao u vatikanskim novinama "Osservatore Romano", Fratini smatra da su "ateizam, relativizam i materijalizam podjednako opasni po društvo kao i ekstremizam".

ARAPSKO PROLEĆE

Posvećenost ljudskim pravima dovela ga je u tešku poziciju kada je "arapsko proleće" zahvatilo južni Mediteran. Fratinijevo delovanje sa pozicije ministra spoljnih poslova nije se, u kontaktu sa autokratskim režimima, poput libijskog, razlikovalo od Berlusconijevog nekritičnog stava prema vladama tih zemalja. Poput drugih evropskih političara, i Fratini je bio zatečen izlivom nezadovoljstva u Tunisu, Libiji i Egiptu, zemljama sa kojima je Italija imala veoma dobre odnose. U političkom smislu, 2011. za njega je verovatno bila najgora godina.

Tuniski vladar Ben Ali već je bio pobegao iz zemlje kada je 17. januara 2011. godine Fratini isticao Gadafijevu vladavinu u Libiji kao dobar primer mudrog vođenja države i zaštite od ekstremizma. Dva meseca kasnije, u vreme kad je Italija podržavala vazdušne napade NATO-a na Libiju, još uvek je tvrdio da Gadafi ne može biti uklonjen sa vlasti. Mesec dana posle toga Gadafi, bivši saveznik, postao je "nemilosrdan diktator", prema Fratinijevim rečima objavljenim u novinama "Libero". Nije se bolje snašao ni kada je "arapsko proleće" zahvatilo Egipat. Dok su demonstracije na trgu Tahrir bile u toku, kada se

režim Hosnija Mubaraka već klimao, Fratini je izjavio da se nada "da će Mubarak nastaviti da vlada svojom zemljom kao i do sada, mudro i dalekovidno".

Još jedna užasna godina za njega bila je 2008, samo nekoliko meseci nakon što ga je Berlusconi iz Brisela opozvao u Rim. Tog leta, kada je Rusija zaratila sa Gruzijom, Fratini se zatekao na Maldivima i nije prekinuo svoj odmor. Šest meseci kasnije, opet je šef italijanske diplomatije bio, ovoga puta na zimskom odmoru, na skijanju u svojim voljenim planinama, kada je Izrael pokrenuo operaciju u pojasu Gaze. Izjavu o dešavanju na Bliskom istoku dao je sa skijaške staze, a ne iz svog ministarstva gde je trebalo da bude. Italijanski javni televizijski servis nije imao izbora do da emituje intervju sa ministrom u skijaškom odelu i lica preplanulog na zimskom suncu.

Njegov položaj u vladi opisao je bivši ambasador Italije u UN Roberto Spolji u depeši koja je procurila na Vikiliksu. Spolji je napisao da Berlusconi ne sluša svog ministra spoljnih poslova koji je sve više i više "frustriran, irelevantan i bez resursa". Skoro da mu je bila izrečena smrtna politička presuda.

USPON DO VRHA NATO-A

Fratini je, međutim, bio dovoljno sposoban da se distancira od Berlusconijeve pogubne vladavine poslednjih par godina, i posle kratkog političkog medenog meseca sa Mariom Montijem, polako i tiho se udaljio sa glavne italijanske političke scene. Mudar i dalekovid izbor, koji bi mogao da ga dovede do priželjkivane pozicije – generalnog sekretara NATO-a, pošto Andres Fog Rasmusen završi mandat leta sledeće godine. To je ono što je Fratini imao na umu kad je u januaru ove godine odlučio da se ne kandiduje za poslanika u parlamentu i da napusti Berlusconijevu stranku.

Fratini je najavio nominaciju za položaj generalnog sekretara NATO-a jula ove godine i od tada vredno radi na prikupljanju što šire moguće podrške. Za sada, dobro mu ide. Italijanska vlada je zvanično stala iza njega, i prema govorcanjima u diplomatskim krugovima, svi ministri – od ministarke spoljnih poslova Eme Bonino do premijera Enrika Lete i ministra odbrane Marija Maura

– lobiraju za Fratinija prilikom pojedinačnih i bilateralnih sastanaka sa saveznicima i članicama NATO-a. Priča se i da je Leta razgovarao sa američkim predsednikom Barakom Obamom o eventualnom Fratinijevom naimenovanju za generalnog sekretara NATO-a, dok je Ema Bonino na bilateralnim sastancima koristila priliku da zatraži podršku da Italija dobije mesto generalnog sekretara, budući je poslednji generalni sekretar NATO-a iz Italije izabran pre 42 godine, iako je mesto zamenika generalnog sekretara "držala" u kontinuitetu od 1971. do 2012. godine.

Sudeći po Fratinijevom sopstvenom blogu, on može da računa na podršku velikog broja zemalja, naročito iz Istočne Evrope, dok u Italiji, prema pisanju tamošnje štampe, može da se osloni na predsednika Đorđa Napolitana, koji ima priličan ugled u međunarodnim krugovima. U Rimu se može čuti da je Napolitano iskoristio svoj politički uticaj da ubedi predsednika Francuske Fransoa Olanda (socijalistu, poput Fratinija u ranim političkim godinama) da podrži Fratinija umesto drugih takmaca za to mesto, kao što su bivši nemački ministar odbrane Tomas de Meizer, predsednik Turske Abdulah Gul, kanadski ministar odbrane Piter Mekeji ili čak Belgijanac Piter de Krem.

U vojnoj alijansi demokratskih zemalja ne postoji određena procedura za kandidovanje i izbor generalnog sekretara: samo set političkih nagodbi i sastanaka iza zatvorenih vrata dok se ne postigne konsenzus. Fratini bi mogao dobro da prođe: on je italijanska verzija evropoličara (poput Marija Montija i Marija Dragija, šefa Evropske centralne banke, čije su diplomatske veštine i lični kvaliteti cenjeniji u inostranstvu nego kod kuće). Povrh toga, kažu da ima dobre veze u svim zemljama i onaj osnovni kvalitet – nema nijednog političkog neprijatelja na vidiku. Tokom svoje političke karijere uspeo je sve da ih zaobiđe, kao u slalomu. Njegovi padovi pak nisu bili ozbiljni, pre su to bili gafovi nego skandali. Svaki dobar skijaš će reći da su i padovi deo sporta, pa i deo zabave. Fratini bi se verovatno složio sa ovom tvrdnjom.

ENZO MANGINI

Sa engleskog prevela BILJANA VASIĆ

Beše nekad mir u zemlji, mir u svetu

Dok republikanska opozicija kritikuje zapaljivu retoriku premijera Tajipa Erdogana, on nastupa sa pozicije vladara rastuće vojne i ekonomske sile, raskršatajući sa nekadašnjim motom Kemala-paše Atatürka “mir u zemlji, mir u svetu”

Prizrenka izjava Redžepa Tajipa Erdogana – “Ne zaboravite, Turska je Kosovo, a Kosovo je Turska” – svakako nije ni prvi, a mislim, ni poslednji put, da aktuelni turski premijer na ovakav način, euforično i zapaljivo, govori o Balkanu. Za potpunije razumevanje, ovu izjavu valja staviti u širi kontekst koji bi obuhvatio nekoliko elemenata: suštinski loše odnose Turske i Evropske unije, glib u kojem se na Bliskom istoku našla politika Ankare “nula problema sa susedima”, kao i zastoj u rešavanju sve aktuelnijeg kurdskog pitanja u samoj Turskoj.

U odnosu na turska unutrašnjopolitička previranja i predstojeće lokalne i predsedničke izbore, Erdoganova nedavna izjava o pokojnom Aliji Izetbegoviću – da je jedan od najvećih državnika 20. veka – i “prisvajanje” Kosova i Metohije u Prizrenu, suštinski predstavljaju još jednu potvrdu raskida vladajuće Partije pravde i razvoja (AKP) sa onom politikom Turske koju je ustanovio i vodio njen osnivač i prvi predsednik Kemal-paša Atatürk. Atatürk, u praksi dosledno primenjujući, moto “Mir u zemlji, mir u svetu”, zamenila je unutrašnja reislamizacija, koja se kroz agresivne javne nastupe i te kako ispoljava u spoljnopolitičkoj ravni.

Ovakve izjave premijera Erdogana nikako ne treba posmatrati kao provokaciju upućenu samo našoj zemlji, odnosno privremenim institucijama u Prištini. Poznajući spoljnopolitička razmišljanja turskog lidera, one su, na prvom mestu, svojevrsna rukavica bačena u lice Evropskoj uniji, odnosno njenoj najuticajnijoj zemlji Nemačkoj. Opravdano isfrustrirana zahtevom u evropskim integracijama, odnosno odbacivanjem od strane ovoga kluba zemalja, (od kojih većina u poslednjih deset godina ima daleko manje uspešnu ekonomiju i daleko sporiji razvoj nego Turska), zvanična Ankara koristi svaku

KOSOVO JE TURSKA: Tajip Erdogan i Hašim Tači

priliku da Brisel i Berlin podseti na svoje postojanje. Ne možemo, sa druge strane, da isključimo ni mogućnost da je, u projekciji sopstvene moći i uticaja, turski premijer nezadovoljan što njegova zemlja, za razliku od Berlina, Moskve i Vašingtona, ne igra nikakvu ulogu u dijalogu Beograda i Prištine.

KRAH NA BLISKOM ISTOKU

Posle kraha turske spoljne politike na Bliskom istoku, koja se od parole “nula problema sa susedima” izmetnula u “nula prijatelja među susedima”, Balkan je, sve do prizrenske izjave, za vladajuću partiju u Ankari mogao da bude dobra prilika da se uhvati vazduh ispušan brojnim udarcima koje je Turska primila na istočnoj strani. Sirijska kriza, u kojoj je zvanična Ankara, takođe odbacujući načela Atatürka, a rukovodeći se na prvi pogled isključivo verskim motivima, nedvosmisleno stala na jednu stranu, našla se u središtu turske unutrašnje politike. Činjenica da u ovom trenutku, prvi put u novijoj istoriji, Turska zbog svoje spoljne politike nema ambasadore u Damasku,

Kairu i Tel Avivu, može predstavljati laku metu za protivnike vladajuće AK partije i njenog predsedničkog kandidata.

Važno je na ovom mestu osvrnuti se i na činjenicu da je Erdoganova prizrenska izjava izazvala određene polemike u samoj Turskoj. Opoziciona (Ataturkova) Republikanska narodna partija i dobar deo intelektualne javnosti odavno osuđuju ovakvu retoriku u spoljnopolitičkim nastupima svog premijera. Još češće turska štampa ruglu izvrgava Erdoganovog ministra inostranih poslova Ahmeta Davutoglua, svojevrsnog ideologa ove politike. Poslednjom izjavom turskog premijera, lako je pretpostaviti, ne može biti zadovoljan ni umereni predsednik Turske Abdullah Gul, koji je, prvo kao ministar spoljnih poslova, a zatim u ulozi šefa države, mukotrpim i strpljivim delanjem presudno uticao na politiku Ankare prema Balkanu u poslednjoj deceniji. Predsednik Gul je, upravo svojim odmerenim nastupima, u najvećoj meri bio zaslužan za onaj deo imidža Turske u našem regionu koji se može okarakterisati kao pozitivan.

Ovako provokativne izjave turskog premijera lako bi mogle da predstavljaju ozbiljan povod za obostrano preispitivanje sveukupnih srpsko-turskih odnosa. Najavljeno zamrzavanje učešća u trilateralnim samitima neće imati efekta sve do 2014. godine, za kada je dogovoren sledeći susret na vrhu. Pitanje svih pitanja jeste – ko će, ako do sarajevskog samita uopšte dođe, na njemu govoriti u ime Turske? Redžep Tajip Erdogan, Abdullah Gul ili neko treći?

DUŠAN SPASOJEVIĆ

(Bivši ambasador Srbije u Turskoj i predsednik spoljnopolitičkog odbora DS-a.)

Demokratijo, pokoj ti duši

Izricanje višegodišnje zatvorske kazne novinaru Tomislavu Kežarovskom izazvalo je burne proteste zbog "gušenja demokratije" i kršenja ljudskih prava

Za "Vreme" iz Skoplja

Posle izricanja drakonske kazne od četiri i po godine zatvora novinaru Tomislavu Kežarovskom, grupa novinara okupljenih u Inicijativnom odboru za njegovo oslobađanje organizovala je i prijavila vlastima protest "novinara u crnini", koji su ćutanjem na javnom mestu hteli da iskažu nezadovoljstvo zbog neviđene sudske odluke. Kežarovski je osuđen zbog dva teksta koje je pre pet godina objavio u magazinu "Reporter 92", a u kojima je navodno obelodanio identitet zaštićenog svedoka u jednom slučaju na-

obišli svet, a Makedonija je i pored pete preporuke za početak pregovora za članstvo u EU sve dalje i dalje od Brisela.

SPEKTAKULARNO HAPŠENJE

Posle spektakularne policijske akcije pod operativnom šifrom "Likvidacija", u maju ove godine, prilikom koje su maskirani specijalci hapsili novinara u njegovom domu, pred očima maloletne ćerke, novinarski sindikat, makedonska, evropska i svetska organizacija novinara tražili su da se on brani sa slobode. Sud je to odbio i pored ponuđene kaucije u nekretninama.

Kežarovski je optužen da je bio član organizovane kriminalne grupe (u kojoj su

novinara koji se u svetu nalaze iza rešetaka, od kojih je samo jedan u SAD i još jedan u Evropi. Do sada je jedino Međunarodni sud za ratne zločine u Hagu trojici novinara izricao kazne zbog otkrivanja identiteta zaštićenih svedoka: dvojica su prošla sa novčanom kaznom, a hrvatski novinar Domagoj Mačetić osuđen je na tri meseca zatvora.

Na ročištima dvomesečnog suđenja u Skoplju optuženi su se krstili na ulazu u sudnicu i prizivali i Isusa i Alaha, a advokati su protestovali zbog prikrivanja dokaza, tvrdili da su presude unapred napisane (čemu je "pomogao" i intervju državnog javnog tužioca jednom dnevnom listu, u kome je dvadeset dana pre izricanja kazne "pogodio" presudu).

Sud nije utvrdio ni da li je navodni svedok uopšte imao zakonski stečen status ugroženog ili zaštićenog svedoka u vreme kada su o njemu objavljene članci. Kežarovski, koji se sve vreme branio da nikome nije naneo zla i da je samo otkrio veliku policijsko-sudsku nameštaljk, u završnoj reči rezignirano je izjavio da je reč o "borbi golorukog novinara sa onima koji se kriju iza službenih informacija i koji su spremni da svakoga žrtvuju."

U lavini reakcija koje su usledile posle izricanja presude i posle intervencije specijalaca zarad sprečavanja mirnog protesta, Makedonija je stavljena na stub srama zbog kršenja sopstvenog ustava i evropskih i svetskih standarda. Predsednik Makedonske akademije nauka i umetnosti, profesor Vlado Kambovski je izjavio da bi ova presuda "pala" u Strazburu. Protestovali su i opozicioni lideri, deo ambasadora u Skoplju, Reporteri bez granica, IFEKS, SEEMO... Reagovalo je i Udruženje novinara Makedonije, čiji je predsednik Naser Selmani izjavio da je Sud umesto da zaštiti javni interes, poslao zastrašujuću poruku "da će svaki novinar koji otkrije zloupotrebu vlasti ubuduće završiti u zatvoru".

SINIŠA STANKOVIĆ

ČVRSTA RUKA VLASTI: Razbijanje protesta novinara u Skoplju

Foto: D. Ličovski

ručenog ubistva iz 2005. godine.

Protest je bio zakazan ispred Muzeja revolucionarne borbe makedonskog naroda (popularno nazvanog Muzej VMRO-a) za 23. oktobar, kada se proslavlja novoustanovljeni istoimeni državni praznik. Umesto da protest prođe u tišini, deo policijskih specijalaca je štitovima i uz pretnju upotrebe sile sprečio nekoliko stotina novinara, aktivista nevladinih organizacija i građana da se približe Muzeju. Uz "monitoring" prisutnih ambasadora EU u Skoplju, izveštači sa protesta su spustili kamere i aparate, a učesnici protesta, kojima su prekršena ustavna prava, pred policijskim kordonom su zapalili sveće "za pokoj duši preminule demokratije u Makedoniji"... Fotografije i video-zapisi su

pored njega bivše i aktuelne sudije, advokati i jedan tužilac, iskusni pravnici sa preko sto godina radnog staža, ali optuženi za druga dela sa kojima novinar nema nikakve veze, te da je ugrozio bezbednost navodnog svedoka. Sud nije uzeo u obzir da je sporni svedok, inače lice sa debelim kriminalnim dosijeom, priznao da je lagao zbog policijskih pritisaka na njegovu porodicu i obećanja da će mu progledati kroz prste za neka druga krivična dela, da je naučio napamet lažno svedočenje za koje su mu inspektori mesecima plaćali."

POMOZI BOŽE

Nepravosnažna presuda skopskog suda je šokirala makedonsku javnost, jer se Kežarovski našao na spisku od 200

Ekonomija, ekonomija, ekonomija

Srpska delegacija predvođena premijerom Ivicom Dačićem predstavila je u Londonu Srbiju kao "investicionu destinaciju budućnosti", koja ne želi da se bavi prošlošću

Za "Vreme" iz Londona

U organizaciji Britansko-srpske privredne komore i Vlade Srbije preko tri stotine srpskih i britanskih privrednika, investitora i državnih zvaničnika okupilo se u hotelu Andaz na Liverpul stritu. Premijer Srbije Ivica Dačić najpre je 29. oktobra govorio na otvaranju Londonske berze, a onda je nekoliko sati kasnije otvorio i prvi srpski investicioni forum u londonskom sitiju.

"Srbija je zemlja koja na probleme gleda kao na izazove. I zato je srpska delegacija danas ovde u ovako velikom broju, sa jednim jednim zadatkom – da pokaže da je Srbija zemlja investicija", rekao je premijer.

O Srbiji kao "investicionoj destinaciji budućnosti" prisutnima su govorili i ministar finansija Lazar Krstić i ministar privrede Saša Radulović, kao i savetnik vlade Srbije Alfred Guzenbauer i zamenica generalnog sekretara Evropske banke za obnovu i razvoj Milica Delević.

Fokusirajući se na to da Srbija želi da političke probleme ostavi u prošlosti i da se fokusira na najakutniji problem, problem ekonomije, predstavnici Vlade su stranim investitorima govorili o promenama koje se dešavaju i koje će se dešavati kako bi se poboljšala investiciona klima u zemlji. Od planiranih izmena Zakona o radu i Zakona o izgradnji, do rekonstrukcija kompanija u državnom vlasništvu, Radulović je rekao da Srbija čini sve kako bi obezbedila da ulaganja u Srbiju postanu "čista i pristupačnija".

Predstavnici srpske vlade su istakli da Srbija nudi izlaz na tržište od 700 miliona ljudi preko trgovinskih sporazuma sa Turskom, Rusijom, Belorusijom, Azerbejdžanom, kao i kroz CEFTA sporazum.

MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

Iz Britansko-srpske privredne komore je još u septembru stigao nagoveštaj da oko 70 britanskih kompanija planira investiranje u Srbiji, ili privrednu saradnju sa Srbijom.

Prvi srpski investicioni forum okupio je oko 150 predstavnika britanskih kompanija. Neke od njih, poput london-

DOBITE U SRBIJU: Ivica Dačić na Londonskoj berzi
Foto: FoNet

ske kompanije Signiĉer global ltd, već posluju u Srbiji, a na forum su došle kako bi se informisale o potencijalnom poboljšanju uslova poslovanja u Srbiji.

Džon Lutrel, komercijalni direktor Signiĉer global ltd, kompanije koja proizvodi povrće u Srbiji, kaže za "Vreme": "Naša kompanija je do sada prodavala svoje proizvode samo na srpskom tržištu. Sada tražimo odgovarajuće srpske proizvode koje bismo izvozili na britansko tržište i ponudili britanskim supermarketima. Prvi srpski proizvod koji ćemo uvesti u Veliku Britaniju i koji će se naći u maloprodaji biće srpsko vino, ali još ne mogu da otkrijem ime proizvođača".

Miloš Stefanović, jedan od direktora Britansko-srpske privredne komore, kaže da je "najveći broj britanskih kompanija prisutnih na Prvom srpskom investicionom danu male ili srednje veličine. To nisu zvučna ni velika imena. To su kompanije

koje traže tehnološke partnere, koje žele da proizvodnju prenesu u Srbiju, da u Srbiji nađu jeftinu i obrazovanu radnu snagu." Stefanović smatra da su suprotno uvreženom mišljenju prednosti srpske privrede poljoprivreda i turizam, da adut srpske privrede na britanskom tržištu treba da bude IT industrija, koja je jedna od grana industrije koje se u Srbiji trenutno najbrže razvija. On je istakao važnost Prvog srpskog investicionog dana koji je doveo najviše predstavnika srpske vlade u London, jer, kako kaže, najvažnije je da Srbija sebi obezbedi mesto na globalnoj mapi investicionih destinacija.

"Ne treba zaboraviti da ne samo britanski, već investitori iz celog sveta gledaju na celu jugoistočnu Evropu. Srbija se takmiči sa zemljama iz regiona. Te zemlje imaju slične prednosti kao i Srbija. Zato je važno obezbediti vidljivost na globalnoj mapi, dati investitorima što više informacija o Srbiji", rekao je Stefanović, istakavši da pored Britansko-srpske privredne komore u Londonu deluju i Britansko-rumunska privredna komora, Britansko-bugarska privredna komora, Britansko-mađarska komora, i da je naša komora najmlađa. "Najaveći uspeh Britansko-srpske privredne komore do sada je konstantan rad na popravljaju imidža Srbije u Velikoj Britaniji. Srbija je previše mala da bi bila na dnevnom redu, a slike prošlosti nikako da odu. Zato su privredni skupovi poput ovog važni, ali na popravljaju slike Srbije treba raditi sistematski i trajno."

Velika Britanija je prošle godine bila 19. partner Srbije u izvozu, i 23. partner u uvozu. Dok je u 2012. godine ostvarena robna razmena između dveju zemalja iznosila 385,6 miliona dolara, u prvih sedam meseci 2013. godine ukupna vrednost robne razmene iznosila je skoro 250 miliona dolara.

PETRA ŽIVIĆ

Fric

Jedan zalutali metak na istočnom frontu značajno je odredio nekoliko sudbina pre sedamdesetak godina: jednog rezervnog potporučnika Vermahta, jedne civilne bolničarke, jedne devojke koja se rodila dvanaestak godina kasnije, jednog beogradskog klinca sklonog zaljubljanju; Elvis Prisli se umešao u tu priču, pa čak i Piter Higs, ovogodišnji dobitnik Nobelove nagrade za fiziku.

Fridrih, ili Fric kako su ga bližnji zvali, tri godine je uspešno izvrđavao slanje na front, pokriven nekim nevinim poslicem u državnom aparatu. Ali kad je Nemačka krenula na Rusiju, jednog jutra su ga pokupili i, kao pismenog momka sa završenom maturom, poslali u školu rezervnih oficira na skraćenu obuku. Na brzini proizvedenog u potporučnika Vermahta istog dana ga šalju na istočni front gde, posle samo mesec dana, dobije geler u glavu, pa je Fric hitno vraćen u otadžbinu zbog operacije. Operacija je uspešla, ali se rehabilitacija odužila: trebalo je da Fric ponovo uči da hoda, da govori, da piše... U tome mu je svesrdno pomagala mlada civilna bolničarka zadužena

na njegovu rehabilitaciju. To se pretvorilo u nežno druženje, pa u ljubav, tako da su se njih dvoje, odmah po kapitulaciji Nemačke venčali, ali se Fric još nekoliko godina vukao po banjama i sanatorijumima ne bi li povratio ono zdravlje koje mu je pripadalo po njegovim godinama. Vrhunac nevolje: svim Nemcima koji su u Vermahtu imali neki čin, kao aktivne ili kao rezervne starešine, bilo je posle rata zabranjeno da studiraju na državnim univerzitetima. Zato je Fric morao da završi neku privatnu višu školu za tumače, naučio engleski i zaposlio se kao prevodilac u američkoj bazi u banji Bad Nauhajm gde je lečio posledice ranjavanja. Tu se najzad rodila i njihova jedina ćerka, prelepa punačka devojčica plavih očiju i kestenjaste kose. U toj banji blizu Frankfurta ostvarila je i jedan od adolescentskih snova. Naime, u toj američkoj bazi služio je vojni rok pevač Elvis Prisli, rodonačelnik rokenrola, koji je povremeno držao koncerte za vojnike, službenike baze i banjske goste. Tako je Fricova ćerka, na jednom od tih koncerata pritrčala Elvisu i pružila mu papirić za autogram. Razneženi Elvis se potpisao, a onda devojčicu cmoknuo u obraz, pa je devojčica tri naredna dana odbijala da se umije, na užas svoje majke, bolničarke, opsednute higijenom...

A onda je bivši Fricov starešina, kome je takođe bilo zabranjeno studiranje na državnom univerzitetu, iskoristio neku vezu i zaposlio se kao šef kadrovske službe u tek osnovanom Evropskom centru za nuklearna istraživanja (CERN). Dobivši određene ruke da izabere sebi saradnike, odmah je pozvao

Frica da mu bude pomoćnik, pa se Fric sa porodicom preselio u Ženevu. Tu je njegova devojčica završila ostatak osnovne škole, gimnaziju, i upisala se na fakultet da bi studirala engleski, nemački, istoriju i islamsku umetnost. Tu se aktivirala i u Protestantskoj omladini, crkvenoj organizaciji koja je organizovala razne kulturne manifestacije i putovanja, a u vreme majskih događaja 1968, stala na stranu pobunjene omladine, studenata i radnika i postala vrlo popularna. Tako je devojka stigla, s grupom na čijem čelu je bio dugokosi mladi pastor dečakog lica, u Beograd, u okviru studijsko-turističkog putovanja po zemlji samoupravljanja, bratstva-jedinstva i nesvrstanosti. Tih petnaestak dana proveli su obilazeći

Jugoslaviju, slušajući predavanja, diskutujući s mladim Jugoslovenima i naročito sa svojim beogradskim vodičem-prevodiocem koji beše tek završio prvu godinu na Filološkom. I tako su se Fricova ćerka i njen beogradski vodič i prevodilac zaljubili na tom putovanju i čvrsto obećali jedno drugom da će njihov rastanak biti samo privremen.

Mladi beogradski vodič jedne večeri iznenada odlazi

u Ženevu gde ga radosno dočekuje Fricova ćerka, ali i cela ekipa s kojom je proputovao Jugu od Jesenica do Đevđelije. Zatim se Fric sažalio i zaposlio ga u CERN-u kao noćnog operatera na kompjuterizovanom uređaju za merenje tragova čestica snimljenih u ogromnom akceleratoru. Tada i on i šarena bratija iz noćne smene prvi put čuju da je izvesni Higs naumio da dokaže postojanje "božanske čestice" zvane bozon, kojom bi se mnogo toga moglo racionalno objasniti o postanku sveta i da su svi ti eksperimenti na kojima i oni rade zapravo priprema za jedan veliki eksperiment u dalekoj budućnosti. Jedne večeri je taj "izvesni Higs" iznenadio posetom noćnu smenu i sa svakim prijateljski porazgovarao.

A Fric stari pre vremena, ima neuralgične bolove po licu i lobanji, bolove koje ublažava velikim količinama kimovače, dok se ljubav njegove ćerke i beogradskog vodiča-prevodioca polako gasi, mladalačka vatra od slame. Na rastanku, lica iskrivljenog od bolova i preplicući jezikom od kimovače, kaže sad već bivšem ćerkinom dečku: "Baš mi je žao što ste se rastali, bili ste mi jako dragi... A imate i odličan cug za svoje godine, odlično podnosite kimovaču."

Posle četrdeset godina, nekadašnji vodič-prevodilac dobija sledeći mejl: "Moj otac, a tvoj prijatelj Fric najzad više ne trpi bolove, preminuo je prošlog meseca. Ja sam se udala, rodila dva sina i razvela se. Uskoro ću u penziju."

I Elvis je umro, odavno. A Higs dobio Nobela.

VLADIMIR PAVLOVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 3. oktobra do 6. novembra 2013.

Arno Gajger:
**KAO STARI KRALJ
U IZGNANSTVU**

Dirljiva životna priča o odnosu sina i oca koji je obolio od Alchajmerove bolesti, iz pera jednog od najznačajnijih savremenih nemačkih književnika

Džef Kolvin:
TALENAT JE PREČENJEN

Knjiga iz oblasti popularne psihologije koja otkriva tajne ostvarivanja vrhunskih rezultata, govori o tome šta zbija izdvaja one najuspešnije od svih ostalih i na primerima pokazuje kako primeniti njihova životna načela

Alojz Princ:
VEČNA ČAROLIJA POČETKA - ŽIVOTOPIS HERMANA HESE

Najbolja i najkompletnija biografija velikog nemačkog pisca Hermana Hesea, dobitnika Nobelove nagrade za književnost i autora kulturnih romana „Sidarta“, „Stepski vuk“ i „Igra staklenih perli“

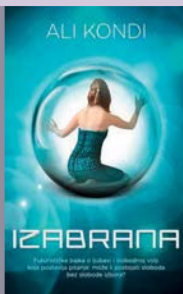

Maša Rebić:
SPONZORUJE

Oporna priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim“ devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih“ bestselera

Ali Kondi:
IZABRANA

Futuristička distopijska bajka o ljubavi i slobodnoj volji koja postavlja pitanje može li postojati sloboda bez slobode izbora

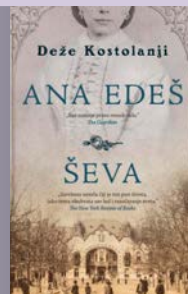
Džordž V. Higinz:
KOGANOV ZANAT

Jedan od najboljih pisaca kriminalističkih romana XX veka, „Balzak bostonskog podzemlja“, u jednom od svojih najpoznatijih ostvarenja

Deže Kostolanji:
ANA EDEŠ - ŠEVA

Dva romana jednog od najvećih mađarskih pisaca Deže Kostolanjija (1885-1936), klasika evropske i svetske književnosti

Brus Fejler:
**POD ŠARENIM
SVODOM**

Pisac je proveo godinu dana radeći u jednom cirkusu kao klov, a zatim to svoje iskustvo pretočio u ovaj roman i u njemu opisao lice i naličje jedne od najstarijih formi umetnosti na svetu

Markus Orts:
KATALINA

Izvrstan istorijski roman čija je radnja smeštena u Latinsku Ameriku XVII veka i koji pripoveda o devojci koja da bi putovala i istražila svet počinje da se predstavlja kao muškarac

Fransisko Herardo Hagenbek:
GORKI GUTLJAJ

Na snimanju čuvenog filma „Noć iguane“ reditelj Džon Hjuston holivudskim zvezdama Avi Gardner, Ričardu Bartonu i Elizabet Tejlor podelio je zlatne revolvare sa po pet srebrnih metaka, „da se međusobno poubijaju ako baš hoće“. Nakon toga usledilo misteriozno ubistvo. Prvoklasan krimić!

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. „Kod Vuka“ (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „SKC“ (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Terazije“ (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Zemun“ (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Kragujevac“ (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Niš“ (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Super Vero“ (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Kalča“ (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Kod sata“ (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Čačak“ (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Novi Sad“ (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)

Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Pančevo“ (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Rodić“ (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. „Zira“ (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „KNEZ“ (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. „Bulevar“ (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Immo“ (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Subotica“ (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Miljakovac“ (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. „Banovo Brdo“ (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. „27. mart“ (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

Osigurajte
svoje poslovanje

Biznissimo

DELTA GENERALI
Osiguranje

Izaberite osiguranje!

Da bi preduzeće bilo uspešno treba voditi računa o uslovima poslovanja i svesti potencijalne rizike na minimum.

Delta Generali Osiguranje proširilo je svoju ponudu i pripremio novi paket – **Biznissimo**.

Namenjen isključivo malim i srednjim preduzećima, paket obuhvata zaštitu poslovanja od širokog spektra rizika, osiguranje imovine, robe i mašina i osiguranje zaposlenih od nezgoda, teških bolesti i hirurških intervencija.

Uvek možete da birate. Izaberite osiguranje.

kontakt centar 011 222 0 555 | www.deltagenerali.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec